

GRATIS

Friese Orgelkrant 2019

Het Helman/Flentrop-orgel (1690/1979) in de Grote of Sint Martinuskerk in Dokkum.

(Foto: Diana Nieuwold, www.kerkfotografie.nl)

Zilveren jubileum

Het seizoen 2019 belooft ons op orgelgebied veel positiefs te brengen. Stichting Organum Frisicum bestaat vijftig jaar! Daar staan we uitgebreid bij stil op onze excursie op 28 september a.s. in Dokkum. Daar bent u nu al van harte voor uitgenodigd. Er komt een heel bijzonder boek uit, geschreven door Theo Jellema, over de orgelbouw in Fryslân na de Tweede Wereldoorlog. We denken er vaak niet bij na, maar juist in de zestiger en zeventiger jaren werden er veel nieuwe kerken gebouwd en die hadden een orgel nodig, die paste in de nieuwe kerk, die architectonisch anders was, dan in de eeuwen daarvoor. Het betekende dat ook het orgel een geheel ander aanzien kreeg. Daar zitten juwelen van orgels tussen, die we nu moeten koesteren.

Nu Organum Frisicum zijn jubileum te vieren heeft, is het ook goed om na te denken over de toekomst. Dat doet het bestuur door middel van het vaststellen van een beleidsplan. Er is veel gebeurd in de afgelopen vijftig jaar: kerken worden gesloten, orgels worden niet meer aangeraakt. Voor ons als Stichting is het zaak daar aandacht voor te vragen. Het Cultureel Erfgoed waar we in Friesland terecht zo trots op zijn, houdt in dat we ook meer op moeten komen voor de positie van het orgel in het geheel van het Friese Cultureel Erfgoed. In het afgelopen jaar, Leeuwarden-Fryslân Culturele

Hoofdstad van Europa, hebben we gezien, vooral gehoord, dat erg veel bezoekers de klanken van het Friese Orgel hebben kunnen waarnemen. Onze Internationale Orgelweek, onze zeer geslaagde Bachestafette (wat een prestatie!): het waren hoogtepunten, naast alle reguliere orgelconcerten.

Wij hebben veel te bieden, daar willen we mee doorgaan. Tegelijkertijd willen we meer aandacht vragen voor de orgelcultuur in Friesland en dat kunnen we bereiken door meer interesse op te wekken en dat kan weer door boeiende muzikale en inhoudelijke activiteiten te ontplooiën. Wij hebben daar uw steun wel bij nodig. U kunt onze concerten bezoeken, maar u kunt ook, graag zelfs, donateur worden.

In deze orgelkrant laten we zien wat er in dit orgel-seizoen staat te gebeuren. Ik wil iedereen die meewerkt aan het welslagen van het seizoen, vrijwilligers, professionelen, hartelijk dank zeggen voor hun inzet.

In dit jubileumjaar wens ik u allen veel orgelgenoe-gen!

Bearn Bilker
Voorzitter Stichting Organum Frisicum

Voorjaarsexcursie

De voorjaarsexcursie zal ons brengen in de plaatsen Rottevalle en Drachten, beide gelegen in de gemeente Smallingerland. Naast de hoofdplaats Drachten telt Smallingerland nog dertien dorpen. De gemeente dankt haar naam aan Smalle Ee, het dorp dat tot omstreeks 1625 de hoofdplaats was van de grietenij. Vervolgens werd Oudega hoofdplaats van de gemeente tot 1816, en na een korte periode in Opeinde is Drachten de zetel geworden van het gemeentebestuur. Smallingerland maakt deel uit van de Friese Wouden, een streek in het oosten van Fryslân die onder andere taalkundig en landschappelijk afwijkt van andere delen van Fryslân. Opvallend in deze streek is het zogenaamde coulissenlandschap, dat gevormd wordt door houtwallen, die dienstdoen als afscheiding.

De 'Doarpstjerke' te Rottevalle.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

Rottevalle

We starten dit jaar met een bezoek aan Rottevalle. Het dorpje is ontstaan rond de sluis in de Lits die de bijnaam "rattenvall" had. Hieruit is de naam Rottevalle ontstaan welke al in 1622 wordt vermeld. Tot 1956 liep de gekanaliseerde rivier de Lits nog dwars door het dorp. In dat jaar werd dat deel van de Lits gedempt en om het dorp verlegd. In het dorp van ruim 1300 inwoners is er naast de Doarpstjerke ook een Doopsgezinde kerk en

een oorspronkelijk Gereformeerde kerk, die nu de PKN-kerk van Rottevalle is.

De oorspronkelijk Hervormde kerk van Rottevalle is in 1724 als een eenvoudige zaalkerk met gevelforen gebouwd. Het interieur van de kerk oogt, door de grote ramen en de heldere kleurstelling van het schilderwerk, erg licht. De kerkruimte wordt gedekt door een houten tongewelf. Bij een restauratie in 1968 is de vloer van plavuizen voorzien en

Het Van Dam-orgel uit 1924 in de Doarpstjerke.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

zijn losse banken geplaatst. Hoewel eenvoudig van uitvoering, is de tegen de oostwand geplaatste preekstoel het meest in het oog springend interieurstuk. Deze kansel dateert uit het stichtingsjaar van de kerk. De kuip is op de hoeken voorzien van gecanneleerde pilasters. Bijzonder is dat de vervaardiger zijn naam in de kapitelen gesneden heeft: *Korneelis Meinis 1724*. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om de persoon die op een uit 1764 daterende bewonerslijst van Drachten als kastmaker vermeld wordt. Vermeldenswaard is verder ook de bekleding van de preekstoel die nog intact is. De kerk is nu eigendom van de stichting Alde Fryske Tsjerken.

Het orgel is in 1924 door de N.V. Orgelfabriek P. van Dam overgeplaatst naar Rottevalle. Het was oorspronkelijk gebouwd in 1865 door L. van Dam & Zn. voor het hervormde gebouw achter de Oosterkade in Leeuwarden, het zogenaamde 'schipperskerkje'. Volgens Jan Jongepier (Vijf eeuwen Friese orgelbouw) was het orgel voor een krappe beurs uitgevoerd met gebruikmaking van een eerder aan de kerk geschonken kabinetorgel. Voor de bouw is gebruik gemaakt van het handklavier en pijpen van de Prestant 8 voet. Verder heeft het orgel een 'forte'-knop waardoor de Octaaf 4 voet, Octaaf 2 voet en Cornet III sterk ingeschakeld kunnen worden en waardoor er een situatie met twee klavieren wordt gesuggereerd. De laatste restauratie is in 2001 uitgevoerd door de orgelbouwer Mense Ruiter waarbij Jan Jongepier als adviseur optrad.

Dispositie:

Manuaal (C-f3): Bourdon 16 voet (discant), Prestant 8 voet, Holpijp 8 voet, Octaaf 4 voet, Fluit 4 voet, Cornet III sterk (discant).

Pedaal (C-h): aangehangen.

Werktuiglijke registers: Forte, Ventiel.

Drachten

Drachten is met ruim 45.000 inwoners uitgegroeid tot de tweede plaats van Fryslân. Omdat het echter nooit stadsrechten heeft gehad, behoort Drachten niet tot de Friese elf steden. Drachten bestond vroeger uit twee aparte dorpjes: Noorder en Zuider Dragten. Beide dorpjes hadden een eigen kerk met kerkhof en klokkenstoel, op het nu nog bestaande Noorderkerkhof en de Zuiderbegraafplaats. Vanwege de turfwinning werd in 1641 een vaart gegraven; precies tussen de twee kerkjes in ontstond de Drachtster Compagnonsvaart en daarna nog de Noorder en Zuider Dwaarsvaart. Dankzij de aanleg van de vaarten ontstond er meer werkgelegenheid en groeide het inwoneraantal sterk, waardoor beide dorpjes naar elkaar toe groeiden. Toen in 1743 de Grote Kerk werd gebouwd aan de Zuidkade en de kerkjes van Noorder en Zuider Dragten werden afgebroken, was er geen sprake meer van twee kleine, maar van één groot dorp.

Vele kleinschalige bedrijven vestigden zich langs de vaart, zoals kroegjes, winkels, scheepshellingen en bedrijven voor scheepsbenodigdheden. Drachten was bekend om zijn scheepswerven en veel skûtsjes die op deze werven zijn gebouwd varen ook nu nog in de jaarlijkse wedstrijden skûtsjesilen. Tot ver in de 20e eeuw is ook de tabaksindustrie nog zeer belangrijk geweest voor Drachten. In de jaren 1963-1971 werd de Drachtstervaart stapsgewijs gedempt, maar na het jaar 2002 begonnen de werkzaamheden om de vaart weer te heropenen, wat pas in 2015 het geval was. Door de komst van een fabriek van Philips in 1950 groeide Drachten zeer snel en ook andere bedrijven trokken inwoners aan.

De Fonteinkerk

Op een gemeentevergadering van de Gereformeerde Kerk te Drachten in 1959 werd besloten tot de bouw van een nieuw kerkgebouw: de Fonteinkerk. In die tijd was er in de Gereformeerde Kerk te Drachten sprake van een grote toename van het aantal leden, dus werd het noodzakelijk om, naast de Noorderkerk en de Zuiderkerk, nog een kerkgebouw in gebruik te nemen. In deze nieuwe kerk moest uiteraard ook een

orgel komen. Onder advies van A.P. Oosterhof werd dit orgel gemaakt door Bernard Pels & Zoon N.V. uit Alkmaar. De orgelcommissie had besloten dat het orgel niet alleen geschikt moest zijn voor gemeentezangbegeleiding, maar ook voor concerten. Verder moest het voldoen aan de eisen van de tijd: een mechanisch orgel met sleepladen, bestaande uit een hoofdwerk, rugwerk en vrij pedaal. Op woensdag 11 augustus 1965 was de opening van de kerk en op woensdag 9 februari 1966 werd het orgel officieel in gebruik genomen.

Het orgel werd gemaakt volgens de principes van de neobarok: een heldere, doorzichtige klank, die uitermate geschikt is voor het uitvoeren van polyfone werken van bijvoorbeeld J.S. Bach. Maar al zo'n 20 jaar na de bouw werd de klank van het orgel door sommigen als te hoog en scherp ervaren en werden er door Pels & Van Leeuwen wijzigingen in de intonatie aangebracht, waardoor een zachtere, mildere klank ontstond. Tevens werd toen de Quintadeen 8 voet van het rugwerk omgebouwd tot een Woudfluit 4 voet.

Op vrijdag 15 oktober 1993 werd de Fonteinkerk overgedragen aan de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt. Toen werd het orgel eerst een aantal jaren onderhouden door S. Haarsma, en vervolgens kwam het in onderhoud bij Mense Ruiter. In de periode van 1993 tot 2006 werden er verder geen noemenswaardige werkzaamheden aan het orgel verricht.

In 2006 heeft de firma Reil uit Heerde groot onderhoud uitgevoerd. Toen was de tijd ook rijp voor een herintonatie van het gehele orgel. Inmiddels was men tot de conclusie gekomen, dat de intonatiwerkzaamheden uit de jaren '80 ervoor hadden gezorgd dat het klankbeeld van het orgel veel te flauw was geworden voor de kerkruimte. Dit kon door Reil weer verbeterd worden. Ook werd een wijziging van de Nasard 1 1/3 voet van het rugwerk in een Sesquialter II sterk wenselijk geacht, om meer mogelijkheden te verkrijgen bij het begeleiden van de gemeentezang.

De volgende zaken zijn in 2006 door de firma Reil aan het orgel gedaan:

- herintonatie van het gehele orgel;
 - een wijziging van de mixtuursamenstelling: het hoogste koor werd verwijderd en er werd een dubbelkoor aangebracht;
 - wijziging van de Nasard 1 1/3 voet van het rugwerk in een Sesquialter II sterk;
 - verlenging van de bekera van de Dulciaan 8 voet van het rugwerk;
 - een kleine verhoging van de winddruk.
- Adviseur bij dit groot onderhoud was Johan G. Koers uit Oranjewoud.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3): Prestant 8 voet, Roerfluit 8 voet, Octaaf 4 voet, Koppelfluit 4 voet, Quint 3 voet, Octaaf 2 voet, Mixtuur V sterk, Schalmey 8 voet.

Rugwerk (C-g3): Holpijp 8 voet, Prestant 4 voet, Woudfluit 4 voet, Gemshoorn 2 voet, Sesquialter II sterk, Scherp IV sterk, Dulciaan 8 voet.

Het Pels-orgel (1965) in de GKV De Fontein. (Foto: Gert-Jan Schuurman, Drachten)

Pedaal (C-f1): Subbas 16 voet, Prestant 8 voet (transmissie), Gedekt 8 voet, Ruispijp III sterk, Fagot 16 voet, gereserveerde plek voor een Klaroen 4 voet.

Werktuiglijke registers: Tremulant RW, Koppel HW-Ped, Koppel RW-Ped, Koppel RW-HW.

Het Van Dam-orgel uit 1857 in de doopsgezinde kerk te Drachten.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

De doopsgezinde kerk

De doopsgezinde kerk De Vermaning is een zaalkerk uit 1790 aan de Zuiderbuurt in Drachten. Deze kerk is een treffend voorbeeld van een doopsgezinde kerk die wel gedoogd werd, maar uit het zicht moest blijven en daardoor een eind van de rooilijn gebouwd werd en geen toren had. De gemeente ontstond rond 1642, toen het graven van de vaarten voor de turfwinning veel mensen aantrok, waaronder ook doopsgezinden. Werd er eerst bij Ureterp en Selmien 'vergaderd', later verschoof dit naar het ambachts- en handelscentrum van Drachten. De kerk is een rijksmonument met bijzondere elementen. De windvane op het dak (een paard en een schip) herinneren aan de boeren en schippers die de vermaning mee hebben opgebouwd. De monumentale ingangspartij stamt uit 1878 en is in 2011 grondig gerestaureerd. Het plafond is in 1929 ontworpen en uitgevoerd in de hoogtijdagen van De Stijl, in Drachten rondom de gebroeders Rinsema. De kleuren zwart en rood zijn naderhand ook verwerkt in details van banken en betimmeringen. De preekstoel, daterend uit de bouwtijd, wordt geflankeerd door twee gebrandschilderde ramen uit 1860 van glazenier H. Duchêne, met teksten uit Jesaja en Lukas.

Het orgel met hoofdwerk, bovenwerk en aangehangen pedaal werd in 1857 gebouwd door L. van Dam & Zonen. De klaviatuur bevindt zich aan de achterkant van het orgel. Het hoofdwerk is opgebouwd met c- en cis-laden aan weerskanten van de klaviatuur en het bovenwerk bevindt zich midden bovenin de kas, een opzet die ook gebruikelijk was in het werk van de tweede generatie Van Dam. Het front is geplaatst op een onderbouw die gelijk is aan de hoogte van de balustrade waardoor het orgel een rijzig en voornaam karakter heeft gekregen. De pijpen van de Prestant 8 voet en de Salicionaal 4 voet

De kansel in de doopsgezinde kerk te Drachten.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

staan in het front, dat opgebouwd is uit een middentoren, geflankeerd door twee tussenvelden (boven en onder) en twee zijtorens. Dit ontwerp is ook gebruikt in de hervormde kerk te Koudum (1859). Het orgel is gerestaureerd in 1932 door de firma Spiering, in 1958 door firma Mense Ruiter en in 1985 door Bakker en Timmenga, waarbij de mechanieken zijn vernieuwd en de klavieren, pijpen en windladen zijn hersteld.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3): Bourdon 16 voet, Prestant 8 voet, Holpijp 8 voet, Octaaf 4 voet, Roerfluit 4 voet, Quintfluit 3 voet, Superoctaaf 2 voet, Cornet III sterk discant, Trompet 8 voet bas/discant.

Bovenwerk (C-g3): Fluit Dolce 8 voet, Viola de Gamba 8 voet, Salicionaal 4 voet, Fluit Travers 4 voet, Nachthoorn 2 voet, Flageolet 1 voet.

Pedaal (C-a): aangehangen

Werktuiglijke registers: Manuaalkoppel, Afsluiting HW, Afsluiting BW, Tremulant BW, Windlosser.

Grote Kerk te Drachten, gebouwd in 1743.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

Grote Kerk

In 1743 werd besloten een nieuwe Grote Kerk te bouwen aan de vaart, die de beide kerken van Noorder- en Zuider Dragten ging vervangen. Een deel van de kapconstructie is opgetrokken met houten balken uit deze oude kerken, die na het gereedkomen van de Grote Kerk werden afgebroken. De kerk, een rijksmonument, is op een T-vormige plattegrond gebouwd. Boven de ingang prijkt een gevelsteen in een Lodewijk XIV-achtig ornament met de namen van de stichters en hun wapenschilden. In de Franse tijd (1796) zijn de wapenschilden weggekapt. Drie gekroonde turven van het Drachtster wapen sieren als windwijzer de houten geveltoren met ingesnoerde spits. Aan de zuidzijde van de kerk bevinden zich vier gebrandschilderde ramen, geschilderd door de gebroeders Jurjen en Ype Staak. In het midden van deze ramen staat de fraai gesneden preekstoel in Lodewijk XV-stijl. Op de panelen van de preekstoel zijn vijf allegorische figuren afgebeeld: Vrede of Voorspoed, Hoop, Liefde, Geloof en Waarheid. De herenbank, in 1744 gesneden door C. Koostra uit Oudega, bevat namen en wapens van eigenerfde boeren. De voorstellingen op deze wapenborden zijn in 1796 niet verwijderd omdat het hier niet om adellijke familiewapens ging. Deze overhuifde bank met kuifstuk in Lodewijk XIV-stijl werd, als dank voor zijn financiële bijdrage aangeboden aan C. van Haersma, secretaris van de rekenkamer van Friesland.

Het orgel

Jan Adolf Hillebrand (1786/87-1846) werd geboren in Tecklenburg (Westfalen) en was tot 1812 in dienst bij Van Gruisen, waar hij de tradities van de Friese orgelbouw leerde kennen. Na de voltooiing van het orgel in Hallum vestigde hij zich als zelfstandig orgelmaker in Leeuwarden. De orgels die hij bouwde hadden prachtige fronten en kassen

– hij was naast orgelmaker ook 'spiegelmaker en schrijnwerker' – maar waren technisch gezien niet de allerbeste: met name windladen en mechanieken waren een zwak punt, waardoor veel van zijn orgels later zijn herzien. Het in 1820 door hem opgeleverde orgel (zonder pedaal) in Drachten werd in 1831 reeds aan een onderzoek onderworpen vanwege de "gebreckige staat". Hierna volgden restauraties door Van Dam in 1834 en Lohman in 1861. In 1942 werd het orgel weer gerestaureerd, deze keer door H.W. Flentrop, waarbij onder andere een vrij pedaal werd toegevoegd. Er volgden nog twee restauraties door Flentrop Orgelbouw waarvan de laatste plaatsvond in 1986. De 19e-eeuwse herzieningen aan de orgels van Hillebrand waren niet bevorderlijk voor zijn reputatie als orgelmaker en in de laatste jaren van zijn leven heeft hij zich alleen nog maar met het maken van spiegels en meubels beziggehouden. Hij heeft echter wel een belangrijke bijdrage geleverd aan het Friese orgellandschap, en zijn orgels, met een geheel eigen geluid, klinken zeker muzikaal. Het fraai versierde orgel in Drachten wordt bekroond met beelden op het hoofdwerk, die Geloof, Hoop en Liefde voorstellen en op het rugwerk met een beeld van koning David met de harp en aan weerszijden musicerende engeltjes (putti).

Dispositie (vanaf 1986):

Hoofdwerk (C-f3): Bourdon 16 voet, Prestant 8 voet, Holpijp 8 voet, Flute Travers 8 voet discant, Octaaf 4 voet, Speelfluit 4 voet, Quint 3 voet, Superoctaaf 2 voet, Mixtuur III-IV sterk, Cornet III sterk discant, Trompet 8 voet bas/discant.

Rugwerk (C-f3): Gedekt 8 voet, Viola di Gamba 8 voet, Prestant 4 voet, Fluit 4 voet, Nasard 3 voet, Woudfluit 2 voet, Dulciaan 8 voet.

Registers van het Hillebrand-orgel in de Grote Kerk.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

Pedaal (C-d1): Bourdon 16 voet, Octaaf 8 voet.

Werktuiglijke registers: Manuaalkoppel, Pedaalkoppel, Tremulant, Afsluiting HW, Afsluiting RW.

RIEMKE DIJKSTRA

Het Hillebrand-orgel uit 1820.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

Activiteiten in 2019

Voorjaarsexcursie op zaterdag 6 april

De voorjaarsexcursie brengt ons in Rottevalle en drie kerken in Drachten. De gehele leiding van de excursie op 6 april is in handen van Theo Jellema, die samen met Jochem Schuurman de orgels zal bespelen. Elders in deze krant kunt u uitgebreid lezen over de te bezoeken kerken en orgels.

Opening Friese orgelseizoen op zaterdag 15 juni

Het traditionele openingsconcert van het Friese orgelseizoen zal dit jaar plaatsvinden in de Martinikerk van Sneek. Het Schnitger/Van Dam-orgel zal worden bespeeld door Dirk S. Donker en Theo Jellema. De aanvang is om 16.00 uur.

Zomerconcert op zaterdag 29 juni

Het jaarlijkse zomerconcert vindt plaats in de Hobbe van Baerdtsjerke in Joure, met het bijzondere Ahrend-orgel (1978). De aanvang is om 16.00 uur. Het concert wordt gegeven door Jochem Schuurman (orgel) en Matthijs Koene (panfluit).

Matthijs Koene (*1977) wordt internationaal gezien als een van de meest vooraanstaande panfluitisten van zijn tijd. Matthijs is grensverleggend; zijn visie en speelwijze hebben de technische mogelijkheden en expressie van de panfluit vergroot. Hierdoor heeft de panfluit zijn intrede kunnen doen in de klassieke muziek. Hij weet menig componist te overtuigen om een werk voor panfluit te schrijven. Tot op heden zijn meer dan 200 composities voor Matthijs gemaakt, veelal aan hem opgedragen: solowerken, in kamermuziek, met orgel, als onderdeel van ensemble en soloconcerten. Vaak door componisten van naam als: Theo Loevendie, Roderik de Man, Daan Manneke, Guus Janssen, Klaas de Vries, Chiel Meijering, Gwyn Pritchard, Fabio Nieder, Calliope Tsoupaki, Martijn Padding, Klas Torstensson en Ron Ford. Matthijs ontving zijn eerste panfluitlessen op 7-jarige leeftijd en sloot zijn studie aan het Conservatorium van Amsterdam cum laude af. Kort daarna werd hij in 2005 benoemd tot hoofdvakdocent panfluit aan hetzelfde instituut. Koene schrijft zelf over zijn instrument: "De klank van de panfluit boeit mij. Het instrument is zeer expressief door haar vele kleurmogelijkheden en dynamische bereik. Ik ben ervan overtuigd dat er technisch en dus muzikaal nog veel meer kan dan ik nu voor mogelijk houd. Ik doe daar graag onderzoek naar. Oplossingen bedenken, in basis theoretische gedachten tot klinken laten brengen. De panfluit kan een rol spelen in de klassieke traditie. Ik ben ervan overtuigd dat dit voornamelijk te realiseren is door het opbouwen van een autonoom repertoire, namelijk fantastische composities waarin de panfluit een prominente rol speelt. Maar ook door gewoonweg repertoire voor andere instru-

Matthijs Koene. (Bron: www.matthijskoene.nl)

De Johanneskerk van Weidum.

(Foto: Diana Nieuwold, www.kerkfotografie.nl)

menten uit te voeren, zoals bijvoorbeeld de fluitsonates van J.S. Bach." Jochem Schuurman is geen onbekende voor trouwe bezoekers. Hij is artistiek adviseur van de Stichting en organist van de Martinikerk in Franeker. De toegang is gratis voor donateurs van Stichting Organum Frisicum. Voor niet-donateurs is de toegangsprijs € 5,00.

Oargelpaad in Fryslân op de zaterdagmiddagen van 6 juli t/m 7 september

Op deze middagen kunnen amateur-organisten een groot aantal kerkorgels in Fryslân bespelen. U kunt op meerdere zaterdagen in juli, augustus en september orgels in Fryslân bespelen, per zaterdag in een aantal regio's. Oargelpaad maakt het mogelijk om

méer orgels te bespelen: komt u op een aantal zaterdagen dan is er, door middel van de regio-indeling, elke keer de mogelijkheid om met beperkte reistijden meerdere kerken te bezoeken. Daarbij is Oargelpaad gekoppeld aan het 'Tsjerkepaad' (zie: www.tsjerkepaad.nl).

Opgave voor Oargelpaad in Fryslân is uitsluitend mogelijk door tijdig een bedrag van € 17,50 over te maken naar rekeningnummer NL64 INGB 0002 3777 93 van de Stichting Organum Frisicum o.v.v. Oargelpaad, postcode en huisnummer. Vanaf 1 april ontvangt u een bevestiging en kunt u zich via de website laten registreren. Tevens is het dan mogelijk om alvast de lijst met deelnemende kerken te bekijken. U kunt vanaf 8 april een overzicht van de in 2019 deelnemende kerken opvragen via [\[numfriscum.frl\]\(mailto:numfriscum.frl\) of 0511-476042 \(mw. J. de Vries\). Het inroosteren via de website voor donateurs kan vanaf 20 april en voor niet donateurs vanaf 11 mei. Sluitingsdatum opgave- en inroosterperiode is 2 juni.](mailto:administratie@orga-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Orgelfietstocht op zaterdag 27 juli

Het is zo langzamerhand traditie geworden dat op de laatste zaterdag in juli door de stichtingen Organum Frisicum en Tsjerkepaad een orgelfietstocht wordt georganiseerd. Deze kan per fiets worden afgelegd, maar eventueel ook met een ander vervoermiddel. Er worden drie orgels bezocht. De start met het eerste concert is om 13.30 uur in de Mariakerk van Bears (L. van Dam & Zn, 1880). Vanaf 13.00 uur is de kerk open. Het vervolg is om 14.45 uur in de Johanneskerk van Weidum (L. van Dam & Zn, 1889). De

Het Van Dam-orgel (1880) in Weidum.

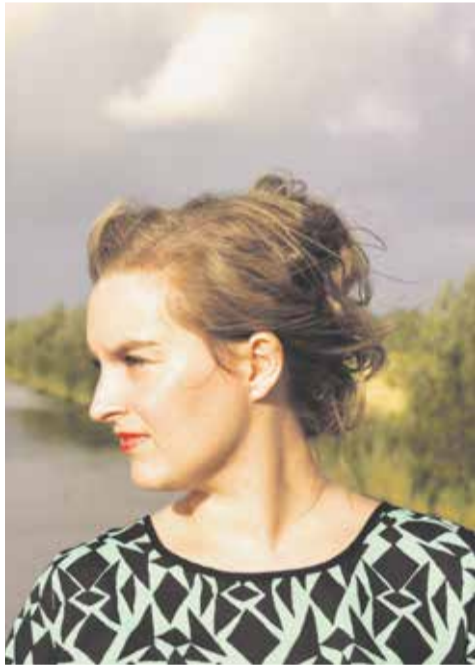
(Foto: Diana Nieuwold, www.kerkfotografie.nl)

orgeltocht eindigt in de Redbadtsjerke van Jorwert (A. van Gruisen, 1799). Het concert in deze kerk begint om 16.00 uur.

Musici tijdens de orgelfietstocht zijn Alina Rozeboom, sopraan en Peter van der Zwaag, orgel.

Alina Rozeboom studeerde aan het Prins Claus conservatorium in Groningen. Zij heeft daar haar opleiding gevolgd bij Marion van den Akker. Momenteel wordt zij gecoacht door Marjan Kuiper. Tijdens haar studie heeft ze opera-ervaring opgedaan als 'Blanche' in Dialogues des Carmélites' (Poulenc) in een regie van Marc Krone. De rol van Suzanna uit Le Nozze di Figaro heeft zij vertolkt in een project over deze opera van Mozart. Het afgelopen jaar is Alina te horen geweest in een project van de Stichting Muziektheater Assen getiteld Geachte heer Bach. Tevens heeft zij in de voorstelling La Troupe gespeeld, een samenwerking tussen "De lege Ruimte" en het Kamermuziekparadijs uit Tynaarlo. Op haar oratoriumrepertoire staan, naast verschillende Bach cantates, onder andere het Requiem van W.A. Mozart, de Vesperae Solennes de Confessore van W.A. Mozart, het Requiem van G. Fauré en het Stabat Mater van G.B. Pergolesi.

Alina zingt bij verschillende koren: Consensus Vocalis, de Nederlandse Bach Academie en ProVoCanto. De afgelopen jaren heeft zij masterclasses gevolgd bij Emma Kirkby, Hanneke de Wit, Mirsa Adami en adempedaagoo Paul Triepels. Liedklassen volgde zij bij Eelko Moolenaar en Marien van Nieukerken. Peter van der Zwaag is ook geen vreemde voor de meeste bezoekers. Naast hoofdredacteur van deze Orgelkrant is hij ook één van de artistiek adviseurs van de stichting. Naast zijn muzikale activiteiten is hij sinds 2016 de nieuwe eigenaar van de muziekhandel Boeijenga Music in Leeuwarden. Sinds 2019 exploiteert hij ook de uitgeverij Boeijenga Music Publications.

Alina Rozeboom.

(Foto: Sara Kok)

Frank van Wijk op het Müller-orgel.

(Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

Slotconcert nationale orgeldag in Fryslân op zaterdag 14 september

De nationale orgeldag in Fryslân wordt zoals te doen gebruikelijk afgesloten met een orgelconcert in de Grote of Jacobijnerkerk te Leeuwarden. Dit jaar zal het Müller-orgel (1727) in deze kerk bespeeld worden door Frank van Wijk (Alkmaar). Dit zogenoemde slotconcert begint om 16.00 uur en de toegang is gratis. Wel zal na afloop een collecte worden gehouden ter bestrijding van de gemaakte kosten.

Frank van Wijk (*1964) studeerde van 1983 tot 1991 aan het Conservatorium van Amsterdam. Hij studeerde daar af in de hoofdvakken orgel (bij resp. Piet Kee, Jacques van Oortmerssen en Hans van Nieuwkoop), klavecimbel (bij Bob van Asperen en Kees Rosenhart) en kerkmuziek (bij Klaas Bolt). Hij is actief als docent (orgel, klavecimbel en clavichord), kerkmusicus (organist van de Ruïnekerk te Bergen NH en de Kapelkerk te Alkmaar) en uitvoerend musicus met een uitgebreide concertpraktijk. Verder is hij actief betrokken bij de activiteiten rond de monumentale orgels van de Grote of Sint Laurenskerk in Alkmaar en vormt samen met stadsorganist Pieter van Dijk de artistieke leiding van Orgelfestival Holland. Hij maakte verschillende cd-opnames en publiceert regelmatig, in het bijzonder over de Alkmaarse orgelhistorie. In 2012 verscheen bij uitgeverij Donemus een 32-delige uitgave van de verzamelde werken van de Nederlandse componist, organist en Bachpionier Johannes Gijsbertus Bastiaans (1812-1875), waarvoor hij de uitgave van de orgelwerken verzorgde.

Jubileumexcursie op zaterdag 28 september

Deze dag staat in het teken van het 25-jarig bestaan van Stichting Organum Frisicum. De excursie vindt plaats in Dokkum. We beginnen in de christelijke gereformeerde kerk De Oase. Van ongeveer 11.45 tot 13.45 uur is er een gemeenschappelijk lunch. Hierna wordt tot 15.00 uur de orgelexcursie voortgezet in de Grote of Sint-Martinuskerk. Na een pauze

Frisicum o.v.v. najaarsexcursie, aantal personen, postcode en huisnummer (kinderen onder de 16 jaar € 10,-). Voor dit bedrag krijgt elke deelnemer een orgelexcursie met twee orgels en drie organisten. Naoorlogse orgels met historisch materiaal vormen het onderwerp van de excursie en boekpresentatie. Ook de lunch en de receptie met een hapje en een drankje zijn bij de prijs inbegrepen.

Piet Post-herdenking op zaterdag 27 oktober

Dit jaar is 100 jaar geleden dat Piet Post is geboren. Piet Post was een zeer markante persoonlijkheid en was organist van de Grote of Jacobijnerkerk in Leeuwarden. Daarnaast was hij dirigent van Toonkunstkoor Concordia en de Leeuwarder Bachvereniging en docent orgel aan de Muziekpedagogische Academie. In al deze hoedanigheden heeft hij zijn stempel gedrukt op het Leeuwarder muziekleven in de jaren '60 en '70. Elders in deze Orgelkrant kunt u herinneringen lezen van een aantal oud-studenten van Post.

De Stichting wil hier aandacht aan schenken door middel van een herdenkingsconcert in de Grote of Jacobijnerkerk in Leeuwarden. Medewerking wordt verleend door organist Dirk S. Donker en dirigent Gerben van der Veen (beide oud-studenten) met orgel- en vocale werken van Post. Het concert begint om 16.00 uur.

Voorafgaand aan het concert zal er om 15.15 uur een beiaardbespeeling plaatsvinden door stadsbeiaardier Vincent Hensen op de beiaard van het Stadhuis (Gouverneursplein). Verdere informatie volgt nog op onze website.

REDACTIE

Het rugwerk van het Helman/Flentrop-orgel (1690/1979) in de Grote of Sint Martinuskerk in Dokkum.

(Foto: Johan Sjoukema, Leeuwarden)

Mense Ruiters Orgelmakers BV

Rijksweg 167
9792 PD Ten Post
T 050 301 05 50
info@menseruiters.nl

De kerk is geopend van 13:30 uur tot 17:00 uur voor bezichtiging en informatie over deze historische en gerestaureerde kerk.
Toegang vrij

ELKE ZATERDAG

van 6 juli t/m 14 september
van 15:00 uur tot 16:00 uur
ORGELBESPELING

Op het beroemde Baderorgel in de kerk van DRONRIJP (d'Alde Wite) door eigen organisten en gastorganisten

Nationale Orgeldag 14 september 2019

Najaarsexcursie: Jubileum in Dokkum

Bonifatius-stad

Wie Dokkum zegt, zegt Bonifatius. Met hem begint de geschiedenis van de stad. Anders gezegd: met de moord in 754 op deze missionaris. We hebben het dan over een man van 80 jaar. Door het organiseren van een doopfeest (op 5 juni) had hij, samen met een gezelschap van meer dan 50 andere geestelijken, de Friezen willen bekeren. Zo ver kwam het dus niet. Wellicht ging het om een roofmoord, maar het kan ook een religieus geïnspireerde moord zijn geweest. We weten het niet. Overigens: in 753 was Bonifatius elders in Friesland ook al op het missiepad. We kunnen de jaren 753 en 754 plaatsen halverwege een tijdperk van meer dan honderd jaar kerstening van het destijds veel grotere Friesland (het gebied van het huidige West-Friesland tot Ostfriesland). Een stroef verlopende kerstening! Ter vergelijking: Engeland werd in een halve eeuw gekerstend, voor Friesland duurde het meer dan een eeuw!

Kerstening

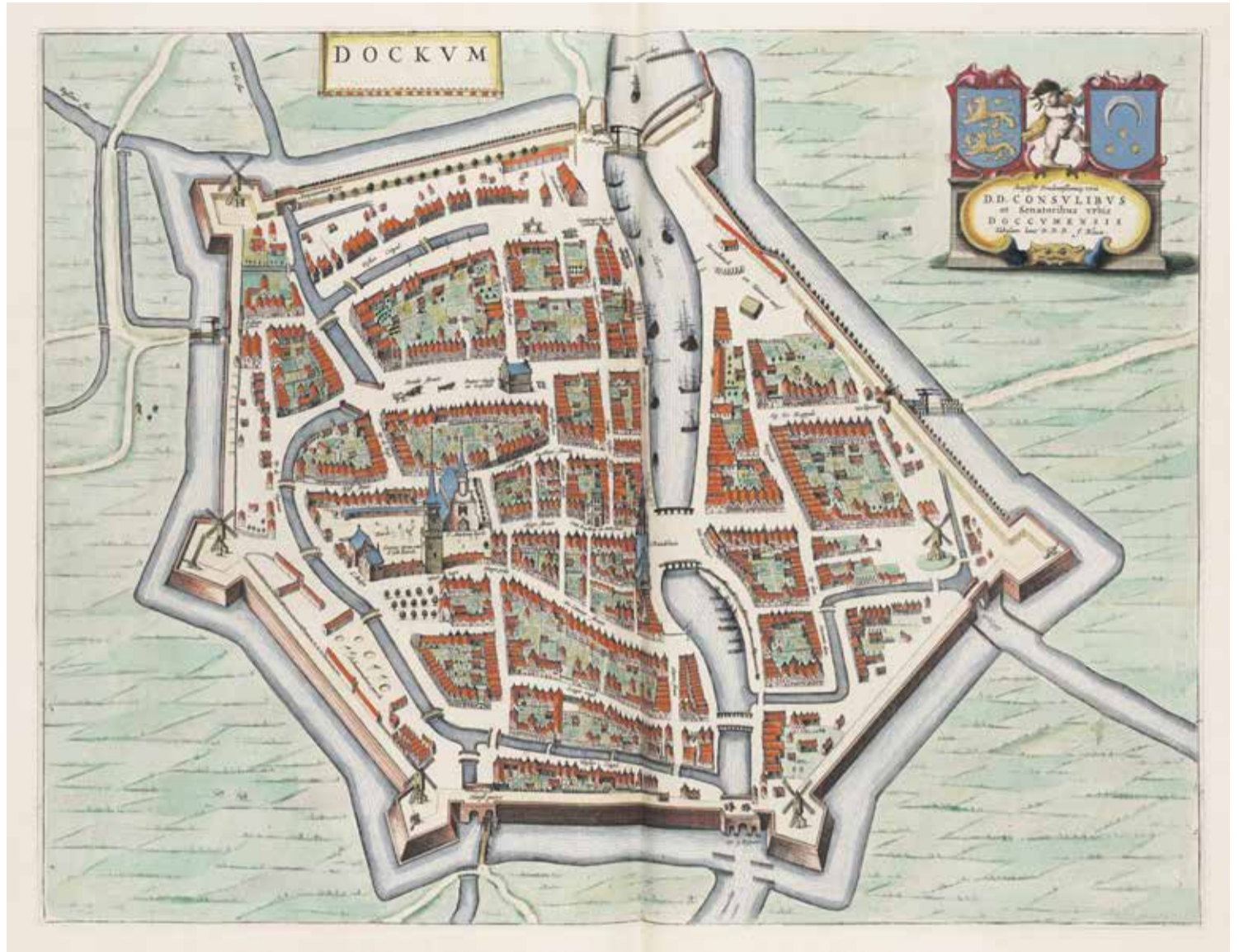
In 695 wordt Willibrord tot aartsbisschop van de Friezen gewijd. In 714 wordt hij door Radbods bezetting van Utrecht – Radbod kennen we ook als Radboud – gedwongen zijn kersteningwerk in Friesland te onderbreken. Hij trekt zich terug naar Echternach om pas in 719, na Radbods dood, terug te keren. Willibrord sterft in 739. Het is dus vijftien jaar later als Bonifatius om het leven komt. Niet veel jaren daarna wordt in Dokkum een kerk gebouwd die als missiecel moet dienen en waar achtereenvolgens Willehad (740-789) – vanaf 772 werkte hij in Dokkum – en Liudger (742-809) werkzaam zijn. Van Liudger kun je zeggen dat hij het werk waar Willibrord en Bonifatius aan begonnen waren voltooide. De naam Liudger komen we in Friesland nog tegen in de naam van een school voor middelbaar onderwijs: de christelijke scholengemeenschap Liudger.

Pelgrimsoord Dokkum

“Hier werd Bonifatius het levenslicht ontlenen, hier ging voor Friesland het licht van het Evangelie op.” Dat lezen we bij het beeld van Bonifatius, een beeld dat we vinden bij de Bonifatiusbron en bij de Bonifatiuskapel, even buiten het centrum. Eertijds waren de abdijkerk, gebouwd op de terp van Dokkum, en een nabijgelegen bron bedevaartsoord voor pelgrims uit heel Europa. Vanaf 2018 zijn contouren van deze Abdijkerk en de bron op de terp weer zichtbaar gemaakt voor bezoekers. Tegenwoordig is er nog in beperkte mate pelgrimage naar de Bonifatiuskapel en -bron.

Vesting- en admiraliteitsstad

Dokkum is bekend om zijn bolwerken; in oorspronkelijke staat teruggebrachte overblijfselen van de vestingstad die Dokkum was. Het was in de jaren 1581-1582 dat de stadswal-

Dokkum in het jaar 1649 uit de atlas van Frederick de Wit. Het noorden is links.

(Bron: Collectie Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam)

len werden aangelegd.

Daar ging het een en ander aan vooraf. In 1572 werd Dokkum bezet door de geuzen, die de eerste stadhouder van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (Willem van Oranje) steunden in de opstand tegen Spanje. Daarna werd Dokkum heroverd door Waalse troepen, in dienst van de Spanjaarden. Bij deze herovering werden talloze burgers vermoord en werd een groot deel van de stad platgebrand. Daarom heeft deze herovering de naam ‘Waalse furie’ gekregen. Om nog zo'n aanval te voorkomen werden de stadswallen aangelegd.

In 1598 werd Dokkum centrum van de Fries-Groningse Admiraliteit vanwege haar strategische ligging: het Dokkumer Grootdiep vormde een open verbinding naar zee. Om precies te zijn: naar de Lauwerszee (nu Lauwersmeer). Het Admiraliteitshuis (waar tegenwoordig het stedelijk museum van Dokkum in gevestigd is) is het enige nog bestaande admiraliteitsgebouw in Nederland. Helaas voor Dokkum duurde de periode van

Admiraliteitsstad niet lang. Al in 1646 werd het belangrijkste deel van de vloot, de grote oorlogsschepen, verplaatst naar Harlingen in verband met het dichtslippen van het Dokkumerdiep. Harlingen nam daarna de positie van Admiraliteitsstad geheel over, een periode die duurde tot 1795.

Toch had Dokkum zich ontwikkeld tot een belangrijke handelsstad in het noorden. In de loop van de 17e eeuw dreigde Dokkum wel geïsoleerd te raken, zo ten noorden van Leeuwarden en Groningen. Om dit te voorkomen werd in 1654 besloten de Stroobosser Trekvaart van Dokkum naar Stroobos te laten graven om op die manier de route tussen Leeuwarden en Groningen te kunnen beheersen met het innen van tol. Helaas, toen deze trekvaart in 1656 klaar was, bleek dat het vervoer tussen Leeuwarden en Groningen inmiddels andere wegen had gevonden waardoor de tolgelden waarmee de kosten van het graven van de vaart betaald moesten worden nauwelijks binnen kwamen. Vervolgens geldt dat relatieve armoede leidt tot behoud van de oude stadselementen: door het uitblijven van belangrijke groei en ontwikkeling na de 17e eeuw is nog heel veel zichtbaar van de eerder ontstane vestingstad waarvan bolwerken, grachten, bastions en fraaie monumentale gebouwen bewaard zijn gebleven. Op twee bastions zijn nog 19e-eeuwse windmolens bewaard gebleven.

De Oase

De eerste kerk die bezocht zal worden is de christelijke gereformeerde kerk De Oase. Het huidige gebouw – van architect K. Wiersma – werd in 1976 gebouwd en verving de oudere, in 1923 gebouwde kerk. In 2006-2008 werd de kerk flink verbouwd en uitgebreid met extra vergaderzalen, een ruime hal en een grote zaal die door het openschuiven van een vouwmuur bij de kerkzaal kan worden betrokken.

Het eerste orgel in de christelijke gereformeerde kerk was een instrument van Johan Frederik Kruse. Dit orgel was oorspronkelijk gebouwd voor de Gereformeerde Kerk in Kollum in 1890, maar werd in 1925 ver-

vangen door een instrument van Dekker (Goes). Het orgel werd door Dekker ingenomen en verkocht aan Dokkum en werd in mei 1925 in gebruik genomen. Bij de overplaatsing werd de Quint 3 voet vervangen door een Voix Céleste 8 voet (vanaf c0). In 1977 werd dit orgel vervangen door een nieuw instrument, gebouwd door Mense Ruiter. Daarbij werd gebruik gemaakt van het pijpwerk van Kruse. De oude orgelkas van Kruse kreeg een nieuwe bestemming in de Hervormde Kerk van Engelum, met een nieuw binnenwerk van Mense Ruiter.

Dispositie

Hoofdwerk (C-f3): Prestant 8 voet, Roerfluit 8 voet, Octaaf 4 voet, Quintfluit 3 voet, Woudfluit 2 voet, Cornet III sterk (discant), Mixtuur III-IV sterk, Trompet 8 voet.

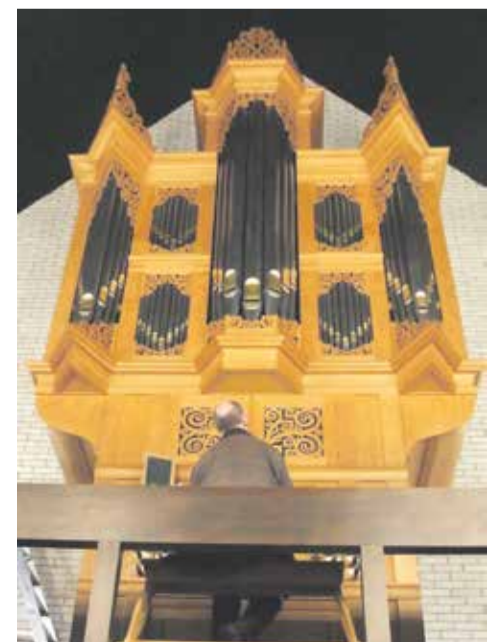
Borstwerk (C-f3): Holpijp 8 voet, Fluit 4 voet, Octaaf 2 voet, Quint 1 1/3 voet, Flageolet 1 voet, Sesquialter II sterk (vanaf a), Tremulant.

Pedaal (C-d1): Bourdon 16 voet, Prestant 8 voet (transmissie), Fagot 16 voet.

Zicht op het stadhuis (1607-1610) van Dokkum.

(Bron: internet)

Het Mense Ruiter-orgel (1977) in de De Oase. (Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

Jan Jongepier bespeelt het Mense Ruiters-organ. De foto is genomen in 2007.

(Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

Koppelingen: Hoofdwerk-Borstwerk, Pedaal-Hoofdwerk, Pedaal-Borstwerk.

De Grote of Sint Martinuskerk

Het strijdgevoel gedurende de Tachtigjarige Oorlog, als gezegd ook het begin van Dokkum als vestingstad, heeft ook alles te maken met de ontstaansgeschiedenis van de Grote of St. Martinuskerk. De huidige kerk is namelijk gebouwd van 1588 tot 1593. In het jaar 1580 veroverde graaf van Hohenlohe-Langenburg de stad Dokkum voor Willem van Oranje. Dit betekende voor Dokkum dat de bezetting door de Spanjaarden voorbij was. De hervormde eredienst kon worden ingevoerd en een passende kerk was nodig. Nu waren er al twee kerken, waaronder de genoemde abdijkerk. Die abdijkerk werd wegens bouwvallige staat afgebroken (de contouren zijn te zien in de bestrating van het plein bij de kerk: de Markt). De tweede kerk, de zogeheten Kleine Kerk, is de oorsprong van de huidige Grote Kerk. Vergroting ten behoeve van de diensten van de Hervormde Kerk was nodig. Deze 16e-eeuwse uitbreiding betrof vooral de noordbeuk. Vooral in die beuk zijn stenen van de afgebroken abdijkerk hergebruikt. Verder werd de kap verhoogd en vernieuwd en de westgevel aangepast. De kap bleek niet goed te passen. Toen zijn in de zuidmuur uitgemetselde togen gekomen.

Buiten voor de kerk staande is de toevoeging van de getrapte geveltop van gele stenen met daarboven een houten toren met spits opvallend.

De staat waarin de kerk nu verkeert is mede het resultaat van twee restauraties. In 1799, toen vanwege de Franse tijd de kerk en de

Overzicht van de kerk met beide orgels.

(Foto: Diana Nieuwold, www.kerkfotografie.nl)

pastorie van staatseigendom overgingen naar kerkelijk eigendom, was het voor de kerkgemeenschap zwaar om deze gebouwen te onderhouden, maar in 1856-1857 vond toch een grote restauratie plaats. Het huidige uiterlijk ontstond bij een restauratie tussen 1964 en 1968, toen overigens ook de fundamenten van de oude Abdijkerk en de Abdijtoren werden gevonden.

Binnen in de kerk zien we een vlak balkenplafond. Het koor had eerder een stenen gewelf dat bij de verbouwing onder leiding van Jacob Izaaks Douma in 1856-1857 is verwijderd. Toen is ook een galerij tussen schip en koor weggehaald. Deze rustte op twee ronde, baksteen kolommen die bij de restauratie in 1965-1969 weer tot een meter hoogte zijn opgemetseld. Schip en noordbeuk worden door mooie, slanke kolommen en bogen gescheiden. Ongeveer in het midden van de zuidwand is het liturgische centrum ingericht. Het is omgeven door een fraai doophek met een kuifstuk in rococostijl. De preekstoel is in dezelfde stijl opgetrokken. Let bij preekstoel en klankbord op het snijwerk met als voorstellingen onder andere: een bijbelboek, pelikaan, gekapte valk, leeuw en slang. De festoenen (versieringen met fruit, bladeren

en/of bloemen in de vorm van een slinger) op de hoekpenanten van het liturgisch centrum symboliseren behalve met bloemen ook met korenaren, druiven en hulst de vier seizoenen. Er zijn ook twee fraaie koperen lezernaars.

In de koorsluiting staat een poortje met een schilderstuk erboven van de 18e-eeuwse Dokkumer kunstenaar Frans van der Elst. Te zien zijn geloof, hoop en liefde en in het fronton het stadswapen.

De orgelbalustrade met fraaie zultjes voor de panelen is in 1688 vervaardigd.

Orgel

Het orgel in de hervormde kerk van Dokkum werd in 1688-1690 gebouwd door de Groninger orgelbouwer Johannes (Jan) Helman. Deze opdracht werd graag door hem aangenomen, maar met de uitvoering van het werk ging het niet zo vlot. De magistraat van Dokkum riep hem op 26 november 1689 op het matje en maakte hem duidelijk, dat men "zijn nalatigheid in het perfecteren van het orgel" niet langer wenste te nemen. Helman beloofde beterschap en in het voorjaar van 1690 was het werk gereed. In 1770 voerde Hinsz een vrij omvangrijke reparatie uit. In 1857 werkte Lohman aan het orgel en plaatste toen vermoedelijke een Sexquialter op het rugwerk. Dit register wordt door Knock in zijn 'Dispositien der merkwaardigste kerk-orgelen' (1788) niet genoemd, maar door Van 't Kruijs ('Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland', 1885) wel. Het is evenwel mogelijk dat Knock een fout heeft gemaakt. In 1890-1894 werd het gehele binnenwerk door Van Dam vernieuwd. De registers voor het pedaal werden achter een houten schot naast de kas geplaatst, omdat deze te klein was. Dit schot werd verwijderd na de restauratie van de kerk in de jaren '60. Na de kerkrestauratie herplaatste de firma Flentrop in 1968 de registers van het hoofdwerk en werden er plannen gemaakt om het Helman-orgel te reconstrueren. De opdracht hiertoe ging ook naar Flentrop. De door Knock vermelde dispositie werd gebruikt als uitgangspunt. Adviseurs waren Willem Hülsmann, Ad Fahner en Herman S.J. Zandt. Op 20 oktober 1979 werd het nieuwe orgel in gebruik genomen. Het binnenwerk van Van Dam werd in hetzelfde jaar verkocht aan de gereformeerde gemeente in Nunspeet en werd daar door Hendriksen & Reitsma opgebouwd in een nieuwe kas. In 1984 werd de ornamentiek van de kas van Helman gerestaureerd door R. van Wieren uit Dokkum. In 1998 werd het instrument door Flentrop gerestaureerd. De toonhoogte werd een halve

toon verlaagd naar a1 = 465 Hz door middel van het vervangen van de tractuur.

Dispositie

Hoofdwerk (C-c3): Praestant 8 voet, Roerfluit 8 voet, Octaaf 4 voet, Speelfluit 4 voet, Quint 3 voet, Octaaf 2 voet, Mixtuur IV-VI sterk, Cymbel III sterk, Trompet 8 voet.

Rugwerk (C-c3): Quintadeen 8 voet, Praestant 4 voet, Fluit 4 voet, Octaaf 2 voet, Fluit 2 voet, Sesquialter II sterk, Scherp IV sterk, Dulciaan 8 voet.

Pedaal (C-c1): Bourdon 16 voet, Praestant 8 voet, Octaaf 4 voet, Mixtuur V sterk, Trompet 8 voet.

Koppelingen: Hoofdwerk-Rugwerk, Pedaal-Hoofdwerk.

Koororgel

De Grote Kerk bezit ook een koororgel, in 1978-1979 op eigen initiatief door Bakker & Timmenga gebouwd met gebruikmaking van een oude windlade uit ca. 1800 en oud pijpwerk van drie registers uit ca. 1700. Het instrument werd tentoongesteld bij de expositie 'Achter het Friese orgelfront' in het Fries Museum te Leeuwarden. Daarna werd het geplaatst in het kerkgebouw De Open Hof te Leeuwarden. Het orgel werd in 1981 door de kerk aangekocht en werd in december van dat jaar in gebruik genomen.

Het orgel heeft een transpositieklavier c.q. transpositie-inrichting, zodat het mogelijk is het instrument een halve toon lager dan normaal te laten klinken. Adviseur bij de plaatsing in en de aankoop door De Open Hof was Jan Jongepier (Leeuwarden). Na sluiting van de protestantse kerk De Open Hof werd het kerkgebouw ingrijpend gerenoveerd en uitgebreid. Op 10 mei 2014 werd het vernieuwde kerkgebouw in gebruik genomen en 'herdoopt' tot De Fontein. In het vernieuwde kerkgebouw werd een groter orgel uit de afgestoten Adelaarskerk in Leeuwarden geplaatst, een instrument van Van den Berg & Wendt uit 1976 (16/II/P).

In 2015 werd het B&T-orgel verkocht aan de Grote of Martinuskerk in Dokkum en komt hier sinds november 2015 weer tot klinken.

Dispositie

Manuaal (C-f3): Prestant 8 voet discant (oud), Holpijp 8 voet bas/discant, Prestant 4 voet (oud), Fluit d'amour 4 voet bas/discant, Quintfluit 3 voet, Octaaf 2 voet (oud).

Pedaal (C-d1): aangehangen.

De Grote of Sint Martinuskerk in Dokkum.

(Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

Dierbare herinneringen aan Piet Post

Door de redactie van de Friese orgelkrant werd mij, als oud-leerling van Piet Post, gevraagd eens enkele persoonlijke herinneringen aan mijn orgelleraar op papier te zetten. Lang hoefde ik over dit verzoek niet na te denken. Heel wat jaren mocht ik les hebben van deze markante en veelzijdige musicus. Persoonlijke herinneringen? Het zou een lang verhaal kunnen worden, maar ik zal proberen mijn herinneringen tot één krantenpagina te beperken. Wat is mij het meeste bijgebleven?

Mijn eerste herinnering gaat terug naar medio 1965 toen ik mijn studie aan de pas opgerichte Muziekpedagogische Akademie (MPA) te Leeuwarden begon met Piet Post als docent orgel. In verband met mijn werkring moesten alle vakken – en dat waren er in die tijd nogal wat – op één dag gevolgd worden. Dan 's avonds om 7 uur orgellessen in de Grote Kerk en tenslotte nog een uurtje pianoles op de muziekschool. Deelname aan het schoolkoor was verplicht, maar ... in dit geval beslist niet in te plannen. Gelukkig had de directie hier wel begrip voor, maar desalniettemin werd je geacht aan de koorrepetitie deel te nemen. Was je twee keer achter elkaar afwezig dan werd je een week alle lessen ontzegd. Al vrij spoedig lag een dergelijk briefje bij huize Iedema op de deurmat: dus ... een vrije donderdag! Kennelijk was Piet Post hiervan niet op de hoogte gebracht want 's avonds kwam er een telefoontje in de trant van: "Ik heb je gemist", "Waar was je?" Toen ik hem vertelde dat ik deze dag de lessen niet mocht volgen, was hij in alle staten. Een leerling van hem van school gestuurd? Hoe haalden ze het in vredesnaam in hun hoofd. "Ik zal morgenvroeg meteen naar de directeur", was zijn reactie. Wat zich die vrijdagmorgen op de MPA heeft afgespeeld weet ik niet, maar de volgende dag lag er opnieuw een briefje op de deurmat. Nu met de mededeling: "Vrijstelling van koor".

Dit tekende de mens Piet Post. Als een bijna vaderfiguur waakte hij over zijn leerlingen en sprong voor hen in de bres wanneer er op de een of andere manier iets mis ging of als er onrecht in het spel was.

Goede herinneringen bewaar ik aan de inspirerende orgellessen van Piet Post, eerst in de Grote Kerk en later in de Opstandingskerk. Heel veel heb ik van hem geleerd en ben er nog altijd dankbaar voor. Post was niet altijd even gemakkelijk en het gebeurde best wel eens dat je een vinnige opmerking op je bord kreeg. Zo had ik me eens te pletter gestudeerd op een vrij pittig Preludium en Fuga van Bach. Op de les ging het mijns inziens redelijk goed, maar toen ik uitgespeeld was merkte hij droogjes op: "Zeker niet veel gedaan deze week?" Deze opmerking schoot me in het verkeerde keelgat. Ik heb mijn boek gepakt en ben, zonder commentaar te leveren, naar huis gegaan. De week daarop hebben we het hele lesuur geen toets aangeraakt. Een goed gesprek is op z'n tijd ook wel eens nuttig.

Eén gebeurtenis tijdens mijn lesperiode herinner ik me nog als de dag van gisteren en dat is het volgende: In de zestiger jaren zaten we nog in de zogenaamde neobarokke periode. Het romantische orgelrepertoire was bij veel organisten uit de gratie. Zo werd er hoofdzakelijk muziek gespeeld uit de periode Sweelinck tot en met Bach. Gelukkig was dit bij Post niet het geval. Hij stond open voor alle perioden uit de muziekgeschiedenis, maar paste wel een bepaalde selectie toe. Zo waren componisten als Mendelssohn, Reger of Franck geen enkel probleem, maar over Guillemant en dergelijke hoefde je niet te beginnen. Toen Post een keer vroeg: "Wat krijgen we volgende week?", was mijn antwoord: "Ach, bleib mit deiner Gnade" van Sigfrid Karg-Elert. Ik had dit ergens eens gehoord en vond het erg mooi. Kennelijk ging dit Post nét iets te ver want z'n commentaar was in de trant van: "En ... moet ik dat aanhoren?". Kortom: hij wilde er niets van weten.

Maar ... tijden veranderen. Enkele jaren later opperde Post op een gegeven moment: "Karg-Elert heeft ook mooie muziek geschreven. Schaf zijn Symphonische Koraalbewer-

Piet Post (1919-1979).

king over 'Ach, bleib mit deiner Gnade' maar eens aan! Ik stond werkelijk paf en vroeg: "Grapje zeker?" Dit bleek beslist niet zo te zijn! En zo mocht ik, zij het na een aantal jaren, toch nog Karg-Elert spelen.

Mooie herinneringen bewaar ik aan onze gemeenschappelijke passie: het schrijven van muziek voor orgel. Post was altijd oprecht geïnteresseerd als je op de wekelijkse les weer eens met een (soms onbenullig) stukje kwam opdraven. Hoewel onze schrijfstijlen ver uiteen liepen, werden mijn probeersels nooit afgekraakt of naar de prullenmand verwezen. Post gaf me altijd weer waardevolle adviezen en dan meestal in de trant van "zo kan het ook". Eens kreeg ik de suggestie om wat meer met verschillende toonsoorten te gaan werken. De week daarop liet ik hem een trio zien over het koraal "O welt, ich muss dich lassen". Het stukje stond in G-groot met een overgang naar Bes-groot om weer in G te eindigen. Ik was best een beetje vereerd toen bleek dat er niets aan veranderd behoefde te worden. Een tijdje later is deze compositie in druk verschenen als muziekbijlage bij 'Het Orgelblad'. Toen ik Post de drukproef liet zien kreeg ik zowaar een schouderklopje. Als je zoiets van Post kreeg, dan betekende dat toch wel iets!

Fijne herinneringen bewaar ik aan de leerlingenuitvoeringen die we in verschillende kerken in Leeuwarden gaven zoals in de Waalse Kerk, de Westerkerk en de Opstandingskerk (de Grote Kerk was inmiddels gesloten vanwege de restauratie). Natuurlijk waren we

voor zo'n optreden best zenuwachtig en gespannen, maar Post deed altijd z'n uiterste best om ons zoveel mogelijk gerust te stellen. En ik moet eerlijk zeggen: in de regel lukte hem dit vrij goed. Na afloop van zo'n orgelbespeeling wisten we natuurlijk precies waar we een foutje hadden gemaakt of waar iets mis was gegaan. Maar daar had onze leermeester op dat moment geen enkele boodschap aan. Na elk concert was Post altijd even enthousiast over onze prestaties en stak dat niet onder stoelen of banken.

Na dergelijke optredens waren we (of: was ik) altijd reuze benieuwd naar de mening van recensenten. Wat dat betreft ben ik een keer finaal in de fout gegaan. Het was na een leerlingenconcert op woensdag 28 mei 1969 in de Opstandingskerk waar ik Jacob Bijster's Koraal, Trio, Introductie en Fuga over 'Meester, men zoekt U wijd en zijd' speelde. Recensent H.K. had nogal wat kritiek terwijl z'n collega Th.L. zeer positief was. Het resultaat hiervan was een pittig ingezonden stukje naar de courant van H.K. Bij mijn eerstvolgende les bleek dat Post dit beslist niet kon waarderen. "Zoiets doe je niet" was z'n commentaar, "ga nooit op recensies in. 't Is slechts de mening van één persoon". Ik heb mijn lering uit dit voorval getrokken.

Dankbare herinneringen bewaar ik aan de periode rond mijn A-examen in 1970. Als eerste examenkandidaat orgel aan de MPA mocht ik min of meer zelf de gang van zaken bepalen en koos voor een openbaar examen. (Met luisteraars, en uiteraard de exa-

mencommissie, beneden in de kerk voelde ik mij prettiger dan een commissie om me heen die let op vinger- en voetzetting en dergelijke toestanden). Een openbaar examen vond Post prima maar mijn argument betitelde hij als "je reinste flauwekul".

Groot was onze schrik toen we, een kwartiertje voor het examen, van de Rijksgecommitteerde te horen kregen dat van een examenkandidaat orgel een improvisatie verwacht mocht worden. Dit stond niet in de exameneisen en hier hadden we ons ook niet op voorbereid. Hoe Post ook tegensputterde, het haalde echter niets uit: de gecommiteerde stond er op dat er geïmproviseerd moest worden.

Zelf voelde ik er uiteraard niets voor. Improviseren was niet mijn sterkste kant en stel eens dat je wat zesjes haalde met een dikke onvoldoende voor improvisatie. Dan kon je naar het felbegeerde papiertje fluiten. Na heel veel heen en weer gepraat kwam Post op een lumineus idee en fluisterde me toe: "Enkele weken terug heb je een eigen stuk gespeeld over de Psalmen 138, 134 en 150. Lukt dat uit je hoofd?" "Ja ... dat moet lukken", was mijn antwoord.

Toen het examenprogramma gespeeld was ging Post staan en zei: "Nu krijgen we nog een improvisatie. Ik stel een Triptiek voor over een drietal Psalmmelodieën." En driftig bladerend in het Psalmboek vervolgde hij: "Wat zullen we eens doen?" "Ja ... laten we beginnen met Psalm 138, dan Psalm 140, nee ... doe maar Psalm 134 en als laatste Psalm 150." De Rijksgecommitteerde had eens moeten weten hoe hij in de maling werd genomen! Uiteraard was het hoge cijfer voor improvisatie beslist niet verdiend. Dit had ik louter en alleen aan mijn vindingrijke leermeester te danken. Voor het B-examen moesten we nog enkele jaren wachten totdat de MPA de status van Conservatorium had verkregen.

Dierbare herinneringen bewaar ik aan de periode dat Post bezig was met het componeren van zijn 'Missa in tempore inquietudinis' voor orgel. Het was tijdens een les orgelmethodiek o.i.d. dat hij mij een poosje strak aan zat te kijken. Mijn vraag was dan ook: "Is er iets?" "Ja", was het antwoord, "ik ben van plan een Orgelmis te schrijven en zou graag willen dat jij dit op je eindexamenprogramma zet. Wat zeg je daarvan?" Waar waren zijn gedachten tijdens die methodiekles? Tja ... wat zeg je dan. Eigenlijk een hele eer voor een simpele student. Mijn reactie was dan ook in de trant van: "Goed, maar maak het alstublieft niet te moeilijk". Wanneer het B-examen kon plaatsvinden wisten we toen nog niet.

Ik heb het geweten. De eerstvolgende les kwam Post al met deel 1 aanzetten. Nadat hij het had voorgespeeld en we het besproken hadden, kreeg ik het mee naar huis om het manuscript over te schrijven. Overschrijven was beter dan kopiëren vanwege de soms onleesbare kriebeltjes die noten moesten voorstellen. In de wetenschap dat deze orgelmis zes delen heeft, moet zich dit ritueel zes keer herhaald hebben.

Tot grote tevredenheid van de componist was de 'première' van dit "belangrijke orgelwerk" (zoals Post het zelf altijd noemde) tijdens mijn eindexamen in 1974 op het orgel van de Grote Kerk te Breda. Enige tijd later heb ik het nog eens gespeeld tijdens een concert in de Ned. Herv. Kerk te Ferwert waar ook een van mijn broers aanwezig was. Toen ik na afloop aan hem vroeg hoe hij het vond was zijn reactie: "Met een lichte hoofdpijn ben ik de kerk ingegaan en met een barstende koppijn ben ik er weer uitgekomen! Wat een Orgelmis al niet kan aanrichten!"

Onvergetelijke herinneringen bewaar ik onze

'uitjes' die we, in wisselende samenstelling, soms met Piet Post hadden. Zo gingen we op 6 maart 1972, na eerst een bezoek gebracht te hebben aan het orgel van de St. Laurenskerk te Alkmaar, naar Het Concertgebouw in Amsterdam waar de bekende Franse organist Jean Guillou een concert zou geven. Op het programma stonden werken van Bach en Liszt. In aansluiting op bijna al zijn concerten improviseerde Jean Guillou op een aangedragen thema van een organist of bezoeker. Dit wetende hadden we enkele thema's op papier gezet en had onze leermeester een vrij pittig thema 'gecomponeerd'.

Hoe Post het heeft klaargespeeld weet ik niet maar in een mum van tijd stonden we met ons allen in de kleedkamer van Jean Guillou. Oog in oog met deze wereldberoemde organist: dit kon toch niet waar zijn? Als klap op de vuurpijl kregen we ook nog een handtekening op het eerder uitgereikte programma. Dit hield je toch niet voor mogelijk?

Reikhalzend keken we uit naar de improvisatie. Wat kunnen Bach en Liszt, hoe mooi het

ook is, dan lang duren! Maar ... wat we toen ook te horen kregen was in één woord samengevat: fenominaal! Met Post zijn 'hoofdthema' en onze kriebels als 'tweede thema's' werd een schitterende improvisatie neergezet waar wij allen diep van onder de indruk waren. Na afloop hebben we er, in een nabij gelegen café, nog lang over nagepraat!

Waarderende herinneringen bewaar ik aan Piet Post voor zijn tomeloze inzet voor ons zopas genoemd eindexamen in 1974. Met ons bedoel ik dan Anne Dijkstra, Harry Mast (later kwam Dirk S. Donker er nog bij) en de registrantes Truida Hoekstra en Rigt Wiersma. De directie van het Leeuwarder Conservatorium had de Grote Kerk van Breda een week afgehuurd, zodat we ruim de tijd hadden ons op het examen voor te bereiden. Uiteraard moesten wij als organisten de beschikbare tijd verdelen. Maar Post (en natuurlijk de registrantes) waren deze week permanent in de kerk aanwezig. Naast al het serieuze werk was er gelukkig ook tijd voor moppen, grappen en grollen. Met in ons midden zo'n lolbroek als Harry Mast werd er dan

ook heel wat afgelachen. In een melige buidel stelde Harry eens voor Post zijn voornaam om te dopen tot Papa. De reactie van onze begeleider was: "Jullie doen maar" en vanaf dat moment was het dan ook Papa Post.

Toen we na afloop van de examens hoorden dat we alle vier geslaagd waren, hebben we 'Papa Post' op onze schouders gehesen en zo een vreugdedansje door de Bredase kerk gemaakt.

Onuitwisbare herinneringen bewaar ik aan de vele concerten van Post waar we, indien mogelijk, zoveel mogelijk naar toe gingen. Na afloop vroeg hij vaak: "Zo jongelui, konden jullie het weer niet laten?"

Diep in mijn geheugen gegrift staat Piet Post zijn laatste concert op 22 augustus 1979. Wat een meesterlijke uitvoering van zijn orgelmis en wat een geweldige improvisatie over Gezang 47 "Jezus die langs het water liep". De later hiervan uitgebrachte grammofoonplaat is inmiddels compleet afgedraaid. Gelukkig trof ik laatst een vrijwel nieuw exemplaar in

een kringloopwinkel aan.

Een gedeelte van de hoestekst, geschreven door Andries Monna, trof me bijzonder. Hier staat onder andere: "Heel wat leerlingen heeft Piet Post naast zich op de orgelbank gehad. Een gemakkelijke leermeester was hij zeker niet... Soms onderbrak hij wat bits de pogingen van een transpirerend leerling, die voor zichzelf het gevoel had dat het heel redelijk ging. Hij was niet gauw tevreden over een voorgespeeld preludium van Bach of een koraalfantasie van Reger, maar tijdens de lessen slaagde hij er steeds in de studenten iets door te geven van wat hemzelf bezielde. Geleidelijk ontstond er een vriendschapsband..."

En zo was het precies!

HARKE IEDEMA

Noot van de redactie: Dit artikel is reeds eerder geplaatst in de Friese Orgelkrant van 2004. Met toestemming van de auteur is het nu opnieuw geplaatst

Herinneringen aan Piet Post

Graag wil ik voldoen aan de vraag van de redactie van de orgelkrant, om enkele herinneringen aan Piet Post (mijn oud-leraar aan de MPA te Leeuwarden), op papier te zetten. Eerst heel kort iets over mijzelf.

Ik ben geboren en getogen in Schiedam en omgeving. Daar ben ik in het bedrijfsleven werkzaam geweest en heb ik piano- en orgellessen gehad van onder andere Koos Bons te Maassluis. Jarenlang was ik amateur-organist, onder meer in Maassluis (Maranathakerk).

Om een lang verhaal kort te maken: in 1972 ben ik naar Friesland verhuisd, omdat ik een baan kon krijgen aan de muziekschool in Bolsward. Met de restrictie: conservatoriumdiploma halen. Dat was geen probleem voor mij: ik had het eigenlijk altijd al gewild.

De drie personen die bij het toelatingsexamen aanwezig waren, waren de heren Piet Post, Wim van Ligtenberg (deze was naar ik meen net directeur geworden van de MPA) en Johan de Wit.

Het was het eerste persoonlijk contact met Post. Voordien had ik hem vaak voor de radio en ook live in 1962 tijdens een concert in de Laurenskerk van Rotterdam gehoord. Tijdens het toelatingsexamen hoorde ik hem tegen de anderen zeggen: "Daar heb je weer zo'n verdomde amateur, die zo maar even deze stukken eruit gooit..."

Toen de cursus in september 1972 aanving, was ik ingedeeld bij Jan Jongepier. In verband met de grote toename van orgelleerlingen, waren Jan Jongepier en Anco Ezinga collega's geworden van Piet Post.

Op een gegeven moment – ik denk na drie jaar – heb ik Post gebeld en gevraagd of ik alsnog bij hem kon komen studeren. In goed overleg met Jongepier is dit geregeld. Het is trouwens vaker voorgekomen in die tijd dat er van hoofdvakleraar werd gewisseld. Het contact met Jan Jongepier is trouwens goed gebleven. We hebben later regelmatig contact gehouden en hij heeft me verschillende keren uitgenodigd voor een lunchpauzeconcert in de Grote Kerk te Leeuwarden.

Post vertelde me dat hij in z'n conservatoriumtijd bij Jacob Bijster terecht kwam, dat hij niet met Bijster kon opschieten en daarom bij Anton van der Horst zijn studie heeft volbracht.

In de jaren '60/'70 van de vorige eeuw was er met betrekking tot de uitvoeringspraktijk veel gaande. Van die nieuwe zienswijze moest Post niet zo veel hebben.

Tijdens mijn studietijd kreeg ik les op de orgels van de Opstandingskerk en de laatste twee jaar op het orgel van de Adelaarskerk (beiden in Leeuwarden). Op dit laatste orgel heb ik prettig gespeeld en les gehad. Grotere orgelwerken kwamen er veel beter tot hun recht dan in de Opstandingskerk.

De lessen bij Post waren voor mij inspirerend en stimulerend. Het was erg prettig dat je als leerling inspraak had in de te studeren werken. Overleg was altijd mogelijk.

In mijn laatste jaar heeft hij een werk van de Duitse componist Herman Schroeder, Te Deum trevireuse, aanbevolen. Hij zei: "Ga dit moderne werk nou eens studeren, niemand kent het en dat is leuk". Ik vond het zelf helemaal geen leuk stuk, maar heb het wel op mijn examen gespeeld. Na mijn examen zei Anco Ezinga: "Wat een rot stuk, van Schroeder. Vond je het wel leuk om te spelen?" Nee dus!

Als Post zelf weer iets nieuws had gecomponeerd liet hij dat werk op les zien en horen. En vroeg dan: "Hoe vind jij het?"

Als je zelf iets had gemaakt vond hij dat leuk. Hij leverde dan uitgebreid commentaar en liet hij zien dat het ook nog anders kon. Mijn stukjes waren meestal qua stijl in de voet-

sporen van mijn leermeester.

Tijdens de lessen heb ik hem nooit kwaad of slecht gehumeurd meegemaakt. Hij was streng en rechtvaardig en altijd enthousiast. Zo herinner ik hem.

Het is natuurlijk wel meer dan veertig jaar geleden en ben ik misschien intussen het één en ander vergeten. Of ervaar ik het nu enigszins anders.

Van de methodieklessen die gezamenlijk gegeven werden door Post en H.H. Boer heb ik altijd genoten. Allerhande onderwerpen passeerden de revue.

Op een gegeven moment kwam Post met een grammofoonplaat aanzetten van Jean Guillou, met werken van Brahms, Liszt, Mendelssohn en Schumann en zei: "Nou moeten jullie eens horen hoe hier wordt gespeeld." Hij was dolenthousiast.

Als we met meerdere waren, kon Post echt Amsterdamse moppen tappen. Ik herinner me ook, dat hij erg van voetballen hield. Wat ik nou weer niet kon begrijpen.

In de jaren '70 werden overal rotondes aangelegd. Post: "Ik snap niet dat het verkeer óp de rotonde geen voorrang krijgt! Je zou op die manier een veel betere doorstroming krij-

gen." Waarop ik zei: "Maar dat zal toch door de verkeersdeskundigen wel onderzocht zijn?"

Een tijd later had het verkeer op de rotonde voorrang... Hij, de musicus, had het goed gezien.

Tijdens het laatste jaar van mijn opleiding, kwam heel vaak tijdens de orgellessen zijn scheiding ter sprake. Aan de ene kant zat hij er vreselijk mee, aan de andere kant was hij vol van zijn nieuwe liefde Mary Ann. Eens zei hij tegen mij: "Jan, als jij straks naar huis gaat, wil je dan even langs de Fonteinstraat rijden en dit geld bij mijn vrouw afgeven?"

Post heeft jarenlang in een goedkope auto gereden. Een Wartburg uit Oost-Duitsland. "Waarom zal ik een dure auto kopen, deze brengt me ook overal."

Op een gegeven moment stapte Post uit een Saab! "Wat krijgen we nu?" "Ja, mijn nieuwe liefde wil niet in mijn Wartburg rijden, zij is gewend aan een Saab. Dus ben ik overstag gegaan."

Wat was Piet Post blij toen zijn orgel werd opgeleverd. Vele jaren was hij van zijn instrument verstoken gebleven. Zeer enthousiast vertelde hij dat de Kerkvoogdij van de Grote Kerk (Leeuwarden) hem had meegedeeld dat hij de jaren die hij had gemist, in verband met de restauratie van kerk en orgel, na zijn vijftigste jaar mocht inhalen...

We weten hoe het jammer genoeg is afgelopen.

Hoe heb ik Piet Post verder ervaren?

Hij was origineel, fel soms in reactie. Zijn orgelspel kwam van binnenuit en was zeer herkenbaar. Zijn spel onderscheidde zich door een originele, ondogmatische aanpak. Je voelde een musicusvreugde van de eerste tot de laatste noot.

Hij had een eigen stijl. Zijn composities zijn functioneel en hoofdzakelijk voor de kerk geschreven. Vele organisten hebben dankbaar gebruik kunnen maken van zijn partita's om tijdens kerkdiensten en concerten te spelen. Voor mij persoonlijk was het altijd een feest om zijn lessen te volgen. En heb bijzonder prettig en ook vriendschappelijk met hem gewerkt; veel van hem geleerd.

Ik gedenk hem in dankbare herinnering.

JAN F. STERENBERG

Piet Post in een uitzending van Gewest tot Gewest uit 1977. Deze uitzending is op internet te bekijken: <https://www.omropfryslan.nl/utstjoering/gewest-fryslan-fan-25-febrewaris-2017-1700>. Vanaf 7:40 is Piet Post te horen met een improvisatie over Wie schön leuchtet der Morgenstern.

Enkele voorbeelden van Friese huisorgelbouw in de 19e eeuw

Inleiding

De afgelopen eeuwen zijn er door diverse orgelmakers op allerlei plaatsen orgels gebouwd voor huiselijk gebruik. De omhulling (secrétaire, kabinet, bureau of anderszins) kreeg doorgaans een vormgeving conform de meubelstijl die op dat moment in de mode was. A.J. Gierveld heeft indertijd een omvattende overzicht gegeven van de bloeiende huisorgelbouw en -markt in de periode tot ongeveer 1800 in vooral Holland, met name Gouda en Amsterdam. (*1) Toch verlieten in de 19e eeuw in Amsterdam nog heel wat huisorgels de ateliers van orgelmakers als Hermanus ter Hart en de familie Knipscheer. Ook elders lieten orgelmakers zich niet ontbetuigd, al zou later de productie geleidelijk 'opdrogen' door de toenemende concurrentie van de piano en (wat later) het harmonium als 'huisorgel'. Een 'Gierveld van de 19e eeuw' moet echter nog steeds geschreven worden. Ook in Friesland zijn er door de meeste orgelmakerijen in die periode meer of minder huisorgels gebouwd. Tot in het derde kwart van die eeuw was er daarvoor nog voldoende vraag bij wat meer bemiddelde burgers, boeren, school- en muziekmeesters en soms ook voor kleine kerken. Helaas is in de meeste gevallen van nu nog bestaande instrumenten de oorspronkelijke eigenaar onbekend. Dat geldt uiteraard ook voor huisorgels die werden vervaardigd door orgelmakers elders in het land en later in Friesland terecht kwamen. (*2) In dit artikel laten we een aantal minder bekende instrumenten van Friese orgelmakers uit die periode de revue passeren. De meeste van deze orgels zijn uiteraard ooit voor een opdrachtgever in de provincie gebouwd, maar het merendeel is er door diverse oorzaken (latere verwisseling van eigenaar, verhuizingen, verkoop e.d.) uit verdwenen. Anderzijds is er recent juist weer een exemplaar teruggekeerd. De handel in huis(pijp)orgels in het algemeen in de provincie, waarvan flarden zijn terug te vinden in bijvoorbeeld advertenties en andere berichten in kranten en periodieken, blijft hier verder buiten beschouwing.

gen, verkoop e.d.) uit verdwenen. Anderzijds is er recent juist weer een exemplaar teruggekeerd. De handel in huis(pijp)orgels in het algemeen in de provincie, waarvan flarden zijn terug te vinden in bijvoorbeeld advertenties en andere berichten in kranten en periodieken, blijft hier verder buiten beschouwing.

Albertus van Gruisen (1741-1824) bouwde naast een flink aantal kerkorgels o.a. de beide kabinetorgels, die momenteel zijn te vinden in de kerken te Oosternieland (Groningen, 1805) en Friens (1819). Een minder bekend voorbeeld is een vrijwel geheel gaaf gebleven kabinetorgel in particulier bezit in de provincie Groningen: het betreft hier zeer waarschijnlijk 'Gierveld nr. 78' en dateert in dat geval uit 1812. (*3) Het meubel is een eiken kabinet met aan de bovenzijde een gebroken gebogen timpaan. Het driedelige uitneembare loze pijpenfront kan worden afgesloten met twee jalouzieurtjes. Orgelmaker Bernhardt Edskes, die het instrument goed kent, wees mij op de overeenkomst tussen de indeling van dat pijpenfront met dat van het vroegere, een eeuw oudere orgel van Gerhard von Holy in het weeshuis te Esens (Ostfriesland). Wellicht is dat een indicatie voor enige invloed die Van Gruisen in zijn jonge jaren opdeed in Ostfriesland? In de onderkast is het oorspronkelijke luik met schijnlades op enig moment vervangen door twee deuren; deze zijn mogelijk deels gemaakt van materiaal van het verwijderde luik. Het instrument is verder zelf nog geheel intact inclusief de schelpvormige messing balgtrede.

De dispositie van dit instrument luidt aldus (in volgorde van de registerknoppen links van het klavier van boven naar beneden):

Kabinetorgel Albertus van Gruisen. Snijwerkpaneel met muziekinstrumenten boven het klavier.

(Foto: Victor Timmer, Leek)

Holpijp 8 vt
 Viool di gamb(a) 8 vt (vanaf c)
 Salicet 4 vt
 Nasat 3 vt
 Superoctaaf 2 vt
 Manuaalomvang: C-c3 (zoals in Oosternieland)

Evenals in Oosternieland is hier opmerkelijk het ontbreken van een registerdeling in bas en discant. Daarmee is het instrument in feite een positief in kabinetorgelverpakking. Dat zou kunnen betekenen dat het instrument in aanleg mogelijk eerder voor plaatsing in een bijvoorbeeld een kerkje dan voor huiselijk gebruik bedoeld was. Als pendant van de 'echte' registerknoppen is hier ter wille van de symmetrie aan de rechterzijde van het klavier een verticale rij loze knoppen (met bijhorende plaatjes en opschriften) geplaatst. Aan weerszijden van beide rijen gedraaide messing registerknoppen is een kleine messing knop aangebracht: welke functie die twee knoppen hadden is niet duidelijk, mogelijk was die slechts decoratief bedoeld. Rechts van het klavier bevindt zich een kleine verticale messing knop van de windzicht. Het doel van de smalle sleuven en het centrale gat vlak boven het klavier is voornamelijk onbekend. Het klinkende pijpwerk is van orgelmetaal, behalve de eiken bas van de Holpijp.

Luitjen Jacob en Jacob van Dam, die voorheen al een compagnonschap hadden met hun vader, de bekende Leeuwarder orgelmaker Lambertus van Dam, zetten na diens overlijden in 1820 samen het bedrijf voort. Ze afficheerden zich (vanaf 1820 tot zeker in 1849, zoals blijkt uit hun inscriptie op het hierna te bespreken huisorgel en advertenties in de Leeuwarder courant) als orgel- en

pianomaker. Over de omvang van hun activiteiten met piano's (eigen productie, handel en reparaties?) blijven we in het ongewisse; er bleef in elk geval geen instrument onder hun naam bekend. Ook vervaardigden ze een (waarschijnlijk klein) aantal huisorgels. Daarvan bleef in elk geval één exemplaar bewaard. Voor wie het oorspronkelijk werd vervaardigd, is onbekend. Zo'n 20 jaar geleden werd de balg opnieuw beleerd. Na een restauratie in 2014 door orgelmaker R. Witteveen is het instrument nu in particulier bezit in de provincie Groningen. Het instrument lijkt nog geheel in originele staat. De dispositie van dit secrétaire-orgel is aldus: Holpijp 8 vt bas/discant
 Fluit Travers 8 vt discant
 Fluit 4 vt bas/discant
 Vacant bas/disc.
 Ventiel
 Manuaalomvang: C-f3

Interessant is, dat een deel van het in de discant aanwezige metalen pijpwerk gebruikt materiaal van 16e- en 17e-eeuwse oorsprong is. Nader onderzoek lijkt gewenst. De bovenkas kan worden afgesloten met twee jalouzieuren, zoals ook bij de instrumenten van Albertus van Gruisen en Hillebrand het geval is.

Johan Adolf Hillebrand (1786-1846), aanvankelijk werkzaam bij Albertus van Gruisen, was zelfstandig als orgelmaker actief vanaf 1812. Zijn kerkorgels genoten later geen al te goede reputatie, ondanks het zeer fraaie uiterlijk. Hij was dan ook een eersteklas houtbewerker. Van hem bekend is het kabinetorgel uit 1813, mogelijk ooit afkomstig uit Balk, dat tegenwoordig in de Walburgkerk te Zutphen staat; het is elders uitgebreid beschreven. (*4) Nagenoeg nog onbekend is een veel

Kabinetorgel Albertus van Gruisen.

(Foto: Victor Timmer, Leek)

Secrétaire-orgel L.J. en J. van Dam, 1820.

(Foto: Albert Rodenboog)

Secrétaire-orgel L.J. en J. van Dam, kas geheel gesloten.

(Foto: Albert Rodenboog)

Secrétaire-orgel L.J. en J. van Dam, geopende onderkas met metalen pijpwerk. Een deel van de stekers is voor de foto uitgenomen. (Foto: Albert Rodenboog)

FRITS RUIJFF, tien jaren als Orgelmakers-Knecht bij de heeren van Dam, Mrs. Orgelmakers, gewerkt hebbende, en van de beste Getuigschriften voorzien, maakt bekend, dat hij eene Kompagnieschap heeft aangegaan met **HENDRIK HILLEBRAND**, bevelen hun minzaam in de gunst van Stad- en Landgenooten, tot het maken en repareren van ORGELS, het vergulden en maken van SPIEGEL en SCHILDERIJLIJSTEN, verfoelen en schoonmaken van oude SPIEGELGLAZEN en verder alle soorten van KASTEMAKERSWERK; beloovende eene prompte, civiele en spoedige behandeling; woont op de Nieuwestad, het 4de huis van de Burmanstraat, letter E. no. 416, te Leeuwarden.

Advertentie in de Leeuwarder Courant d.d. 27 mei 1827.

Secrétaire-orgel Hendrik Hillebrand, signering.

(Foto: Victor Timmer)

gaver bewaard gebleven secrétaire-orgel van zijn broer **Hendrik (Gerhard Heinrich) Hillebrand (1788-1859)**. Deze werkte in Leeuwarden met zijn broer samen als schrijnwerker en orgelmaker, maar heeft dit instrument wellicht zelfstandig vervaardigd gelet op de signering in het front. Hoe lang hij dat al deed naast zijn andere werk als schrijnwerker, is (nog) niet bekend. Zo bood hij op 1 februari 1825 in de Leeuwarder Courant "een nieuw Mahonijhouten SECRETAIRE ORGEL, Prestant [sic!] 8 voet discant, spelende in het gezigt, met 4 doorlopende Registers" te koop aan. In dezelfde krant verscheen op 27 mei 1827 een interessant bericht over het "Kompagnieschap tot het maken en repareren van ORGELS" met een voormalige knecht van de orgelmakers Van Dam.

In 1828 probeerde Hillebrand een secrétaire-orgel te verloten. Op 27 januari 1835 bood hij nog een "net vervaardigd VIJF OCTAAFS SECRETAIRE ORGEL" te koop aan. Het hieronder nader besproken instrument bevindt zich in particulier bezit in de provincie Groningen. Of het dateert van voor, dan wel ná het aangaan van zijn compagnonschap met Ruijff en of het wellicht het hierboven genoemde te verloten instrument betrof, is niet bekend. De rechthoekige eiken kas heeft, zoals bij het kabinetorgel van Albertus van

Gruisen, aan de voorkant twee jalouzie-deuren, met daarachter een stoffen frontpaneel met daarvoor een houten gestileerde lier als boekensteun. Op het voetstuk daarvan is het instrument gesigeneerd en voorzien van het jaartal 1827. Het knieschot bestaat uit een paneel met drie schijnladen. De lade boven in de kast is wel echt.

De dispositie is als volgt:
Prestant 8 vt discant
Holpijp 8 vt b/d
Fluit 4 vt b/d
Octaaf 2 vt
Manuaalomvang: C-f3

De bakstukken hebben dezelfde vorm als bij Van Gruisen, maar zijn veel breder. Alle houtwerk in het instrument is van eiken en heel precies gemaakt. Van metaal is het pijpwerk van de Octaaf 2 vt (de bas gedekt) en de Prestant 8 vt disc. Het overige pijpwerk is van hout. Opmerkelijk is een opklapbaar achterste paneel van de bovenkant van de kas. Daarmee kon niet alleen de geluidsterkte iets geregeld worden, ook was het houten pijpwerk daar beter bereikbaar voor werkzaamheden. Onderin het orgel ligt een magazijnbalg (met inliggende vouw) met daarvoor een schepbalg annex een originele houten trede. De ventielen worden bediend

met een stekermecanisme, er zijn staande eiken registerwalsen en dito walsarmpjes. Het instrument lijkt nimmer ingrijpend te zijn hersteld en maakt nog een zeer originele indruk. Mogen de kerkorgels van J.A. Hillebrand dan een minder goede reputatie hebben gekregen, de grote kwaliteit van dit huisorgel bewijst volgens de huidige eigenaar dat Hendrik Hillebrand wel degelijk een zeer goed vakman geweest moet zijn.

Willem van Gruisen (1788-1843), één van de zonen van Albertus van Gruisen en uiteindelijk de voortzetter van diens bedrijf, bouwde evenals zijn vader naast kerkorgels ook huispijporrels. Een secrétaire-orgel uit 1827 is in het bezit van het Fries Museum en was ooit te zien (en te horen) tijdens de tentoonstelling 'Achter het Friese orgelfront' in dit museum in 1981. (*5) Het is weliswaar (ter wille van de naamsbekendheid) gesigeneerd "A. van Gruisen en Zoon Orgelmakers Fecit 1827 Leeuwarden", maar toen was Van Gruisen senior al enkele jaren dood. Het instrument moet al vele jaren in depot staan. Een ander secrétaire-orgel van Willem van Gruisen, uit later tijd (1837), staat na 'tussensstops' in Leeuwarden en Winschoten sinds 2016 in de theaterboerderij in het Drentse Ekehaar. Korte beschrijving (*6): Het instrument is vlak boven het klavier gedateerd en gesigeneerd met "Fecit W. van Gruisen 1837". De eiken kas is belegd met mahonie fineer. In de onderkas bevinden zich twee deuren. De windvoorziening bestaat uit een magazijnbalg met een vouw. Oorspronkelijk zal een trede aanwezig zijn geweest, nu wordt de balg gevoed door een windmotor. Het pedaalklavier is uiteraard niet origineel. Het orgel heeft een chromatische windlade. Er zijn geprofileerde houten toetsfrontons. Het toetsbeleg is modern. De zeer smalle bakstukken hebben de van zijn vader Albertus van Gruisen bekende vorm.

De dispositie is aldus:

Holpijp 8 vt bas/discant	C-b eiken gedekt; c2-f3 metaal gedekt
Fluit travers 8 vt disc.	grenenhout, open
Prestant 4 vt	groot octaaf hout gedekt, rest open metalen pijpen
Roerfluit 4 vt	C-f2 open, fis2-f3 open
Woudfluit 2 vt	C-f gedekt, rest open
Manuaalomvang:	C-f3.

Een aantal open pijpen is voorzien van later aangebrachte expressions.

Gebroeders Adema

In 1855 stichtten de broers Carel en Piet Adema onder de firmaam Gebroeders Adema in Leeuwarden een orgelmakerij. Het is curieus dat ze naast kerkorgels ook zeker een veertigtal huisorgels hebben vervaardigd, hoewel er van de bouw van dit soort orgels in de bedrijven waar ze werden opgeleid (o.a. het huis Van Dam, Witte en Hardorff) nauwelijks sprake was. Zeker met de opbloei van de r.-k. kerk vanaf het midden van de 19e eeuw nam de vraag naar orgels voor kleine kerken, kloosters en gestichten toe, terwijl er daarnaast ook nog steeds veel interesse was van particuliere zijde. De Adema-huisorgels – door henzelf "meubelorgels" genoemd – vonden aftrek bij zowel boeren (in o.a. Makkum en Wijngaard), organisten (o.a. in St. Nicolaasga), kerken (zoals in de r.-k. kerken te Lemmer en Nieuwe Pekela, Groningen) en kapellen (zoals het instrument dat oorspronkelijk stond in het St.-Elisabethgesticht te Leeuwarden en tijdens het bombardement in Rotterdam in 1940 verloren is gegaan). Van dit oeuvre is een behoorlijk aantal bewaard gebleven, zoals bleek uit eigen onderzoek (vooral omstreeks 1980). (*7) Daarin zijn drie basistypes te onderscheiden: een klein rechthoekig type I, waarbij de kast was zoals van een meidenkast, met aan de voorkant een rechthoekig vooruitstekend middendeel dat rustte op twee gedraaide zuiltjes.

Er zijn meestal 3 of 3 ½ registers, met de nodige bas/discant-delingen. Tremulanten en tongwerken waren afwezig. De speelme-

Secrétaire-orgel Willem van Gruisen.

(Foto: Wim Westerman)

chaniek bestaat uit een balansklavier, waarbij aan de voorzijde hefboompjes werden opgelicht, zodat via stekers aan de achterkant de ventielen worden opengedrukt (zie de bijgaande ontwerptekening). De registerknoppen zijn dwars geplaatst aan weerszijden van het klavier. In de onderkas ligt een magazijnbalg met een inliggende vouw, doorgaans (via schepbalgjes) bediend met twee tredes. In tegenstelling tot de oudere huisorgels met een trede voor de bediening van de balg, waarbij je eigenlijk staande moet spelen, moet je bij de Adema-orgels met twee treden dat dus zittend doen. De verbinding tussen het bovenblad van de balg en de windlade bestaat uit een 'elastieke koker' (een flexibel 'harmonika' windkanaal). Het wat grotere type II met iets meer registers heeft een hogere kast met een hol gebogen klavierdekse, met de registerknoppen in een rij boven de klaviatuur; een dergelijk instrument stond tot kort na 1900 in de r.-k. kerk te Lemmer. De frontzijde van de kas is evenals bij de orgels van type I, boven aan de voorzijde afgedicht met twee deuren, bestaande uit een raamwerk waarin geplisseerd doek of gaas. Enkele van deze instrumenten hebben de opmerkelijke manuaalomvang van contraA-a3.

Dit type bevatte in de Holpijp dus drie 16-voets pijpen. Daarnaast is er tenminste één nog groter type huisorgel uit 1872 bewaard gebleven, met een afwijkende vormgeving in een kabinetkast, dat tegenwoordig in de kerk te Jouswier staat. Met het faillissement van het bedrijf in 1878, toen in het atelier in Leeuwarden nog twee grote huisorgels in aanbouw waren, kwam er in het bedrijf van C.B. Adema in Leeuwarden (zijn broer woonde sinds 1868 in Amsterdam en leidde daar een aparte werkplaats) ondanks een doorstart een eind aan de bouw van huisorgels. Van alle drie modellen bleven in onze tijd exemplaren bewaard: van type I staan enkele instrumenten buiten Friesland. Het oudst bekende huisorgel staat tegenwoordig in een Duits klooster. Het bij dit artikel afgebeelde instrument staat tegenwoordig in de buurt van Enschede; de huidige eigenaar kreeg het indertijd gratis, maar compleet in onderdelen uit elkaar liggend in een aantal dozen, van iemand uit Sneek. Hij heeft dit 'bouw pakket' gelukkig weer correct in elkaar weten te krijgen. Overigens hebben zeker twee instrumenten van dit type een aantal jaren als tijdelijk orgel dienst gedaan in de kerken van Warga en Wijngaard. Van type II bleven bewaard het orgel in de kerk te Mackinga (bij de plaatsing aldaar in 1927 helaas voorzien van een zinken pijpfront in plaats van de normale deuren) en ook het orgel dat sinds kort de kerk in Burgwerd siert als koororgel, waarover hierna meer. Een ander orgel van dit type heeft in de twintiger jaren van de 20e eeuw een tijd dienst gedaan als interim-orgel in de Koepelkerk te Leeuwarden, waarna het terugkeerde naar de particuliere eigenaar. Van type III is alleen met zekerheid het orgel in de kerk van Jouswier bekend. (*8)

Het aantal huispijporrels van de Adema's in Friesland is dus nog heel beperkt. Derhalve is het verheugend dat het afgelopen jaar een van oorsprong Fries Adema-huisorgel terugkeerde naar de provincie. Het werd ver-

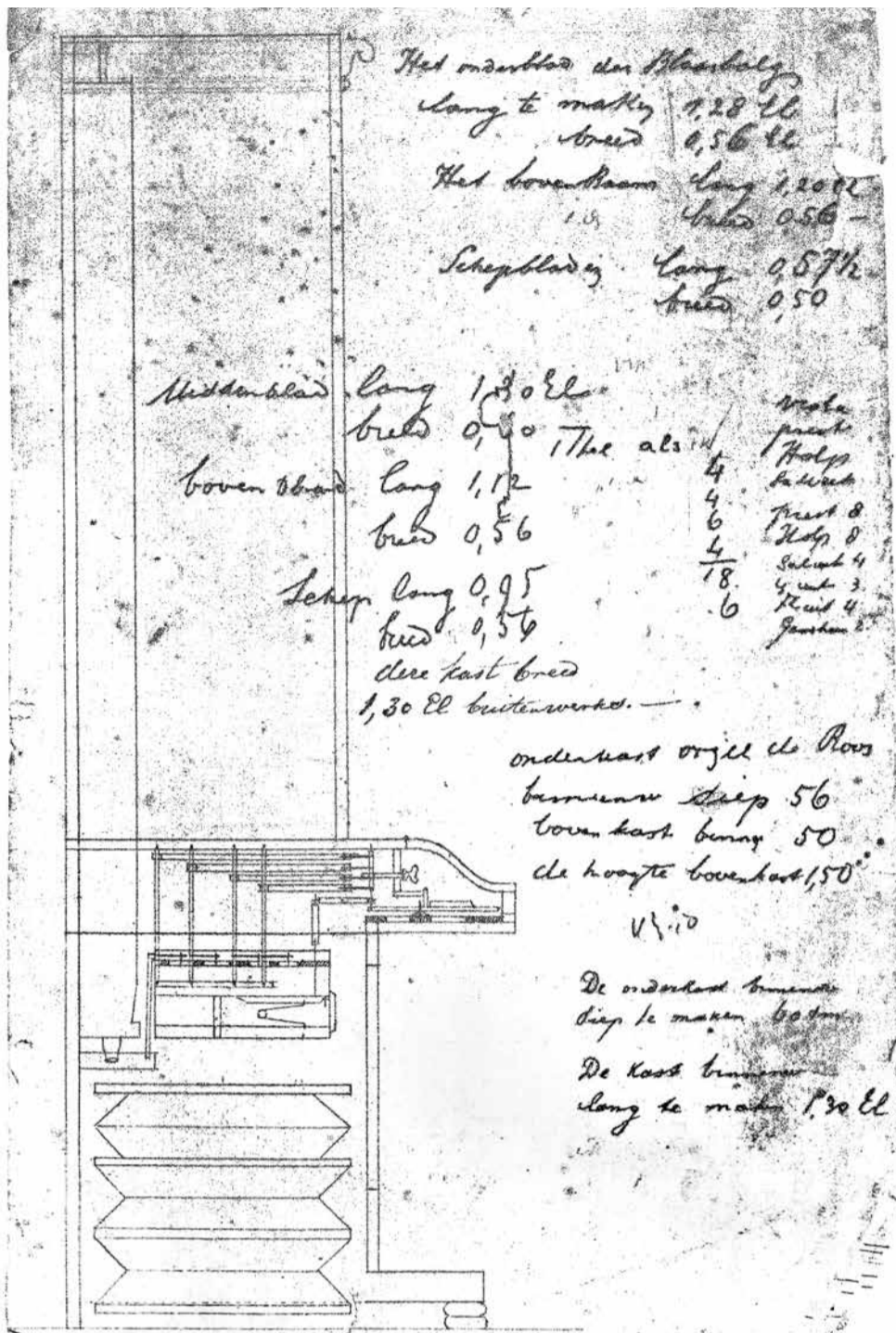

Secrétaire-orgel H.G. Hillebrand, 1827.

(Foto: Victor Timmer, Leek)

Secrétaire-orgel H.G. Hillebrand, onderkas geopend. (Foto: Victor Timmer, Leek)

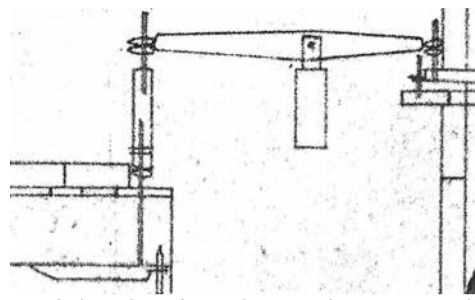

Meubelorgel Gebr. Adema, type II, doorsnedetekening. (Archief firma Adema's kerkorgelbouw, Hillegom)

moedelijk omstreeks 1860 gebouwd en bleef sindsdien tot voor kort altijd in familiebezit. Het was o.a. vele jaren eigendom van de bekende theoloog Oepke Noordmans in Scharnegoutum en later van diens zoon in Lunteren. Na het overlijden van laatstgenoemde heeft Noordmans-kenner dr. J.D. Wassenaar (tegenwoordig predikant te Hellendoorn) het aangekocht, zich sterk gemaakt voor behoud van het instrument en voor terugkeer naar Friesland. Het kon uiteindelijk na restauratie worden gekocht door de kerkmeesters te Burgwerd. Met name het behoorlijk beschadigde meubel werd gerestaureerd door Henk Hoekjen. Het binnenwerk werd gerestaureerd door de orgelmakers Pels & Van Leeuwen en dat was ook hard nodig. Toen ik

het instrument omstreeks 1980 al eens onderzocht in Lunteren, was het al onbespeelbaar vanwege een doorgezakte windlade, ontregelde tractuur, ernstig beschadigd pijpwerk en beschadigingen door een inbraak. Het verval had zich sindsdien alleen maar voortgezet en enkele jaren geleden leek het orgel rijp voor de sloop. Het ingrijpen van dr. Wassenaar heeft dit voorkomen. [Zie ook het artikel van dr. Wassenaar op pagina 27; red.]

De ingebruikneming in de Johanneskerk te Burgwerd vond plaats op 16 juni 2018. Het werd geplaatst tegen de noordwand in het koor, met als doel het gebruik in kerkdiensten van beperkte omvang en eventueel voor concerten. (*9)

Meubelorgel Gebr. Adema, tekening van de speelmechaniek met hefboompjes. (Archief firma Adema's kerkorgelbouw, Hillegom)

De dispositie is aldus:
Prestant 8 vt (vanaf c)
Viola 8 vt disc.
Holpijp 8 vt bas/disc.
Fluit 4 vt bas/disc.
Octaaf 2 vt bas/disc.
Manuaalomvang: contra A-a3.

De windvoorziening bestaat uit een magazijnbalg (met dubbele vouw) met twee schepbalgen, bediend met tredes; tevens is nu een elektrische windmotor geplaatst. Met de terugkeer van dit instrument is het Friese orgelbezit verrijkt met een bijzonder huispijporgel. Het laat zien, dat ook na 1850 nog fraaie kleine instrumenten voor huiselijk gebruik werden vervaardigd.

Terugblik

Met het faillissement van de firma Adema hield circa 1880 feitelijk de bouw van huisorgels in Friesland op. Alleen van 'kleinere goden' als R.Y. Groustra en T.P. Klimstra is bekend dat ze later nog een huisorgel bouwden. Daarmee was de rol van dit soort instrumenten op zichzelf niet uitgespeeld, want er was in de 19e eeuw en het begin van de 20e

eeuw nog wel handel in huisorgels, dankzij de steeds toenemende communicatiemiddelen (zowel qua publiciteitsmogelijkheden als qua vervoer) ook van buiten Friesland, ten behoeve van plaatsing in kleine kerkjes van arme kerkgemeentes. Maar dat is stof voor een heel ander artikel.

VICTOR TIMMER

Noten:

1. A.J. Gierveld, *Het Nederlandse huisorgel in de 17e en 18e eeuw*, Utrecht, 1977.
2. Een aardig overzicht van het verschijnsel 'huisorgel' in Friesland geeft Jan Jongepier in zijn *Vijf eeuwen Friese orgelbouw*, Leeuwarden 2004, p. 36 – 39.
3. Zie ook de beschrijving in Gierveld, p. 137 en 138
4. Een beschrijving van dit instrument is te vinden in: Jan Jongepier (eindred.) *Het Historische Orgel in Nederland 1790 – 1818*, Amsterdam 1999, p. 306 – 307.
5. Het is door Jan Jongepier beschreven in de catalogus *Achter het Friese orgelfront*, Leeuwarden 1981, p. 46, afbeelding op p.70.
6. Deels ontleend aan Jongepier 1981, p. 46 en 47; zie ook de website 'Orgels in Drenthe', onder 'Ekehaar'.
7. De meeste instrumenten werden omstreeks 1980 onderzocht, samen met Jaap Brouwer, en de resultaten zijn toen gepubliceerd in het tijdschrift *de Mixtuur*.
8. Het instrument staat in Jouswier wat weggestopt achter de balustrade. Een mooie afbeelding van het instrument in 'vrije opstelling' (in de werkplaats van de firma Bakker & Timmenga) is te vinden in Jongepier 2004, p. 39.
9. Voor een uitgebreide beschrijving van het instrument leze men de brochure die dr. Wassenaar schieff bij gelegenheid van de restauratie: 'Vol sfeer en stemmen, het Adema-huisorgel van de familie Noordmans', Elburg 2108) publicatie nr. 88 van de Stichting tot behoud van het Nederlandse orgel. De brochure bevat ook veel informatie over andere Adema-huisorgels, zoals ontleend aan de *Mixtuur* (zie noot 7).

Meubelorgel Gebr. Adema, type I, geopend en gesloten. Het betreffende instrument staat in de buurt van Enschede. (Foto: collectie Victor Timmer)

Orgelconcerten in de Martinikerk te Franeker seizoen 2019

12 juni	15.00 uur	Marktconcert door Jochem Schuurman
22 juni	20.00 uur	Bachconcert door Jochem Schuurman
17 juli	15.00 uur	Marktconcert door Jochem Schuurman
10 augustus	20.00 uur	Laurens de Man
21 augustus	15.00 uur	Marktconcert door Jaap de Kok
31 augustus	20.00 uur	Ab Weegenaar
11 september	15.00 uur	Marktconcert door Jochem Schuurman
21 september	20.00 uur	Rien Donkersloot
2 oktober	15.00 uur	Marktconcert door Jochem Schuurman
12 oktober	20.00 uur	Slotconcert door Jochem Schuurman

Bij alle concerten kunnen het programma en de organist op de LED-schermen gevolgd worden.

De entree voor de avondconcerten bedraagt 9 euro; voor de marktconcerten een vrijwillige bijdrage na afloop.

www.orgelfraneker.nl

Veranderend Fries Orgellandschap

De zorg voor het Friese orgelpatrimonium gold in 2018 niet alleen de provincie, maar ook de Friese hoofdstad. In de dorpen was het een drietal orgels uit de tweede helft van de 19e eeuw dat aandacht nodig had. Het bijzondere Hardorff-orgel van Britsum (1861), bijzonder omdat Hardorff het frontontwerp leende van Van Dam, werd geheel gerestaureerd. De Quint 3' die ooit vervangen was door een Violon, werd gereconstrueerd. De ingebruikneming van het instrument zal plaatsvinden op zondag 19 mei a.s.

Met de restauratie van de Van Dam-orgels te Cornwerd (1865) en Longerhouw (1868), al jaren in slechte staat, kon eindelijk een begin worden gemaakt. In 2019 zullen ze weer in volle luister klinken. Ook in Conwerd zal een gereconstrueerde Quint 3' dan weer zijn onmisbare aandeel in de plenumklank leveren. In Longerhouw krijgt de kas zijn oorspronkelijke deftige kleurstelling terug.

In Leeuwarden werd en wordt aan maar liefst drie orgels gewerkt.

In de Grote Kerk werd de windvoorziening van het Müller-orgel (1727) onder handen genomen. Nadat bij de kerkrestauratie van een halve eeuw geleden het balgenhuis moest verdwijnen, werd de windvoorziening noodgedwongen op moderne wijze aange-

legd. Eén en ander is nu herzien en gewijzigd met een sterk verbeterde windkarakteristiek als resultaat.

Tenslotte zijn activiteiten in de beide rooms-katholieke kerken in de hoofdstad vermeldenswaard.

In de Dominicuskerk waren al jaren klachten over het functioneren van de uit 1937 daterende elektropneumatische speeltafel van het in de kern nog aanwezige, maar in dat jaar door de firma Valckx & Van Kouteren geheel omgebouwde Adema-orgel (1866). Deze is nu geheel vernieuwd, waardoor onaangename verrassingen tot het verleden behoren.

In de Bonifatiuskerk komt een eind aan het bestaan van het onbevredigende elektro-

pneumatische orgel dat in 1942 tot stand kwam. Vanuit de historische Adema-kern (1898) die in het instrument bewaard is gebleven, wordt een mechanisch orgel gereconstrueerd met een dispositie van 40 stemmen, verdeeld over twee klavieren en pedaal.

In Britsum, Cornwerd en Longerhouw is de restaurateur de firma Bakker & Timmenga; adviseur Theo Jellema.

Ook voor de werkzaamheden in de Grote Kerk in Leeuwarden tekende Bakker & Timmenga; adviseur was ir. Henk Kooiker.

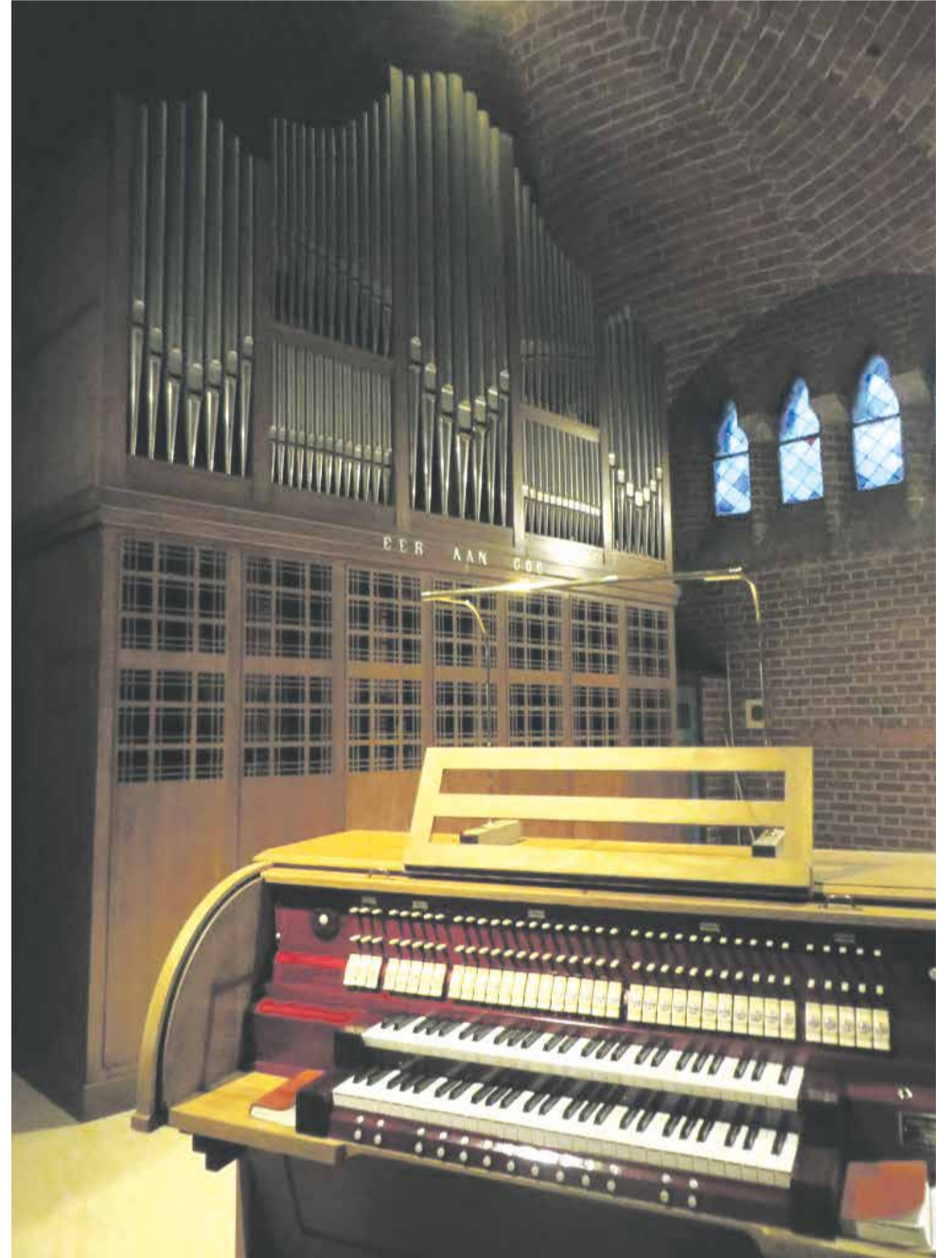
In de Leeuwarder Dominicuskerk en Bonifatiuskerk werkt(e) de firma Adema onder advies van dr. Ton van Eck.

THEO JELLEMA

Het Hardorff-orgel in Britsum.

(Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

De vernieuwde speeltafel in de Dominicuskerk te Leeuwarden.

(Foto: Hans Jorna, Leeuwarden)

Boeijenga

Zuidvliet 8 | 8921 BL Leeuwarden | Tel. 058 - 2894876 | info@boeijengamusic.com

Boeijenga Music bestaat reeds 130 jaar en heeft in die tijd een wereldwijd bekende naam opgebouwd als speciaalzaak op het gebied van bladmuziek, boeken en multimedia rondom het orgel en orgelmuziek.

Breng een bezoek aan de winkel voor deskundig advies, gratis koffie en ouderwetse gezelligheid. Daarnaast is er in de winkel een drieklaviers Hauptwerkorgel van Orgelmakerij Noorlander aanwezig, om alle bladmuziek zelf uit te proberen.

www.boeijengamusic.com
Hét adres voor de organist!

Openingstijden:
Vrijdag: 10.00 tot 18.00 uur
Zaterdag: 10.00 tot 17.00 uur
Andere dagen op afspraak.

 www.boeijengamusic.com

ORGELCONCERTEN 2019
Grote- of Martinikerk Sneek

15 juni	16.00 uur	Openingsconcert Stichting Organum Frisicum
1 juli	20.00 uur	Dirk S. Donker
8 juli	20.00 uur	Jochem Schuurman
15 juli	20.00 uur	Arjen Leistra
22 juli	20.00 uur	Dirk S. Donker
29 juli	20.00 uur	Rien Donkersloot
12 augustus	20.00 uur	Dirk S. Donker
17 augustus	16.00 uur	Theo Jellema (lezing en concert) Concert in het kader van het Arp Schnitger jubileumjaar 2019 en onderdeel van Groningen Orgelzomer 2019
19 augustus	20.00 uur	Peter Westerbrink
26 augustus	20.00 uur	Jonathan Dimmock (San Francisco)
2 september	20.00 uur	Dirk S. Donker (Bachconcert)

Entree avondconcerten € 7,00
kinderen beneden 12 jaar gratis

Friese Orgelagenda 2019

APRIL

ORGELEXCURSIE

Zaterdag 6, voorjaarsexcursie, naar de Dorpskerk in Rottevalle en vervolgens gaan we naar Drachten waar we de GKV de Fontein, de Doopsgezinde Vermaning en de Grote kerk bezoeken. Excursieleider: Theo Jellema. Orgelbespeelingen door Theo Jellema en Jochem Schuurman. Ontvangst vanaf 9.45 uur.

Zaterdag 13, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel en Tetsje van der Kooi, sopraan (bevrijdingsconcert)
Maandag 22 (Tweede Paasdag), Bolsward, Martinikerk, 15.00 uur: Martin Mans, orgel

MEI

Woensdag 1, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Sander van Marion, orgel
Zondag 5, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel en verteller Teunard van der Linden in het kader van Valerius' Gedenkklank en het 16e-eeuwse Harlingen
Vrijdag 10, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Dirk Out, orgel
Vrijdag 17, Menaam, Grote Kerk, 20.00 uur: Gerwin van der Plaats, orgel
Zaterdag 18, Leeuwarden, Waalse Kerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel; Fiola van der Marel, fluit; Francisco Deheza, viool; en Suzanne van Duuren, cello
Maandag 20, Midsland (Terschelling), Meslânzer Kerk, 20.00 uur: Henk Veldman, orgel en Marjon Strijk, sopraan
Vrijdag 24, Leeuwarden, Dorpskerk Hui- zum, 17.00 uur: Ana Buzon Calderon (ES), orgel
Vrijdag 24, Raerd, Laurentiuskerk, 20.00 uur: Kees van Eersel, orgel
Zaterdag 25, Leeuwarden, Waalse Kerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel en VLAM- saxofoonkwartet
Zaterdag 25, Sexbierum, Sixtuskerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman, orgel
Zaterdag 25, Sloten, Grutte Tsjerke, 20.00 uur: Kees van Eersel, orgel
Maandag 27, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan- de-Singel, 20.00 uur: Petra Veenswijk, orgel

JUNI

Zaterdag 1, Leeuwarden, Waalse Kerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel en Vincent Hensen, beiaard
Zaterdag 1, Drogeham, Chr. Ger. Kerk, 20.00 uur: Harm Hoeve, orgel
Woensdag 5, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel
Woensdag 12, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (marktcon- cert)
Vrijdag 14, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel

OPENING FRIESE ORGELSEIZOEN

Zaterdag 15, Sneek, Martinikerk, 16.00 uur: Dirk S. Donker en Theo Jellema, orgel.

Dinsdag 18, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy en Kees Nottrot, orgel
Zaterdag 22, Leeuwarden, Waalse Kerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel en Vincent Hensen, beiaard
Zaterdag 22, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (Bachcon- cert)
Zaterdag 22, Vlieland, Nicolaaskerk, 20.30 uur: Christina Edelen, orgel (met viool en blokfluit)
Maandag 24, Midsland (Terschelling), Meslânzer Kerk, 20.00 uur: Musica Batavia: Bert Honig, fluit, Mimi Mitchell, barokvioll en Christina Edelen, orgel
Maandag 24, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan- de-Singel, 20.00 uur: Patrick Hopper, orgel

Dinsdag 25, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jan Hage, orgel
Dinsdag 25, Sint Nicolaasga, Sint Nicolaas- kerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Vrijdag 28, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Arie Goud en Auke de Boer, orgel
Vrijdag 28, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Vrijdag 28, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Tjeerd van der Ploeg, orgel

ZOMERCONCERT

Zaterdag 29, Joure, Hobbe van Baerdt- tsjerke, 16.00 uur: Jochem Schuurman, orgel en Mathijs Koene, panfluit

Zaterdag 29, Earnewâld (Eernewoude), Ge- ref. Kerk, 20.00 uur: Gerwin van der Plaats, orgel en Urker Mannen Kwartet
Zaterdag 29, Stiens, de Hege Stins, 17.00 uur: leerlingen van muziekschool Doedab

JULI

Maandag 1, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker, orgel
Dinsdag 2, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Matthias Havinga, orgel
Woensdag 3, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Martin Zonnenberg, orgel
Vrijdag 5, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Bauke Reitsma, orgel

Oargelpaad in Fryslân op de zaterdagmiddagen van 6 juli t/m 7 september

Een groot aantal orgels in Fryslân kun- nen worden bespeeld. Kijk voor nadere informatie elders in deze krant of op de website www.organumfriscum.nl

Zaterdag 6, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Christiaan de Vries, orgel
Maandag 8, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Lidia Ksiazkiewicz (PL), orgel
Maandag 8, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman, orgel
Dinsdag 9, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Marco den Toom, orgel
Woensdag 10, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Pieter Dirksen, orgel
Woensdag 10, Workum, Sint-Gertrudiskerk, aanvang 19.30 uur: Klaske Deinum, orgel (inloopconcert)
Donderdag 11, Surhuisterveen, Flambou, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Vrijdag 12, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Peter van der Zwaag, orgel
Vrijdag 12, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Jan Geert Heuvelman, orgel
Vrijdag 12, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Veronique van den Engh, orgel
Zaterdag 13, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel
Zaterdag 13, Menaam, Grote Kerk, 19.30 uur: Rik Melissant, orgel
Zondag 14, Easterlittens, Sint Margryttsjer- ke, 20.00 uur: Sebastian Schippers, orgel en Joël Hofman, trombone
Maandag 15, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Arjen Leistra, orgel
Dinsdag 16, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jean-Baptiste Monnot (FR), orgel
Woensdag 17, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: André van Vliet, orgel
Woensdag 17, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (marktcon- cert)
Woensdag 17, Workum, Sint-Gertrudiskerk, aanvang 20.00 uur: Feike Dijkstra, orgel (in- loopconcert)
Donderdag 18, Easterein (Oosterend), Mar- tinikerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Vrijdag 19, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Janno den Engelsman, orgel
Zaterdag 20, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Gerwin Hoekstra, orgel
Maandag 22, Grou, Sint-Piterkerk, 20.00 uur: Carl Visser, orgel
Maandag 22, Menaam, Grote Kerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel

Maandag 22, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker, orgel
Dinsdag 23, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Gert van Hoef, orgel
Woensdag 24, Buitenpost, Mariakerk, 20.00 uur: Martin Mans orgel
Woensdag 24, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Sander van den Houten, orgel
Donderdag 25, Easterein (Oosterend), Mar- tinikerk, 20.00 uur: Sander van Marion, orgel
Donderdag 25, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: Peter Westerbrink, orgel
Vrijdag 26, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Jochem Schuurman, orgel
Vrijdag 26, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Jos Vogel, orgel
Vrijdag 26, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Jaap Zwart, orgel
Vrijdag 26, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel

ORGELFIETSTOCHT

Zaterdag 27 juli: orgeltoertocht (per eigen vervoermiddel). Start om 13.30 uur in de Mariakerk van Bears, vervolg om 14.45 uur in de Johanneskerk van Weidum. Het slotconcert is om 16.00 uur in de Redbadtsjerke van Jorwert. Musici tijdens de orgelfietstocht zijn Alina Rozeboom, sopraan en Peter van der Zwaag, orgel. Het is uiteraard niet verplicht per fiets deze orgeltocht te doen. Wie met een ander vervoermiddel zich wil ver- plaatsen, is natuurlijk even welkom.

Zaterdag 27, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 22.00 uur: Theo Jellema, orgel (Bach-nacht- concert)
Maandag 29, Grou, Sint-Piterkerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy, orgel
Maandag 29, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Rien Donkersloot, orgel
Dinsdag 30, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Everhard Zwart, orgel

AUGUSTUS

Donderdag 1, Easterein (Oosterend), Mar- tinikerk, 20.00 uur: Jan J. van den Berg, orgel
Donderdag 1, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: Sander van den Houten, orgel en Ab Weegenaar, fagot
Vrijdag 2, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Stefan Donner, orgel
Zaterdag 3, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Jisung Kim, orgel (Korea)
Maandag 5, Grou, Sint-Piterkerk, 20.00 uur: Rien Donkersloot, orgel
Maandag 5, Hoorn (Terschelling), Sint Jans- kerkerk, 20.00 uur: Anna Karpenko, orgel
Maandag 5, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan- de-Singel, 20.00 uur: Peter van der Weide en Frits Haaze, orgel
Dinsdag 6, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Thomas Trotter (UK), orgel
Woensdag 7, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Laurens de Man, orgel
Woensdag 7, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Kirstin Gramlich, orgel
Donderdag 8, Easterein (Oosterend), Mar- tinikerk, 20.00 uur: Peter van der Zwaag, orgel
Donderdag 8, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: Henk Linker, orgel en Valeria Boermistrova, sopraan
Vrijdag 9, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Theo Jellema, orgel
Vrijdag 9, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Henk de Vries, orgel
Vrijdag 9, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Linde Mothes (NO), orgel
Zaterdag 10, Menaam, Grote Kerk, 19.30 uur: Steven Knieriem, orgel
Zaterdag 10, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Laurens de Man, orgel
Maandag 12, Hoorn (Terschelling), Sint Janskerk, 20.00 uur: Chimaera Trio: Lauren de Man, orgel en piano, Annemiek de Bruin, klarinet en Irene Kok, chello
Maandag 12, Grou, Sint-Piterkerk, 20.00 uur: Matteo Imbruno, orgel

Maandag 12, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker, orgel
Dinsdag 13, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Woensdag 14, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Hiroko Inoue (Rusland), orgel
Woensdag 14, Workum, Sint-Gertrudiskerk, aanvang 20.00 uur: nog niet bekend, orgel
Donderdag 15, Easterein (Oosterend), Mar- tinikerk, 20.00 uur: Harry Hamer, orgel
Donderdag 15, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel en Vocaal ensemble Vocalis
Vrijdag 16, Damwoude, CGK, 20.00 uur: Wim Magré, orgel; Wilbert Magré, piano; en Arjan en Edith Post, trompet
Vrijdag 16, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Gijsbert Kok, orgel
Zaterdag 17, Leeuwarden, Dorpskerk Hui- zum, 17.00 uur: nog niet bekend, orgel
Zaterdag 17, Sneek, Grote- of Martinikerk, 16.00 uur: Theo Jellema, orgel (en lezing in het kader van het Arp Schnitger jubileumjaar 2019)
Zondag 18, Britsum, Johanneskerk, 14.00 uur: orgeltocht o.l.v. Theo Jellema (Britsum, Cornjum en Jelsum)
Maandag 19, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Peter Westerbrink, orgel
Dinsdag 20, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Stephen Tharp (US), orgel
Woensdag 21, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jaap de Kok, orgel (marktconcert)
Woensdag 21, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Ad van Sleuwen, orgel en Fien van Din- genen, blokfluit
Woensdag 21, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Leonore Lub, orgel
Donderdag 22, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Minne Veldman, orgel
Donderdag 22, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: avondmuziek
Vrijdag 23, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Mannes Hofsink, orgel
Vrijdag 23, Balk, it Breahûs, 20.30 uur: Arjen Leistra, orgel
Vrijdag 23, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Henk Verhoeff, orgel
Vrijdag 23, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Janny de Vries, orgel
Maandag 26, Akkrum, Terptsjerke, 20.00 uur: Martin Mans, orgel
Maandag 26, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Jonathan Dimmock (US), orgel
Dinsdag 27, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Minne Veldman, orgel
Woensdag 28, Leeuwarden, Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Theo Jellema, orgel (verzoekpro- gramma)
Woensdag 28, Workum, Sint-Gertrudiskerk, aanvang 20.00 uur: André van Vliet, orgel
Vrijdag 30, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Auke de Boer, orgel
Zaterdag 31, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Ab Weegenaar, orgel

SEPTEMBER

Maandag 2, Sneek, Grote- of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker, orgel (Bachconert)
Dinsdag 3, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy, orgel (verzoekprogramma)
Woensdag 4, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Everhard Zwart, orgel
Zaterdag 7, Leeuwarden, Dorpskerk Hui- zum, 17.00 uur: nog niet bekend, orgel
Maandag 9, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan- de-Singel, 20.00 uur: Jan Verschuren, orgel
Woensdag 11, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (marktcon- cert)
Donderdag 12, Hollum (Ameland), St Mag- nuskerk, 20.30 uur: avondmuziek

SLOTCONCERT NATIONALE ORGELDAG FRYSLÂN

Zaterdag 14, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Frank van Wijk, orgel

Zaterdag 14, Tzummarum, Martinuskerk, 20.00 uur: Gerwin van der Plaats, orgel en Urker Mannen Kwartet

Zaterdag 14, Workum, Sint-Werenfriduskerk, aanvang 15.00 uur: Sander van Marion, orgel en Noortje van Middelkoop, panfluit

Zaterdag 14, Workum, Sint-Gertrudiskerk, aanvang 16.30 uur: Sander van Marion, orgel en Noortje van Middelkoop, panfluit

Zondag 15, St. Jacobiparochie, Groate Kerk, 15.30 uur: Jochem Schuurman, orgel en Marja Klazenga, trompet

Donderdag 19, Hollum (Ameland), St Mag-nuskerk, 20.30 uur: Carel Aurich, orgel en John de Beer, klarinet

Zaterdag 21, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Rien Donkersloot, orgel

Vrijdag 27, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra, orgel ode aan de orgelwerken van Jan Zwart als gedegen musicus en vernieuwer van de kerkmuziek

Vrijdag 27, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Everhard Zwart, orgel

Zaterdag 28, Drogeham, Chr. Ger. Kerk, 20.00 uur: Leo Ravensbergen, orgel (improvisatie-concert)

OKTOBER

Woensdag 2, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Harm Hoeve, orgel

Woensdag 2, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (marktconcert)

Zaterdag 12, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman, orgel

Zondag 13, Mantgum, Mariakerk, 15.00 uur: leerlingen van muziekscholen Opus 3, Doedab en cultuurcentrum de Wâldsang

Vrijdag 18, Ferwert, Martinuskerk, 20.00 uur: Gerwin van der Plaats, orgel

Woensdag 30, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Minne Veldman, orgel

NOVEMBER

Vrijdag 1, Menaam, Grote Kerk, 20.00 uur: Sebastiaan Schippers en Jan Hibma, orgel

Zaterdag 16, Drachten, de Fontein, 20.00 uur: Jochem Schuurman, orgel (Bachconcert)

Zaterdag 16, Drogeham, Chr. Ger. Kerk, 20.00 uur: Martin Mans, orgel

DECEMBER

Woensdag 11, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Kerstconcert, organist en koor nog niet bekend

Maandag 16, Leeuwarden, Evangelisch Lutherse Kerk, 19.00 uur: Kerstconcert door leerlingen van muziekschool Doedab

Donderdag 26 (Tweede Kerstdag), Bolsward, Martinikerk, 15.00 uur: Martin Mans, orgel

Concerten net over de Friese grens:

Vrijdag 5 juli, Roden, Catharinakerk, 20.00 uur: Erwin Wiersinga, orgel

Donderdag 11 juli, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Johan Gerkes, orgel

Vrijdag 19 juli, Roden, Catharinakerk, 20.00 uur: Wouter Koelewijn, orgel

Donderdag 25 juli, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Mattijs de Vreugd, orgel

Vrijdag 2 augustus, Roden, Catharinakerk, 20.00 uur: Wolfgang Zerer, orgel

Donderdag 8 augustus, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Sietze de Vries, orgel

Vrijdag 16 augustus, Roden, Catharinakerk, 20.00 uur: Euwe en Sybolt de Jong, orgel

Donderdag 22 augustus, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Jaap Zwart jr., orgel

Zomeravond Beiaardconcerten 2019

Vrijdag 28 juni, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Auke de Boer

Woensdag 3 juli Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker

Vrijdag 5 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Bauke Reitsma

Woensdag 10 juli Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Arie Abbenes

Vrijdag 12 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Jan Geert Heuvelman

Woensdag 17 juli Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Bernard Winsemius

Vrijdag 19 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Janno den Engelsman

Woensdag 24 juli Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Eddy Mariën

Vrijdag 26 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Jos Vogel

Woensdag 14 augustus, Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Boudewijn Zwart

Vrijdag 16 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Gijsbert Kok

Woensdag 21 augustus, Sneek, Grote of Martinikerk, 20.00 uur: Dirk S. Donker

Vrijdag 23 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Henk Verhoeff

Vrijdag 30 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Auke de Boer

Wekelijkse beiaardbespelingen in Fryslân

Bolsward (voormalig Raadhuis): donderdag 11.15-12.15 uur, Klaas de Haan

Dokkum (stadhuis): vrijdag 19.00-20.00 uur, stadsbeiaardier Auke G. de Boer

Heerenveen (raadhuis Crackstate): donderdag 19.15-20.15 uur, Klaas de Haan

Joure (Hobbe van Baerdtsjerke): woensdag 14.00-14.45 uur en zaterdag 14.00-14.45 uur, Dirk S. Donker

Leeuwarden (stadhuis): vrijdag 12.00-13.00 uur, stadsbeiaardier Vincent Hensen

Sneek (Martinikerk): dinsdag 12.00-12.30 en vrijdag 12.00-12.30, Dirk S. Donker

Beiaardconcerten Dokkum

Het stadhuis van Dokkum aan de Zijl heeft een sprankelend carillon van Koninklijke klokkengieterij Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel wat mag gerekend worden tot de fraaiste instrumenten van ons land, wat nog wordt versterkt door de fraaie ligging in de binnenstad. Het instrument heeft 49 klokken en is gegoten in 1983. Als sinds 1615 is er sprake van een carillon in de stadhuiskoepel. De meeste (gast)beiaardiers verzorgen ook aansluitend het orgelconcert in de Grote- of Martinuskerk om 20 uur. Geschiede luisterplekken zijn er rondom het stadhuis en langs het water en terrasjes te vinden. Uniek zijn de 'schaats' banken, voor het stadhuis, het keerpunt van de elf-stedentocht. Door het jaar heen wordt het carillon wekelijks bespeeld op de vrijdagavond van 19 tot 20 uur door stadsbeiaardier Auke de Boer. Via de balie van het stadhuis is het mogelijk om verzoeken voor beiaardspel in te dienen of via beiaardier@groningen.nl

ORGELEXCURSIE

Zaterdag 28 september: jubileumexcursie in Dokkum. Aanvang: 10.30 uur in de christelijk gereformeerde kerk de Oase. Na de lunch wordt tot 15.00 uur de orgelexcursie voortgezet in de Grote of Sint-Martinuskerk. Na een pauze begint om 15.30 uur de presentatie van het jubileumboek dat samen met een cd ter gelegenheid van het jubileum door Organum Frisicum wordt uitgebracht. De dag wordt muzikaal door alle vier artistiek adviseurs van Organum Frisicum opgeluisterd: Theo Jellema, Jochem Schuurman, Broer de Witte en Peter van der Zwaag. Daarnaast werken ook stadsbeiaardier Auke de Boer en fluitiste Janine Lenior mee.

Colofon

De Friese Orgelkrant en Orgelagenda 2019 www.organumfrisicum.frl

De Friese Orgelkrant en de Friese Orgelagenda worden jaarlijks uitgegeven door de **STICHTING ORGANUM FRISICUM**, die in 1994 is opgericht. In 2019 komt de Friese Orgelkrant voor de 22e keer uit. Alle orgelconcerten in Friesland van Pasen tot en met Nieuwjaar staan in de Friese Orgelagenda. Volgens haar statuten heeft de stichting Organum Frisicum ten doel: "...het instandhouden en bevorderen van orgelconcerten in Friesland en voorts hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords". De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door publicitaire middelen, het bieden van een platform voor coördinatie en het jaarlijks uitbrengen van een Friese orgelagenda voor een heel seizoen. De Stichting Organum Frisicum is een culturele Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Daardoor zijn alle manieren waarop u het werk van de

stichting steunt – door een eenmalige of periodieke schenking, door een erfstelling of door een legaat – in beginsel aftrekbaar voor de belasting dan wel belastingvrij (geen successierechten).

De Friese Orgelkrant verschijnt éénmaal per jaar en is opgemaakt door Flevodruk B.V. te Harlingen. De redactie van de Friese Orgelkrant bestaat uit Theo Jellema, Johan Sjoukema, Keimpe van der Wal, en hoofdredacteur Peter van der Zwaag. Vaste medewerkers zijn onder meer Folkert Binnema, Auke de Boer en Victor Timmer. Ook 'externe medewerkers' leveren veelal een bijdrage. De foto's in de Friese Orgelkrant worden meestal door diverse (amateur)fotografen gemaakt. De namen van de fotografen zijn zoveel mogelijk bij de foto's vermeld. De belangrijkste is Riemer Gerard van der Veen (www.fotofenderlee.com).

De Stichting Organum Frisicum beschikt over een website: www.organumfrisicum.frl. Deze is opgezet door de gebroeders Foppe en Luuk Duursma en kan ook worden gebruikt om met het stichtingsbestuur en de webmasters te communiceren. Met vragen of opmerkingen naar aanleiding van de Friese Orgelkrant kunt u ook terecht bij mw. J. de Vries in Veenwouden.

De Stichting Organum Frisicum organiseert elk jaar diverse orgelactiviteiten, waarvan in deze krant mededeling wordt gedaan. In samenwerking met de Friese Pers Boekerij heeft zij het boek **'Vijf eeuwen Friese orgelbouw'** dat een overzicht van het Friese orgelbezit biedt, uitgegeven. Auteur is Jan Jongepier. Voor meer informatie over deze activiteiten kunt u onze website bezoeken of bellen met onze administratrice: *mevrouw J. de Vries, Pluimzegge 6, 9269 MA Veenwouden; telefoon: 0511 – 476042.*

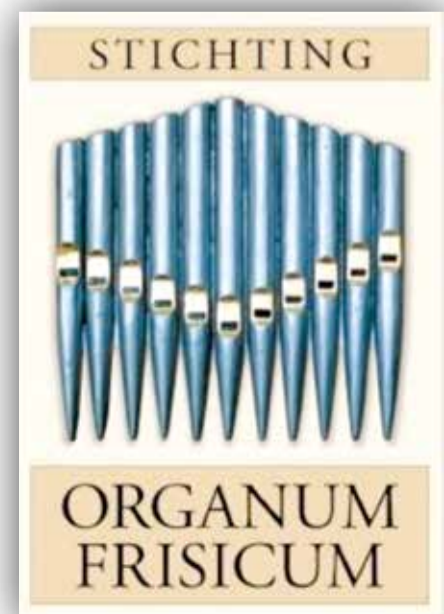
Ik meld mij aan als donateur van de **STICHTING ORGANUM FRISICUM**:

Dhr. / Mw. _____ (naam)

Adres _____

Postcode _____ Woonplaats _____

Voor een bedrag van tenminste € 15,00 bent u donateur van de Stichting Organum Frisicum. U geniet dan korting bij deelname aan haar activiteiten. U kunt een bedrag van € 15,00 of meer overmaken naar IBAN NL 64 INGB 0002 377793 ten name van Stichting Organum Frisicum, Pluimzegge 6, 9269 MA Veenwouden (onder vermelding 'donatie').

In gesprek met oud-bestuurslid Mieke Trip

Mieke Trip is een echte Groningse en daarnaast een echte orgelliefhebber. Vanwege haar belangstelling voor het orgel bezocht en bezoekt ze nog steeds regelmatig orgelconcerten. Haar bezoeken aan orgelevenementen bleven in Fryslân niet onopgemerkt en al spoedig werd ze gevraagd om bestuurslid van Stichting Organum Frisicum te worden.

Daar had Mieke wel oren naar en zo is zij van 2005 tot september 2009 bestuurslid van Organum Frisicum geweest. In 2004 maakte zij actief het tienjarig jubileum van Organum Frisicum mee. In de Friese Orgelkrant 2005 schreef zij een persoonlijke impressie van het jubileum dat in de Friese hoofdstad werd gevierd.

Dat jaar werd zij ook officieel bestuurslid van de Stichting Organum Frisicum. Op de vergadering van juli 2009 gaf zij te kennen haar bestuurslidmaatschap te willen beëindigen. Van 2006 tot 2009 was zij tevens lid van de redactie van de Friese Orgelkrant. In de Friese Orgelkrant 2009 staat zij voor het laatst als redactielid vermeld. Enkele jaren vóór 2006 vermeldt het colofon van de Friese Orgelkrant haar al als medewerker.

In de late zomer van 2009 kwam er dus een einde aan de combinatie Mieke Trip en Organum Frisicum. Medio oktober 2018 had ik met Mieke Trip én haar moeder een gesprek over hoe het haar sindsdien is vergaan.

Het fraaie Bader-orgel (1657) in de Salviuskerk van Dronryp (Dronrijp).

(Foto: Riemer G. van der Veen, Leeuwarden; fotofenderlee.com)

1. Hoe kwam het dat je in 2009 als bestuurslid van Organum Frisicum stopte?

Mieke: "Toen we onze studie aan de Rijksuniversiteit van Groningen hadden afgerond, kwamen we in Friesland terecht. In 2000 gingen we in Leeuwarden wonen. Mijn partner ging als advocaat in Leeuwarden aan de slag en ik ging de voortgezette opleiding tot huisarts doen, in Heerenveen en Drachten. Vanaf 2003 tot 2007 hebben we in Dronrijp gewoond. Drie kinderen zijn in Fryslân geboren, de jongste werd geboren in Wildervank. Ik ging parttime aan de slag als waarnemend huisarts in de regio. Daardoor had ik voldoende tijd om in het bestuur van Organum Frisicum zitting te nemen".

In Friesland ging Mieke verder met orgellessen: eerst bij Eeuwe Zijlstra, organist van de Grote Kerk in Harlingen en daarna bij Kees Nottrot, organist van de Martinikerk in Bolsward. Zodoende belandde zij ook in de groep trouwe bezoekers van orgelconcerten, want regelmatig ging zij naar de concerten in de kerk waar zij les op het orgel had.

Naarmate de jaren voorbijgingen, groeide de wens om zelf een eigen huisartsenpraktijk te beginnen. Toen zich de kans in haar geboorteplaats voordeed en haar man zich voor zijn werk ook in Groningen kon vestigen, was de keus snel gemaakt. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan.

Mieke verhuisde met haar gezin naar Wildervank. De afstand en de drukte van een nieuw gestarte huisartsenpraktijk noopten Mieke om te stoppen als bestuurslid van Organum Frisicum.

En zo kwam er een einde aan de relatie tussen Mieke Trip en Organum Frisicum. Natuurlijk niet rigoureuus, want zij bezoekt nog regelmatig concerten en excursies van Organum Frisicum maar tijd voor het bestuurs-

lidmaatschap van Organum Frisicum was er medio 2009 niet meer.

2. De tijd vóór je in Friesland woonde, waar speelde die zich af? Waar ben je geboren en opgegroeid? En hoe is belangstelling voor het orgel ontstaan?

Mieke Trip: "Ik ben geboren en getogen in Veendam. Mijn ouders hadden daar een zaak in elektrische apparatuur. Na de middelbare school ging ik in de stad Groningen aan de RUG studeren. Eerst een jaartje biologie, omdat ik uitgeloot werd voor de studie geneeskunde, maar het jaar daarop kon ik overstappen naar mijn eerste voorkeur, de studie geneeskunde. Op de middelbare school leerde ik mijn echtgenoot kennen. Door zijn werk en mijn eigen aanvullende

Het Van Oeckelen-orgel (1864) in de Protestantse Kerk te Muntendam. In 2004 werd het orgel door de Leeuwarder orgelmakerij Bakker & Timmenga gerestaureerd. (Foto: Ineke Elzinga, Hoogezand)

Het Schnitger/Freytag-orgel (1696 / 1809) in de Protestantse Kerk van Noordbroek.

(Foto: Ineke Elzinga, Hoogezand)

opleiding tot huisarts kwamen wij in Fryslân te wonen.

Van jongs af aan ben ik met muziek opgegroeid. Dat was bij ons thuis eigenlijk een vanzelfsprekendheid. Vooral van mijn moeders kant zit muziek in de genen".

Moeder Trip vult aan: "Bij ons thuis stond vroeger een mooi harmonium. En als we bij mijn ouders op bezoek waren, dan speelde de vier-/vijfjarige Mieke altijd even op het orgel. Zij probeerde bekende versjes te spelen en probeerde bepaalde klanken uit. Dat harmonium bevindt zich nu in het openluchtmuseum in Warffum".

Mieke: "Op de basisschool ging ik naar AMV. Dat deed eigenlijk iedereen wel in mijn omgeving. Toen dat na een paar jaar was afgelopen, kon je verder maar dan moest je een instrument kiezen. Ik was in die tijd weg van Berdien Stenberg en dus wilde ik graag dwarsfluit spelen. Jammer genoeg mocht dat niet omdat wij thuis een orgel, een Eminent, hadden staan. Ik moest eerst maar op dat orgel spelen.

Mijn broer had ook orgellessen, maar in tegenstelling tot mijn broer kreeg ik een klassieke opleiding. Daarom werd er na enige tijd een tweede orgel, zonder pedaal, aangeschaft. Op een kerkorgel moest ik met pedaal leren spelen. Dat gebeurde in de plaatselijke vrijgemaakt gereformeerde kerk. Naarmate de orgellessen vorderden moest ik ook thuis het pedaalspel kunnen oefenen en daarom werd 'mijn' orgel vervangen door een Content-orgel met pedaal.

Jarenlang heb ik les gehad van Harry de Groot, eerst vanuit de muziekschool en later

privé. Ik kan me nog herinneren dat ik in het begin les kreeg aan de hand van een methode, geschreven door de Friese organist Harke Iedema. In totaal heb ik van de uitstekende orgelleraar Harry de Groot zeventien jaar les gehad, van 1982 tot 1999, dus ook nog tijdens mijn studietijd te Groningen".

3. Hoe kijk je terug op je jaren in Dronryp en je tijd als bestuurslid van Organum Frisicum?

Mieke: "Met heel veel plezier. Dronryp is een mooi dorp, dat overigens qua voorzieningen en dan vooral het winkelbestand achteruit gehold is. Heel jammer. Twee van mijn vier kinderen zijn er geboren. Zij zijn er opgegroeid en hebben er hun eerste jaren doorgebracht.

Door mijn werk als bestuurslid van Organum Frisicum heb ik opnieuw ervaren dat ik vooral een doener ben. Als orgelliefhebber speel je graag elke dag, ook al komt dat er niet altijd van. Maar van het samen met anderen organiseren van concerten en excursies, daar geniet ik echt van. Je doet samen iets concreets.

In 2000 kreeg ik voor het eerst met Organum Frisicum te maken als deelnemer aan de open speeldag en in 2001 nam ik voor het eerst aan een orgelexcursie in Fryslân deel. Ik maakte kennis met kerkorgels in plaatsen als Stiens en Holwerd.

Nadat ik in 2005 bestuurslid geworden was, organiseerde ik de orgelexcursies in 2005 en 2007, alsook het donateursconcert van 2007 in Wirdum.

Het geeft een goed gevoel als zulke evenementen bij een grote groep orgelliefhebbers aanslaan.

Enmaal terug in Groningen ben ik daarom lid van de orgelcommissie in Noordbroek geworden en in 2017 heb ik me bij de Stichting Orgelstad Groningen aangemeld als vrijwilliger voor het Schnitgerfestival. In 2018 ben ik bestuurslid van de Stichting Groningen Orgelstad geworden."

4. Je bent nu actief in de Groninger orgelwereld. Hoe is dat gegaan en wat houden je activiteiten precies in?

Mieke: "Na onze verhuizing naar Wildervank heb ik zo'n vier à vijf jaar lang geen orgellessen gehad. Toen de verbouwing van ons huis en de start van mijn huisartsenpraktijk echt achter de rug waren, ben ik in 2011 weer met lessen begonnen. Eerst bij Henk de Vries in Zuidbroek en daarna bij Leonore Lub in Noordbroek. Bij haar volg ik nu nog steeds orgellessen.

Via Leonore raakte ik betrokken bij het werk van de orgelcommissie Noordbroek. Aan-

vankelijk zat ik vooral achter de kassa bij de concerten, maar al gauw assisteerde ik bij het stemmen van het orgel en sinds kort denk ik ook mee over de programmering. Nadat ik als vrijwilliger, gastvrouw en caissière bij het Schnitgerfestival had gewerkt, werd ik het afgelopen jaar als bestuurslid van de Stichting Groningen Orgelstad gevraagd. Ik heb enthousiast 'ja' gezegd. Na een orgelloze periode ben ik in Groningen weer helemaal terug in orgelland. Als doener voel ik me er goed bij. Inmiddels begeleid ik ook weer kerkdiensten. Op mijn zeventiende begeleidde ik voor het eerst met enige regelmaat diensten in de Lutherse Kerk van Wildervank met een Verschuere-orgel uit 1960. Dat was een unit-orgel met elektrische tractuur. De kerk staat momenteel te koop. Later ben ik organiste geweest in Oude Pekela, in de Hervormde Kerk waar ik ook les had van Harry de Groot, en in de Hervormde Kerk van Wildervank. Ik ben toen betrokken geraakt bij een poging het in slechte staat verkerende Meijer-orgel te restaureren. Inmiddels heb ik een enthousiaste groep mensen om mij heen verzameld om dit project goed van de grond te tillen. Momenteel speel ik regelmatig diensten in de Protestantse (voorheen Hervormde) Kerk van Muntendam. Als orgelliefhebber functioneer ik dus weer volop in de regio van mijn roots."

5. Je bent samen met je moeder een trouwe bezoeker van orgelconcerten in het Noorden des lands. Hoe vaak gaan jullie ongeveer en waar ligt jullie interesse vooral?

Moeder Trip: "De bezoeken aan orgelconcerten zijn begonnen met mijn man. Tijdens de laatste jaren van de middelbare school had Mieke orgellessen op het Van Oeckelen-orgel in de hervormde kerk van Oude Pekela, nog steeds van Harry de Groot. Haar vader reed haar altijd. En toen is ook geleidelijk de traditie gegroeid dat vader en dochter orgelconcerten in de regio gingen bezoeken. Zij waren vooral frequente bezoekers van de concerten van Charles de Wolff en Piet Wiersma." [Zie noten aan het eind van het in-

terview, JSJ]

Mieke: "In het zomerseizoen bezoek ik toch wel zo'n drie orgelconcerten per week. Mijn moeder gaat regelmatig met me mee. Momenteel volg ik net als vroeger de meeste concerten in de provincie Groningen. Als je orgellessen hebt van docenten uit de omgeving, dan is de gang naar hun concerten gemakkelijk. Dat was in Fryslân ook zo: naast de concerten die voortvloeiden uit mijn bestuurslidmaatschap van Organum Frisicum, bezocht ik regelmatig concerten van Eeuwe Zijlstra in Harlingen en van Kees Nottrot in Bolsward. Nu zijn bezoeken aan Zuidbroek en Noordbroek een regelmatig gebeuren. Ik heb trouwens ook veel opnamen van concerten. Vroeger nam ik zelf wel concerten op, tegenwoordig krijg ik opnamen van anderen." Moeder Trip: "Het afgelopen jaar heb ik samen met Mieke een paar concerten van de Bach-estafette 2018 bezocht en we zijn ook mee geweest met de voorjaarsexcursie langs Franeker, Harlingen, Bolsward en Sneek. Onze eerste voorkeur ligt bij het min of meer traditionele klassieke repertoire en dan vooral bij Bach en de Franse laat-romantici. Dat geldt voor ons allebei. Wat dat betreft zitten we op één lijn. Moderne muziek ligt ons minder."

6. Hoe zie jij de toekomst van het orgel en de orgelcultuur? Heb je nog tips in dat verband voor Organum Frisicum?

Mieke: "De toekomst van het orgel is overal in Nederland een punt van aandacht en een uitdaging. Op de muziekscholen is de belangstelling voor orgellessen dramatisch teruggelopen. Ook door verminderde kerkgang komen kinderen minder met het orgel in aanraking. Waar de kerk nog wel bezocht wordt, moet je maar afwachten of er nog wel een orgel klinkt.

Het is een brede problematiek: op (de christelijke) basisschool wordt er niet of nauwelijks meer een lied van de week ingestudeerd, het onderwijzend personeel heeft geen aantekening muziek meer en klassieke muziek is 'uit' en saai. Het volgen van AMV is geen normaal verschijnsel meer zoals dat voorheen

Moeder en dochter Mieke Trip bij het Van Oeckelen-orgel in Muntendam.

(Foto: Ineke Elzinga, Hoogezand)

Otto Roelofs, voormalig voorzitter van Organum Frisicum, overhandigt in 2012 te Sexbierum het eerste exemplaar van de Friese Orgelkrant aan burgemeester Fred Veenstra van de voormalige gemeente Franekeradeel. (Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

wel het geval was en de meeste kinderen hebben geen 'oefenhouding' meer: als zij enige muzikale belangstelling hebben, willen ze vaak snel resultaat zien en niet moeizaam oefenen op een complex instrument als het orgel. Daar komt nog bij dat de muzieklessen niet voor iedereen betaalbaar zijn.

Toch moet de belangstelling voor klassieke muziek vooral thuis en op school bijgebracht worden, want hoe eerder kinderen met klassieke muziek in aanraking komen, hoe beter. Aanvulling door culturele stichtingen als Organum Frisicum met laagdrempelige educatieve activiteiten zullen daarnaast nodig blijven.

Dus het werk van Organum Frisicum is juist in deze tijd meer nodig dan ooit.

Naast het uitbrengen van de Friese Orgelkrant, het organiseren van concerten en excursies, zal het werk in toenemende mate gericht moeten zijn op behoud en bescherming van het orgelbezit én op de muzikale

educatie van jongeren.

O ja, ik wil nog een detail kwijt: als het eerste exemplaar van de Friese Orgelkrant wordt aangeboden dan moet dat weer met een orgelgebeuren, zoals de vroegere voorzitter Otto Roelofs dat altijd deed. Ik vond dat beslist wat hebben, dus die gewoonte moet weer opnieuw ingevoerd worden!"

JOHAN SJOUKEMA

* noot: Charles de Wolff (1932-2011) werd geboren in Onstwedde. Hij was van 1966 tot 1989 vaste dirigent van het Noordelijk Filharmonisch Orkest, voorloper van het Noord-Nederlands Orkest, en van 1965 tot 1983 dirigent van de Nederlandse Bachvereniging als voorganger van de in 2018 teruggetreden Jos van Veldhoven (JSJ).

** noot: Piet Wiersma (1946-2003) werd geboren in Aduard, studeerde orgel bij Wim van Beek en was sinds 1983 organist van de Grote Kerk in Monnickendam (JSJ).

Samenspel Tsjerkepaad - Organum Frisicum

Stichting Tsjerkepaad probeert in de zomermaanden op zaterdagmiddag zoveel mogelijk kerken open te hebben. In 2019 is dit het geval van 6 juli tot en met 14 september. Vele vrijwilligers maken dit mogelijk. De laatste jaren zijn er meer dan 250 kerken in Fryslân die meedoen.

De bezoekers komen uit heel Nederland, ja zelfs uit het buitenland. Tsjerkepaad wil zo ook bijdragen aan het behoud van de kerkgebouwen en de daarbij behorende kunstwerken. In de kerken worden bezoekers hartelijk ontvangen. Er is ruimte voor ontmoeting, bezinning, bezichtiging, soms speciale exposities, en niet te vergeten orgelspel!

De kerken die hun deuren openen, zijn voor een groot

gedeelte, ook cultuurhistorisch gezien, waardevolle monumenten. In deze kerken bevinden zich vaak prachtige orgels die de moeite waard zijn om te gebruiken en om beschermd te worden. Wat dit betreft zijn Organum Frisicum en Tsjerkepaad elkaars natuurlijke bondgenoten. Grote monumentale orgels in grote kerken, maar ook juweeltjes van orgels in onze kleinere kerken.

Er zijn fiets- en wandelroutes langs kerken die meedoen aan Tsjerkepaad.

Ook dit jaar gaan we, in samenwerking met Organum Frisicum, door met de nieuwe opzet van speciale orgelmiddagen verspreid over de hele periode en in diverse regio's. Om meer te weten te komen over allerlei activiteiten en

welke kerken meedoen, verwijzen wij u naar onze website: www.tsjerkepaad.nl. Hierop staat het hele jaar door nieuws over kerken in Fryslân. De jaarlijkse Tsjerkepaadgids, met eveneens veel informatie, is te verkrijgen in de deelnemende kerken. Dit jaar is het thema: "Kerk en Kunst". Wij hopen ook komend seizoen weer vele bezoekers te mogen begroeten.

Jan van der Meer, Lid kerngroep Tsjerkepaad

Wim de Ruiter: een bijzondere organist en componist met Friese connecties

Foto van de 28-jarige Wim de Ruiter in de Leeuwarder Courant van vrijdag 28 april 1972 bij een artikel naar aanleiding van zijn eerste prijs op het concours te Zwolle.

In september van dit jaar zal het boek "Orgelbouw na 1945 in Friese kerken" van auteur Theo Jellema verschijnen. In het boek, dat ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Stichting Organum Frisicum uitkomt, worden de naoorlogse mechanische orgels in Friesland voor het voetlicht gebracht. Bij het boek komt ook een cd uit met onder andere werken van Friese organist-componisten als Piet Post, Jan Jongepier, Gerrit Stulp en Johan G. Koers. In de zoektocht naar werken voor de cd werd ook Wim de Ruiter (1943-1917) getraceerd. Hij studeerde orgel aan het muziekllyceum in Amsterdam bij Piet Kee en compositie aan het Amsterdams conservatorium bij Ton de Leeuw. Later, vanaf 1973 tot 1995, werd hij aan het Sweelinck Conservatorium docent 20e-eeuwse muziek en compositie elektronische muziek. Ook werd hij hoofd van de elektronische studio van dit conservatorium. Hij schreef een aantal composities voor uiteenlopende bezetting, waaronder twaalf voor orgel, vaak in combinatie met andere instrumenten of elektronische klanksporen. Zijn composities hebben een speciaal karakter dat ze minder geschikt maakt voor een cd bij het bovengenoemd boek, dat voor een wat breder publiek is geschreven. Hoewel hij niet tot de mainstream van Nederlandse organisten behoorde, is Wim de Ruiter beslist een interessant, vakbekwaam en begaafd musicus geweest. De bovenstaande gegevens over De Ruiter zijn betrekkelijk eenvoudig op internet te vinden, maar toen wij hoorden dat hij in Joure gewoond moest hebben, wilden we meer over hem aan de weet zien te komen.

Organist

We spraken enkele voormalige Jouster organisten die Wim de Ruiter gekend hebben en met hem hebben samengewerkt. Bovendien brachten we een bezoek aan zijn dochter Eva de Ruiter. Musicus Wim de Ruiter woonde van 1970 tot 1978 in Joure. Hij werkte daar aan de muziekschool en gaf er regelmatig orgelconcerten.

Dochter Eva werd in Joure geboren en is jurist en zangeres. Zij kan zich de tijd in Joure nog goed herinneren. In Haarlem was hij kerkorganist geweest, maar in Friesland wilde hij dat voorlopig niet. In een interview dat hij in april 1972 gaf naar aanleiding van zijn prijs voor Compositie aan de Leeuwarder Courant zei hij: "Het is wel fijn om 's zondags vrij te zijn." Hij had een grote voorliefde voor het orgel als instrument los van de functie in de eredienst en experimenteerde met de klank ervan in zijn composities. Zijn studie wis- en natuurkunde brak hij al vroeg af om zich aan de muziek te wijden. Hij maakte van zijn hobby, de muziek, zijn beroep en van zijn aanvankelijke studie – met name de astronomie had zijn belangstelling – zijn hobby. Dat

hij als organist wél actief was in zijn Friese periode blijkt uit verschillende krantenartikelen. Toen hij in 1972 afstudeerde kreeg Wim de Ruiter de Prijs voor Compositie. In hetzelfde jaar kreeg hij de eerste prijs bij het organisten-compositieconcours van Zwolle. Dit concours werd gehouden omdat het Schnitger-orgel in de Grote Kerk 250 jaar bestond. Over de titel van het door hem gecomponeerde en op het concours gespeelde werk ontstond enige beroering. "Het was zomaar een motto" zou hij daar later over zeggen in datzelfde interview. Hij noemde het negen minuten durende stuk: Koop geen D.E. (Douwe Egberts). "Het was gewoon maar een naam, vanwege de geheimhouding. De jury maakte er grapjes over. Ik had het beter niet kunnen doen."

In 1976 werkt hij mee aan het NCRV-programma Zondagavondzang. Hij begeleidt dan de christelijke zangvereniging Scheppingsgave uit Witmarsum op het orgel van de Jouster gereformeerde kerk. Zo was hij ook een van de twaalf organisten die deelnamen aan het NCRV-radioprogramma Oude orgels in Friesland (1978). Hij speelde toen op het orgel in Burgum.

In 1978 speelde Wim de Ruiter tijdens 'De week van de Orgelkunst' op het orgel van de Martinikerk in Groningen samen met Peter van de Werf de première van The Variations on Purcell van Jacques Bank, die volgens zijn dochter altijd een zeer goede vriend van Wim de Ruiter is geweest.

Ook vinden we zijn naam terug in het in november van het vorig jaar uitgekomen Fries orgelboek 'Toen kwam het Ahrend-orgel in de Hobbe van Baerdts Tsjerke' van Freark M. Ringnalda. Hij bespeelde dit nieuwe orgel ter gelegenheid van de ingebruikneming. Wim de Ruiter begeleidde niet alleen de samenhang (Psalm 118: 1, 5 en 10) maar hij bracht ook het Praeludium en Fuga in c-moll van J.S. Bach ten gehore.

Orgeldocent

Wim de Ruiter vestigde zich samen met zijn vrouw op 5 maart 1970 in Joure aan de Sluisdijk nummer 16. Hier werd Eva de Ruiter geboren. Later verhuisde hij naar een nieuw en groter huis aan Harmen Sytstrastraat. Hij werd in Joure ingeschreven als organist-musicus van beroep. Hij werkte als docent aan de muziekschool Haledo en later ook aan het conservatorium in Zwolle. De naam Haledo is de afkorting van de gemeenten Haskerland, Lemsterland en Doniawerstal. Deze drie gemeenten zijn opgegaan in de huidige gemeente De Fryske Marren, waarvan Joure de hoofdplaats is. Eerdergenoemde Freark M. Ringnalda was destijds als wethouder van Haskerland medeverantwoordelijk voor de benoeming van De Ruiter.

Wim de Ruiter gaf orgellessen op het Reil-orgel in de voormalige Gereformeerde Kerk aan de Harddraversweg. Dit orgel werd voor deze kerk nieuw gebouwd en op 21 maart 1968 in gebruik genomen. In 1984 werd het gebouw 'De Oerdracht' betrokken en het orgel is toen overgeplaatst en uitgebreid, opnieuw door de firma Reil. Vanaf 1985 telde het mechanische instrument 20 stemmen verdeeld over hoofdwerk, rugwerk en vrij pedaal. Het nieuwe kerkgebouw brandde op Goede Vrijdag 1994 volledig uit en het Reil-orgel ging verloren. Over zijn lespraktijk zei Wim de Ruiter in een interview in de Leeuwarder Courant in 1972: "De goeden komen er, de slechten vallen af. De moeilijkheid is om met de grote tussenmoot iets leuks te doen. Het is een kunst om via de lessituatie te komen tot een persoonlijke ontwikkeling." Hij zag dat als een spel, een serieus spel. "Daarom schrijf ik zelf ook, dat is eveneens serieus spelen."

Componist

In zijn orgelcomposities wordt het orgel behandeld als een concertant instrument.

Ahrend-orgel Ned. Hervormde kerk Joure 1978

Programma ingebruikname

ZONDAG 17 DECEMBER

Kerkelijke ingebruikname tijdens de ochtenddienst.
Voorganger Ds. J.A. Kanis.

Muzikale medewerking: de organisten H. Faber, A. Hosper, J.B. Klinkhamer, F.M. Ringnalda, De Cantorij en een kinderzanggroep.

OFFICIELE OVERDRACHT 2 JANUARI 1979, 20.00 UUR

Muzikale medewerking: Dirk S. Donker, organist Martinikerk Sneek en beiaardier o.a. te Joure. Wim de Ruiter, Heemstede, docent conservatorium A'dam, componist. Yme van der Wal, St. Nicolaasga, dir. muziekschool Haledo.

Carillon concert	D.S. Donker
Welkom door de voorzitter van de orgelcommissie	S. Abma
Demonstratie van het orgel met mondelinge toelichting	Y. v.d. Wal W. de Ruiter
Uit het livre d'orgue: Plein Jeu Basse de Trompette Grand Jeu	Pierre du Mage Y. v.d. Wal
Domine deus, agnus dei qui tollis peccata mundi	Fr. Couperin
Aanbieding '3e klavier' door de voorzitter van het comité van aanbeveling	mr. Ph.J.I.M. Houben
Choral mit neun Partiten: Was Gott tut, das ist wohlgetan.	J. Pachelbel D.S. Donker
Choralvorspiele opus 67	M. Reger
Het woord aan de orgelbouwer	J. Ahrend
Dankwoord door de voorzitter van de kerkeraad	C. v.d. Meulen
Samenzang Psalm 118: 1, 5, 10.	W. de Ruiter
Praeludium und Fuge in C moll.	J.S. Bach W. de Ruiter

Het programma van de ingebruikname van het Ahrend-orgel december 1978 en januari 1979 in de Hervormde Kerk – nu Hobbe van Baerdts Tsjerke – waaraan Wim de Ruiter meewerkte.

Verschiedende muziekstijlen en compositietechnieken worden toegepast. Anders geformuleerd zou men kunnen zeggen dat Wim de Ruiter het orgel als klankgenerator gebruikt. Dat resulteerde soms in stukken die op het eerste gehoor niet direct aanspreken. Sommigen mogen bij het horen van een compositie van Wim de Ruiter denken willekeurige dissonanten te horen, maar dat doet te kort aan het wiskundig aspect van zijn composities. Daarin zijn ook korte momenten te vinden van improvisatie op een gegeven tonenreeks, waarbij de duur ervan strikt in een aantal seconden wordt voorgeschreven. Over het componeren zei hij in bovengenoemd interview: "Ik werk nogal langzaam, maar ik besteed er ontzettend veel tijd aan. Per jaar komen er zo'n twee, soms drie composities uit mijn handen." Hij wist dat moderne muziek zoals hij die schreef veel mensen niet aansprak. "Het is veelal een kwestie van luisterervaring. Veel luisteraars zijn in de romantiek blijven steken." In zijn vroege werken zoals Four minipieces (1969) kun je zijn latere voorkeur voor elektronische muziek al vermoeden.

Eva de Ruiter heeft aan de elektronische studio levendige herinneringen. Zij mocht soms mee naar die studio, waar haar vader zo vaak te vinden was. Het was spannend om zelf uit te vinden wat er gebeurde als je aan de knoppen draaide. Een combinatie van orgel en soundtracks is te vinden in de compositie Outer Darkness (2007). Het lijkt alsof hier hobby en professie samenkomen: een donkere reis door een heeel van klanken.

Wij vroegen Eva wie voor Wim de belangrijkste componisten waren. Bach, met stip. Maar ook Bartók (muziek voor snaarinstrumenten, slagwerk en celesta). Met componisten uit de romantiek had hij minder. Ook jazzmuziek had zijn interesse. Die voorliefde voor Bach,

Het Reil-orgel van 1968 in de Jouster Gereformeerde Kerk aan de Harddraversweg (vóór de uitbreiding van 1985) zoals Wim de Ruiter het gekend heeft en er les op heeft gegeven. (Foto uit het archief van Theo Jellema, Leeuwarden)

STUKJES & BEETJES
door Wim de Ruiter
voor Yme van der Wal en Orgel (volgorde ad.l.)

Orgelwerk 'Stukjes & beetjes' van Wim de Ruiter gecomponeerd in juni 1971 vanwege een prijsvraag en opgedragen aan zijn collega van het muziekinstituut HaLeDo, Yme van der Wal.

maar ook zijn verwijdering van het streng-christelijk milieu waarin hij was opgevoed, is te beluisteren in zijn compositie voor orgel "O Mensch erfreu' dein' Sünde gross", waarin omgeven door opzweepende klankakkoorden flarden van de bewerking van Bach over dit koraal te horen zijn. En zijn voorkeur voor jazz zal ook te maken hebben gehad met het improvisatorische karakter van deze muziek.

Meerdere malen componeerde hij thema's voor het orgel improvisatie concours in Haarlem.

Zou de Friese periode van Wim de Ruiter ook nog invloed gehad hebben op zijn latere

composities? We weten het niet. In het interview met zijn dochter is deze vraag niet aan de orde geweest.

JOHAN SJOUKEMA
MARS VAN 'T VEER

Met dank aan de personen die ons over Wim de Ruiter één en ander hebben verteld: - Bareld Bosma (archivaris van de gereformeerde kerkgemeente in Joure) plus Ben Klinkhammer, Freark M. Ringnald en Yme van der Wal, voormalige organisten in Joure én - met name Eva de Ruiter met wie wij een uitgebreid interview mochten hebben.

Activiteiten van de KVOK in 2019

De Koninklijke Vereniging van Organisten en Kerkmusici is een landelijke vereniging van beroeps- en amateurorganisten en kerkmusici, werkzaam in welk kerkgenootschap dan ook.

De doelstelling van de Vereniging zijn:

- * De bevordering van het gebruik van het orgel, het orgelspel en de orgelcultuur in het algemeen;
- * De bevordering van het algemeen peil en de waardering van de Kerkmuziek in het algemeen ten goede kan komen;
- * De bevordering van een goede opleiding van organisten en kerkmusici;
- * De behartiging van de rechtspositie van de leden in het algemeen in het georganiseerd overleg in het bijzonder.

De KVOK is uitgeefster van de tijdschriften Het Orgel, Muziek en Liturgie, de digitale nieuwsbrief NotaBene en de ZomerAgenda. Bovendien heeft zij een internet-nieuwssite: www.orgelenkerkmuziek.nl.

Elk jaar organiseert de afdeling Friesland van de KVOK drie bijeenkomsten.

De eerste heeft op 9 maart j.l. plaatsgevonden. Dus voor het verschijnen van deze krant.

We hebben een interessante middag beleefd in de kerken van Dearsom en Jorwerd.

In eerstgenoemde kerk staat een mooi éénklaviers instrument van de firma Adema uit 1870.

Jelle Rollema (ook organist van deze kerk) heeft het orgel gedemonstreerd met werken van o.a. Mendelssohn, Reger, Lefébure-Wely. Een bijzonder mooi register is de Fluit Harmoniek 4' van dit orgel.

In Dearsom hebben we ook onze jaarvergadering gehouden.

Daarna zijn we naar Jorwerd getogen, waar een Van Gruisen-orgel uit 1799 staat. Dit instrument is net als het orgel van Dearsom onlangs onder handen genomen door de firma Bakker & Timenga.

In mei maken we als district Friesland, traditiegetrouw een uitstapje buiten de Friese grenzen.

Op zaterdag 25 mei a.s. doen we de stad Groningen aan. 's Morgens om 10.00 uur zijn we te gast bij de familie Knigge in het z.g.n. Zwitserse huis, aan de Heresingel 13.

In dit prachtige huis, gebouwd in 1894 naar een ontwerp van de Amsterdamse

architect A. Salm, staat een schitterend, monumentaal huispijporgel. Gebouwd in 2013 door Bernhardt Edskes. Het orgel telt 17 stemmen, waaronder 3 tongwerken.

Om 11.00 uur gaan we naar de dichtbij gelegen Sint Jozef Kathedraal, Radesingel 4, waar wij worden ontvangen door de kathedraal organist Sjoerd Ruisch. In deze kerk staat een totaal ander instrument, n.l. een Maarschalkerweerd uit 1906. Na ons bezoek aan de Sint Jozef, gaan wij richting centrum. Een ieder die dat wil, kan met ons bestuurslid en stadsbeiaardier van Groningen, Auke de Boer, mee de Martinitoren in waar hij een bespeling verzorgt op de beiaard. Er moet natuurlijk ook gelegenheid zijn om een lunch te nuttigen.

's Middags is het de bedoeling dat we naar de Nieuwe Kerk gaan (Nieuwe Kerkhof 1).

Daar zal om 14.30 uur de organist van de kerk, Stef Tuinstra, ons het imposante Timpe-orgel uit 1831 tonen en laten horen. Mense Ruiter heeft het orgel in twee fasen gerestaureerd. Het majestueuze instrument heeft een ware metamorfose wat betreft klank en kleur ondergaan.

Zij die deze dag willen meemaken, worden wel verzocht zich vooraf aan te melden bij onze secretaris J. F. Rollema, Buorren 29, 9014 CD Tersoal, tel. 0515521261, j.rollema@planet.nl.

De derde en laatste bijeenkomst van district Friesland zal in november plaatsvinden. Op dit moment is het programma nog niet helemaal rond. Via NotaBene en de mailbox zal het t.z.t. wereldkundig worden gemaakt.

JAN F. STERENBERG

BOLSWARD

HINSZ-ORGEL 1781

MARTINIKERK

20.00 uur

internationale serie 2019

18.06 JOS VAN DER KOOY & KEES NOTTROT

25.06 JAN HAGE

02.07 MATTHIAS HAVINGA

09.07 MARCO DEN TOOM

16.07 JEAN-BAPTISTE MONNOT ROUEN

23.07 GERT VAN HOEF

30.07 EVERHARD ZWART

06.08 THOMAS TROTTER BIRMINGHAM/LONDEN

13.08 MARTIN MANS

20.08 STEPHEN THARP NEW YORK

27.08 MINNE VELDMAN

03.09 JOS VAN DER KOOY VERZOEKPROGRAMMA

TOEGANG € 10

BOLSWARD HINSZ-ORGEL

HINSZORGELBOLSWARD.NL

Hendriksen & Reitsma

KERKORGELS

- nieuwbouw
- restauratie
- onderhoud
- stemmen

Vraag vrijblijvend inlichtingen

Vreeweg 49
8071 SJ Nunspeet
Tel. 0341 25 24 84
www.hendriksen-reitsma.nl
info@hendriksen-reitsma.nl

Hervormde Kerk Zuidwolde (Dr.)
Uitbreiding met zelfstandig pedaal en uitbreiding 2e klavier.

Deelnemende kerken aan Oargelpaad 2019

REGIO NOORD-WEST

13 juli 2019
27 juli 2019
10 augustus 2019
31 augustus 2019

Achlum, Getrudiskerk
Van Dam, 1854
Berltsum, Koepelkerk
Mittenreither, 1780
Bitgum, St. Martinuskerk
Van Oeckelen, 1861
Bolsward, Martinikerk
Hinsz/Van Dam, 1781/1861
Burgwerd, Johanneskerk
Schwartzburg, 1735
Dronrijp, Salviuskerk
Gebr. Bader, 1657
Easterein (Oosterend), Martinikerk
Hardorf, 1870
Easterlittens, St. Margarethakerk
Hardorf, 1867
Franeker, Martinikerk
Van Dam, 1842
Hichtum, PKN (Hervormd)
Van Gruisen, 1795
Hitzum, Prot. Kerk (HK)
Van Dam, 1855
Lollum, PKN (Gereformeerd)
Adema, 1890
Longerhouw, PKN (Hervormd)
Van Dam, 1868
Lytsewierum (Lutkewierum), Gertrudiskerk
Van Dam, 1870
Makkum, Van Doniakkerk
Naber, 1848
Marssum, Sint Pontianuskerk
Van Gruisen, 1803
Minnertsga, Meinardskerk
Robustelly, 1785
Nijland, Nicolaaskerk
Van Gruisen, 1840
Oosterbierum, St. Joristsjerke
Van Dam, 1868
Oudebildtzijsl, Julianakerk
Bakker & Timmenga, 1896
Ried, PKN (hervormd)
Franssen, 1713 / Van Dam, 1829
Schettens, PKN (Hervormd)
Van Oeckelen & Zonen, 1891
Schraard, PKN (Hervormd)
Vermeulen, 1911
Sexbierum, Sixtuskerk
Bakker & Timmenga, 1924
Tirns, Tirnskerk
Bakker & Timmenga, 1909
Tjerkwerd, Sint Petruskerk
Van Dam, 1851
Tzum, Johanneskerk
Hinsz, 1764
Tzummarum, Sint Martinuskerk
Van Dam, 1878
Wijnaldum, Andreaskerk
Van Dam, 1869
Witmarsum, Koepelkerk
Van Dam, 1855
Wommels, Jacobikerk
Radersma, 1847
Wons, PKN (Hervormd)
Bakker & Timmenga, 1891
Ysbrechtum, Sint Martinuskerk
Hardorf, 1866

REGIO ZUID-WEST

6 juli 2019
20 juli 2019
10 augustus 2019
24 augustus 2019

Balk, It Brea hûs
Lohman, 1843
Balk, Sint Ludgeruskerk (RK)
Gebr. Adema, 1906
Broek, Broekster Tsjerke
Mart Vermeulen, 1907
Haskerhorne, PKN (Hervormd)
Kas 1760, binnenwerk ca. 1760, Van Dam, 1873
Hemelum, Nicolaaskerk
Van Dam, 1843
Hindeloopen, Sint Gertrudiskerk
Van Dam, 1813/1868
It Heidenskip, PKN (Hervormd)
Bakker & Timmenga, 1909
Joure, de Oerdracht
Reil, 1997
Joure, Doopsgezinde kerk
Van Dam, 1858
Joure, Hobbe van Baerd Tsjerke
Ahrend, 1978
Langweer, PKN (Hervormd)
Van Dam, 1784
Molkwerum, Lebuinuskerk
2e helft 17e eeuw / Van Dam, 1873
Oosthem, Johanneskerk
Van Gruisen, 1838
Sint Nicolaasga, Sint Nicolaaskerk
L. Ypma, 1871
Sneek, Doopsgezinde kerk
Scheuer, 1847
Stavoren, Nicolaaskerk
Wiebe Meijes en Meije Wiebes, 1786
Workum, Sint Gertrudiskerk
Jan Harmens, 1697 + Künckel, 1784
Workum, Sint Werenfriduskerk
P.J. Adema & Zonen, 1885
Woudsend, De Karmel
Scheuer, 1829 / Bakker & Timmenga, 1938
Woudsend, Sint Michaëlkerk
Van Gruisen, 1811
Wyckel, Vaste Burchtkerk
Bakker & Timmenga, 1900

REGIO NOORD-OOST

6 juli 2019
27 juli 2019
17 augustus 2019
31 augustus 2019

Blije (Blija), Sint Nicolaaskerk
Van Dam, 1870
Brantgum, Herv. Kerk
Hardorf, 1878
Buitenpost, Mariakerk (HK)
Van Dam, 1877
Dokkum, Bonifatiuskerk (RK)
Van Dam, 1883
Dokkum, Grote of Sint Martinuskerk
Flentrop, 1979
Driezum, PKN (Hervormd)
Hinsz, 1781/1782
Drogeham, Maranathakerk
Nijssse, 1994

Engwierum, PKN (Hervormd)

Van Dam, 1823
Ferwert (Ferwerd), Sint Martinuskerk
Adema, 1873 / Verschueren, 1983
Hallum, Sint Maartenkerk
Van Gruisen, 1811
Hiaure, PKN (Hervormd)
Flaes, 1886
Holwerd, Doopsgezinde kerk
Bakker & Timmenga, 1906
Holwerd, Sint Willibrorduskerk
Scheuer, 1852
Jistrum, Sint Petruskerk
Hoornebeek (?), ca. 1715
Kollum, Maartenskerk (HK)
Van Gruisen, 1841
Kollum, Oosterkerk (GK)
Fonteyn & Gaal, 1969
Metslawier, Doarpskerk
Radersma / Van Dam, 1819
Morra, Sint Johanneskerk
Schwartzburg, 1740
Oosternijkerk, Sint Ceciliakerk
Hillebrand, 1813 / Van Gruisen, 1831
Twijzel, Petruskerk
Bakker & Timmenga, 1904
Waaxens (D), Thomaskerk
Bakker & Timmenga, 1925
Westernijtsjerke, St. Oswalduskerk
Bakker & Timmenga, 1880

REGIO ZUID-OOST

20 juli 2019
3 augustus 2019
24 augustus 2019
7 september 2018

De Knipe, Nij Brongergea Tsjerke
Bakker & Timmenga, 1919
Donkerbroek, Geref. Kerk
Bakker & Timmenga, 1920
Donkerbroek, Laurenskerk (HK)
Verhofstadt, ca. 1721
Drachten, Doopsgezinde kerk
Van Dam, 1857
Heerenveen, Heilige Geestkerk
Gebr. Adema, 1867
Nijega, PKN (Hervormd)
Bakker & Timmenga, 1894
Noordwolde, Prot. Kerk
Van Dam, 1876
Oldeberkoop, Bonifatiuskerk
Scheuer, 1858 / Van Dam, 1919
Oosterwolde, Dorpskerk
Noorman, 1866
Opeinde, PKN (Gereformeerd)
Steendam, 1989
Oud-Duurswoude (Wijnjewoude), PKN (Hervormd)
F.C. Schnitger, ca. 1723
Oudega (Sm.), Sint Agathakerk
Van Dam, 1875
Scherpenzeel, Prot. Kerk
Van Dam, 1881
Steggerda, Prot. Kerk (HK)
Flentrop 1977
Ter Idzard, Bonifatiuskerk
Jan van Gelder, 1895 (?)
Wolvega, Kerk op de Hoogte
Schwartzburg, 1733

REGIO MIDDEN

13 juli 2019
3 augustus 2019
17 augustus 2019
7 september 2019

Akkrum, Terptsjerke
Van Oeckelen, 1856
Aldeboarn, Doelhôftsjerke
Van Dam, 1779
Aldtsjerk (Oudkerk), Pauluskerk
Bakker & Timmenga, 1883
Bears, Mariakerk
Van Dam, 1880
Boazum, Maartenskerk
Heineman, 1783 / Knol, 1791
Dearsum, Nicolaaskerk
Gebr. Adema, 1875
Friens, PKN (Hervormd)
Van Gruisen, 1819
Grou, Sint Piterkerk
Van Dam, 1853
Idaerd, Gertrudiskerk
Van Dam, 1806
Leeuwarden, Doopsgezinde kerk
Strumphler, 1786 / Van Dam, 1858
Leeuwarden, Dorpskerk Huizum
Van Dam, 1849
Leeuwarden, Evangelisch Lutherse Kerk
Van Dam, 1869
Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk
Müller, 1727
Leeuwarden, Sint Bonifatiuskerk
Cavaille-Coll, 1887
Leeuwarden, Waalse kerk
Schwartzburg, 1740
Mantgum, Mariakerk
Van Dam, 1879
Raerd, Laurentiuskerk
Hillebrand, 1816
Reduzum, Vincentiuskerk
Van Gruisen, 1785
Stiens, Sint Vituskerk
Van Dam, 1830
Warstiens, PKN (Hervormd)
Bakker & Timmenga, 1884
Warten, PKN (Hervormd)
Van Dam, 1874
Wirdum, Sint Martinuskerk
Van Dam, 1790 / Hardorf, 1873v

Noord-West:	13 juli 2019	27 juli 2019	10 augustus 2019	31 augustus 2019
Zuid-West:	6 juli 2019	20 juli 2019	10 augustus 2019	24 augustus 2019
Noord-Oost:	6 juli 2019	27 juli 2019	17 augustus 2019	31 augustus 2019
Zuid-Oost:	20 juli 2019	3 augustus 2019	24 augustus 2019	7 september 2019
Midden:	13 juli 2019	3 augustus 2019	17 augustus 2019	7 september 2019

2019

Het oudste Jirnsumer orgel

November dit jaar zal het precies 150 jaar geleden zijn, dat het Van Dam-orgel uit de Mauritiuskerk in Jirnsum in gebruik werd genomen. Maar inmiddels staat het instrument daar al lang niet meer: in 2010 is de kerk gesloten en twee jaar later werd het orgel verkocht aan de Dorpskerk van Zoeterwoude. Daar werd het herplaatst en kreeg het de status van rijksmonument, waarmee de toekomst van het fraaie instrument veiliggesteld was.

De orgelcommissie van Zoeterwoude laat het jubileum in november niet ongemerkt voorbijgaan. Vandaar dat organist Jelle Rollema en ondergetekende uitgenodigd zijn om de feestelijke viering met respectievelijk orgelmuziek en een klein toespraakje op te luisteren. Nu kun je voor de inhoud van zo'n toespraak een beroep doen op het uitvoerige rapport dat orgeladviseur Jan Jongepier in 1991 heeft geschreven, maar de inhoud daarvan is eigenlijk al wel bij iedereen bekend: ook in Zoeterwoude hebben ze een kopie. Leuker is het om iets te ontdekken wat nog niemand wist. En dat is gelukt.

In het kerkelijke archief van Jirnsum, nu in het Historisch Centrum Leeuwarden, bevinden zich onder andere "Notulen van vergaderingen van de kerkvoogden met de Hervormde floreenplichtigen" (inv.nr. 40). In een vergadering van 29 september 1868 (om 12 uur 's middags!) wordt gesproken over de aankoop van een orgel. Het blijkt dat de kerkvoogden twee orgelbouwers om offertes hebben gevraagd: de Gebroeders Adema en de firma Van Dam, beide te Leeuwarden. Uiteindelijk besluit men voor Van Dam te kiezen. Er gaat een delegatie naar Britswerd om het orgel aldaar, dat Van Dam net voltooid had, te bekijken en te beluisteren. Was de beslissing anders uitgevallen, dan had Jirnsum – en nu dus Zoeterwoude – een Adema-orgel gehad en geen Van Dam.

Uit hetzelfde verslag blijkt dat het oude orgel van de kerk in 1868 verkocht wordt aan de

firma Knipscheer te Amsterdam. Dit instrument werd in 1635 gebouwd door orgelmaker Anthonie Verbeek voor de kerk van Ferwerd. In 1709 verhuisde het naar Jirnsum. In de 'Orgel-encyclopedie' is te vinden dat Knipscheer in 1869 – dus een jaar na de aankoop van het Verbeek-orgel – een nieuw orgel levert aan de gereformeerde kerk van Marrum. In 1913 verhuist dit instrument naar de gereformeerde kerk van Tzum en in 1956 naar de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk van Blija. Daar staat het nu nog. Volgens de encyclopedie is er bij de bouw gebruik is gemaakt "van ouder pijpwerk van verschillende herkomst".

De link is gauw gelegd: het zou maar zo kunnen zijn dat dat oudere pijpwerk voor een deel afkomstig is uit het vroegere Verbeek-orgel van Jirnsum. Overigens gebruikte Knipscheer ook in 1869 een tweedehands fluitregister in een nieuw orgel voor Woudenberg. Ook daar zou het dus om Jirnsumer pijpwerk kunnen gaan.

Mocht een van beide orgels ooit weer gerepareerd worden of een grote onderhoudsbeurt ondergaan, dan loont het de moeite om eens te kijken of de oude pijpen gemaakt zouden kunnen zijn door de 17e-eeuwse orgelmaker Anthonie Verbeek. Zou dat kloppen, dan is er meer van het oudste Jirnsumer kerkorgel – en van Verbeek – bewaard gebleven dan we ooit konden vermoeden.

WILLEM HANSMA

Het Van Dam-orgel (1869) in Jirnsum voor de overplaatsing naar de Dorpskerk van Zoeterwoude.

(Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

Dat vieren wij met een ORGELEXCURSIE

Op zaterdag 28 september is er een jubileumexcursie in Dokkum. De aanvang is om 10.30 uur in de christelijk gereformeerde kerk de Oase.

Na de lunch wordt tot 15.00 uur de orgelexcursie voortgezet in de Grote of Sint-Martinuskerk.

Na een pauze begint om 15.30 uur de presentatie van het jubileumboek dat samen met een cd ter gelegenheid van het jubileum door Organum Frisicum wordt uitgebracht.

De dag wordt muzikaal door alle vier artistiek adviseurs van Organum Frisicum opgeluisterd: Theo Jellema, Jochem Schuurman, Broer de Witte en Peter van der Zwaag. Daarnaast werken ook stadsbeiaardier Auke de Boer en fluitiste Janine Lenior mee.

Voor meer informatie zie pagina 5.

Het EringaGeluid

advies verkoop technische service

hifiaudio • proaudio • surroundaudio • beamers & tv

Eringa Geluid als team staat voor 48 jaar kennis en ervaring in audio en videotechniek.

- Advies, verkoop en bedrijfsklaar installeren.
- Draaitafel/vinyl service: optimale afregeling, vernieuwing elementen en naalden.
- Streaming audio/video: systeembouw, netwerkcontrole.
- Akoestiek: testmaterialen op voorraad, apparatuur / ruimte matching.
- Storingsservice, reparaties en revisies: aan alle door Eringa geleverde merken.

Openingstijden

maandag: op afspraak
dinsdag: 13:00 - 17:30 uur
woensdag: 13:00 - 17:30 uur
donderdag: 13:00 - 21:00 uur
vrijdag: 10:00 - 17:30 uur
zaterdag: 10:00 - 17:00 uur

Oostergrachtswal 125a
Leeuwarden (achter de Blokhuispoort)
T. 058 213 87 87 | info@eringa.eu | www.eringa.eu

U BENT
VAN HARTE
WELKOM!

INTERNATIONALE ORGELSERIE 2019

GROTE KERK HARLINGEN

(Hinsz-orgel 1776)

- 14 juni: Eeuwe Zijlstra (Harlingen/Groningen)
28 juni: Tjeerd van der Ploeg (Schagen)
12 juli: Veronique van den Engh ('s-Hertogenbosch)
26 juli: Eeuwe Zijlstra
09 aug: Linde Mothes (Tromsø, Noorwegen)
23 aug: Janny de Vries (Groningen)

Aanvang: Vrijdagavond 20.00 uur.
Toegangsprijs: €10,00
(kinderen tot 16 jaar gratis)

www.orgelharlingen.nl
Adres Grote Kerk: Kerkpad 3 8861 ES Harlingen

www.fh.nl / 0517 43 00 43

Orgelhistorie van de Hobbe van Baerdt Tsjerke te Joure

In 1644 kreeg Joure een nieuwe protestantse kerk. Hobbe van Baerdt was toen grietman van Haskerland. Hij vond dat de hoofdplaats een kerkgebouw moest hebben dat paste bij de fraaie, forse toren die hij in 1628 had laten bouwen. De bouwplaats was toen aan het eind van de bebouwing in de Midstraat (nu middenin!). De kerkelijke gemeente was in 1593 gesticht. Een handjevol mensen werd in dat jaar schoorvoetend lid. Vrees voor Spaanse invallen bestond nog steeds. Ook de strenge kerkelijke tucht was voor velen een reden om niet lid te worden. 'Liefhebbers' waren er genoeg: veel gelovigen maar geen leden.

Exterieur van de Hobbe van Baerdt Tsjerke in Joure. (Foto: Jan Lammertsen, Joure)

De bouw van de kerk moet een enorm karwei geweest zijn. Vooral de houten tongewelven die het interieur dekken zullen de uiterste inspanning van de bouwers gevegd hebben. Het dubbele kapwerk rustte op 21 pilaren die ook onder het middengedeelte stonden. De bouw duurde van 18 maart 1644 tot eind mei 1645. Nog snel, zonder de mechanische hulpmiddelen van nu. De grietman legde de eerste steen. De familie Van Baerdt bezat een fraaie bank in de kerk en een grafkelder. Vele telgen uit het geslacht liggen er begraven. In 1940 na de hevige brand is de kelder nog één keer geopend om daarna voor altijd gesloten te blijven.

Dit kerkgebouw werd de oudste kerk in Friesland die als protestantse kerk werd gebouwd. Maar die nieuwe kerk had geen orgel. Voor de gemeentezang stelde men een voorzanger aan. Hij zong voor en de gemeente zong na. Dat moest wel iemand met een stentorstem zijn. Officieel was hij kerkdienaar. Hij had een multifunctionele baan: hij was vaak ook nog koster en grafdelver.

De eerste voorzanger in Joure was Cornelis Jannes. Hij was ook schoolmeester en leerde de Jouster kinderen het ABC, de Tien Geboden, de Geloofsartikelen en het Onze Vader. Resultaten van zijn werk zijn ons niet bekend, maar het moet een schier onmogelijke taak geweest zijn om kinderen aan de hand van bovengenoemde 'leerstof' het lezen te leren.

Door de grote brand van 1939 bleef van de kerk een zwartgeblakerde ruïne over. De pilaren stonden nog overeind. Het hele interieur was verwoest. Van het grote Van Dam-orgel restten nog de zwarte contouren. De pijpen waren gesmolten. De toren bleef bijna zonder schade. De preekstoel, de banken en stoelen werden tot as. Een ramp voor de kerkelijke gemeenschap en Joure.

Vier orgels

De orgelhistorie van de Hobbe van Baerdt-Tsjerke betreft vier orgels. Bijna honderd jaar na het ontstaan van de Hervormde gemeente in Joure kwam het eerste orgel in die kerk. Dat was in 1691, misschien zelfs eerder. Dat valt o.a. op te maken uit het feit dat in dat jaar meester Beernt Meynerts Odink schoolmeester en organist was te Joure. Er moet toen in de kerk een orgel geweest zijn. De voorgaande schoolmeesters waren alleen voorzanger en of koster. Ds. Abraham Acronius wijdde het eerste orgel in (1691). Een indrukwekkende gebeurtenis! De kerkenraadsnotulen melden geen verzet tegen de aanschaf van een orgel. Negatieve geluiden als "Paradijsslang" werden niet gehoord. Veel gemeentelieden zullen wel met verbazing naar de galerij gekeken hebben toen meester Beernt begon te spelen. Ook voor hem was dit een geheel nieuwe rol.

Dat eerste orgel is waarschijnlijk niet nieuw geweest. Het zou uit de kerk van Tzummarum gekomen zijn, maar dat staat allerminst vast. Volgens de orgelkundige Jan Jongepier was dat vroegste Jouster orgel, dat

sedert 1872 in Haskerhorne functioneert, van midden 18e eeuw met pijpwerk uit de tweede helft van de 17e eeuw. Dat oudste pijpwerk zou best wel eens van Jan Harmens of Harmen Jans Camp (Camps, Kamp) kunnen zijn. Dat is de voorzichtige mening van Jan Jongepier, die de laatste restauratie in 1996 van het orgel in Haskerhorne als adviseur begeleid heeft. Hij noemt het zelfs een van de mooiste 18e-eeuwse orgels van onze provincie. En dat kwam uit Joure!

Een Harmens-orgel?

Jan Harmens bouwde ook in Hindelopen (1714), Ried (1670), Wirdum (1688), Worum, (St Gertrudis, 1697) en Sloten (1704, of 1710). Zijn volledige naam is Jan Harmensz. Kamp. Hij was organist en orgelbouwer in Berlikum. Het ware verhaal over dat eerste orgel van Joure blijft in het verborgene. Jan Jongepier: "De orgelkas heeft misschien oorspronkelijk een andere bestemming gehad. De klaviatuur zou aan de voorkant gezeten hebben, dat is namelijk nog te zien. De onderkas werd aan de onderkant ingekort en het klavier werd aan de achterzijde geplaatst terwijl het in de 19e eeuw naar de linkerzijde is overgebracht". Onbetwist heeft de kerk van Haskerhorne er een pronkstuk aan overgehouden. Dankzij verschillende restauraties, maar vooral dankzij Jonkheer P.B.J. Vegelin van Claerbergen die het orgel schonk in 1873. De dispositie was toen: Prestant 4' en 8', Holpijp 8', Fluit 4', Quint 3', Octaaf 2', Mixtuur 3-4 st., Sexquialter 2 st., een Tremulant en een aangehangen pedaal. Dit zijn ook de registers die Jan Jongepier in zijn instructieve boek "Vijf eeuwen Friese orgelbouw" (2004) noemt. Het orgel had al verschillende restauraties meegemaakt, o.a. in 1831 door L.J. en J. van Dam, orgelbouwers uit Leeuwarden. En opnieuw in 1873, bij de overplaatsing van Joure naar Haskerhorne. Toen was het L. van Dam – een latere generatie – die verantwoordelijk was voor restauratie en plaatsing van het orgel. Ook anderen hebben er aan gesleuteld, waardoor het oude orgel er niet beter op was geworden. De organisten klaagden. De Kerkvoogden hadden geen geld. Toen er dan Rijkssubsidie kwam kon de orgelfirma Bakker & Timmenga aan de restauratie beginnen. Jan Jongepier adviseerde en kon het in 1991 inspelen tijdens een plechtig samenzijn. Hij gaf een deskundige uitleg en liet door zijn spel de mogelijkheden horen.

De Jouster kerk bleef niet verwoest achter. Jonkheer P.B.J. Vegelin van Claerbergen zorgde er voor dat in die kerk een gloednieuw orgel kwam. Dat orgel was heel wat groter dan het vorige, dat te klein was voor de grote kerk. De bekende firma uit Leeuwarden bouwde het orgel. Het waren Lambertus (II) van Dam en zijn zoon. Of waren het de gebroeders Van Dam? Zij hadden ook in 1872 het orgel op de Fok in Heerenveen gebouwd. De Van Dams hebben zo'n 250 orgels in verscheidene kerken van Noord-Nederland gebouwd. Dat van Joure was een geschenk van Vegelin van Claerbergen. Het kostte fl. 10.000. Een koopje in onze tijd, maar een fikse prijs voor die tijd. Voor de Jonkheer was dat echter een peulenschil. Hij had een vorstelijk pachtinkomen van zeker fl. 50.000 en een getaxeed bezit van zes miljoen gulden. Hij behoorde toen tot de groep rijkste Nederlanders. De gulle geveer deed de schenking uit nagedachtenis aan zijn ongetrouwde, overleden zuster Louisa Albertina Vegelin van Claerbergen (1800-1869). Bo-

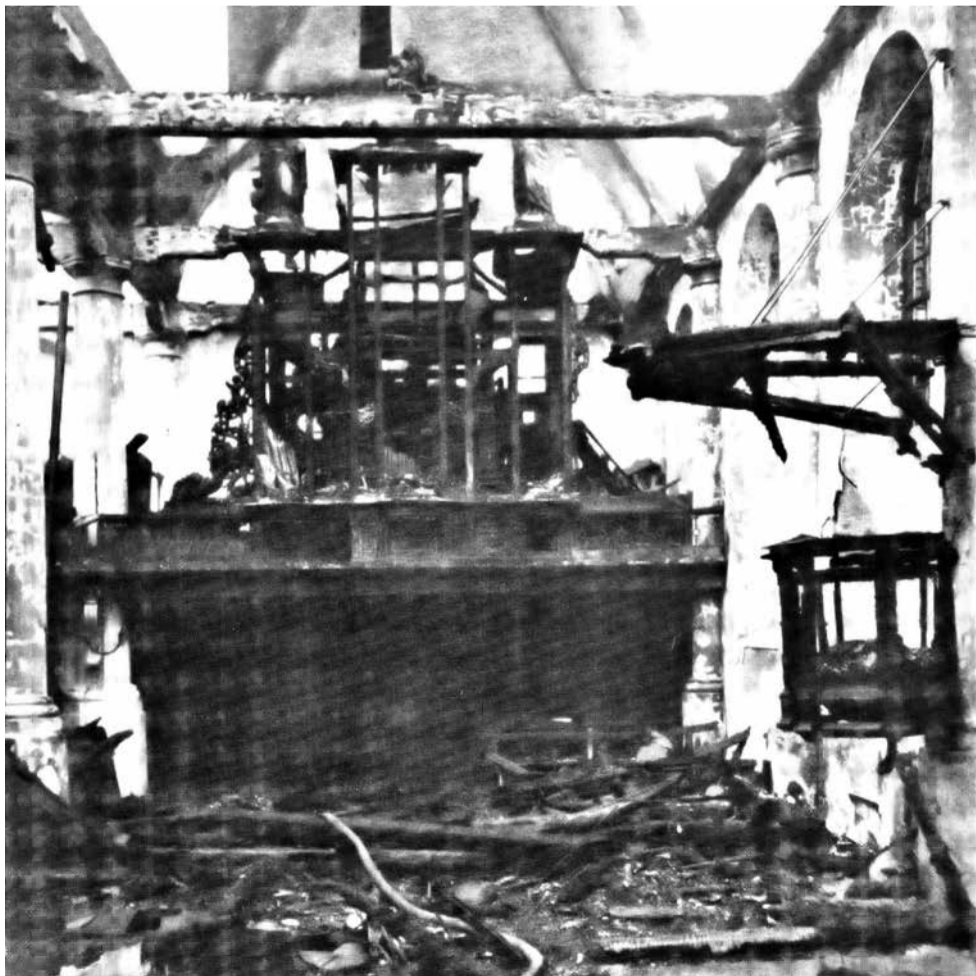
Het oudste Jouster orgel nu sedert 1872 in Haskerhorne. (Foto: Ad Fahner, Leeuwarden)

ven de beide manualen kwam een gedenkplaat op de orgelkast.

Het Van Dam-orgel was een aanwinst voor de Jouster hervormde gemeente, maar ook voor orgelminnend Friesland. Het had volgens kenners een monumentale waarde. De inwijding gebeurde op zondag 24 februari 1872 door ds. Fortijn en de eigen organist L. van Albada mocht het inspelen; die was toen sedert 1857 hoofd van de Burgerschool tot zijn pensioen in 1886. Tot dan heeft hij de gemeentezang begeleid en na hem kwam Greelt Jurjen Beerske. Geen schoolmeester, maar bakker met grote culturele belangstelling. Het orgel voldeed aan alle eisen. Het was groot voor een kerk op het platteland volgens de Leeuwarder Courant. Het had 24 stemmen op Hoofdwerk, Bovenwerk en Pedaal; twee klavieren en een vrij Pedaal met diverse koppelmogelijkheden. Dus heel wat mogelijkheden. Maar helaas, het onderhoud liet na enige tijd te wensen over. In 1897 kregen kerk en orgel nog een goede beurt, daarna werd het onderhoud kennelijk een te grote kostenpost voor de Kerkvoogdij en de organist redde zich er nog prima mee. Toch werd in 1938 – toen pas! – een deskundige gevraagd eens een rapportje over het orgel te maken. Daarin stond te lezen dat het orgel "een mooien toon en in tamelijk goeden staat verkeerde". Dat viel dus niet tegen. Toch was er een groot bezwaar, het spelwerk of tractuur rammelde zeer hoorbaar voor het kerkvolk. Een ergernis voor velen. Bovendien werd de vraag gesteld hoe dat hinderlijk stoten van het lucht pompen opgelost kon worden. Er was toen nog een 'pustetraper' of orgeltrapper die achter het orgel op aan de balgen gemonteerde hefbomen stond en zo door opgaande en neergaande bewegingen zorgde voor een "constante" winddruk in het orgel. Dat was althans de bedoeling. Pompte de man even te snel dan kreeg je vervelende, trillende geluiden. Soms hield hij na de dienst te snel op en dan kon de organist ook wel inpakken. Het rapport adviseerde de Kerkvoogdij: stel een orgelfonds in. Geregeld onderhoud voor zo'n kostbaar instrument is noodzakelijk en bespaart heel wat kosten en het verlengt de levensduur... Een jaar later in 1939 brandden kerk en orgel totaal af. Enkele maanden na deze ramp kwam de volgende ramp: de Tweede Wereldoorlog. Eerst was het een kerk zonder orgel, toen in 1939 werd het een gemeente zonder kerk en zonder orgel. Dit te herstellen zou lange tijd en veel geduld vragen.

Het 'Spaanse' avontuur

De restauratie van de kerk liep veel vertraging op. Eindelijk kon er in november 1944 weer geprekeet worden. Het was behelpen: stoelen, banken en orgel ontbraken. Men nam een eigen kamer- of keukenstoel mee. Een harmonium begeleidde de gemeentezang. George Stam (Grote Kerk, Leeuwarden) adviseerde om een orgel te laten bouwen door H. Spanjaard uit Amsterdam. "De enige rechtzinnige bouwer in ons land". Dat gaf waarschijnlijk niet de doorslag, wel de

Na de brand van 1939 de verkoolde resten van het Van Dam-orgel. (Foto uit het archief van de auteur.)

Jürgen Ahrend met zijn vrouw aan het stemmen en intoneren in Joure.

(Foto: Jan Lammertsen, Joure)

prijs: 14.000 gulden! De kerkvoogden wisten niet wat hen boven het hoofd hing. Drama op drama! De pijpen uit Limburg werden door de Duitsers gevorderd (voor kanonnenvoer). Vertraging... en tenslotte lag de bouw stil. De bouwer had de windmachine verkocht. Monumentenzorg lag dwars. Prijsoverschrijding in 1946 van fl. 7860,20! De grootste tegenslag was het overlijden van de heer Spanjaard. De zoon (reserve-kapitein) zette de zaak voort. Ondanks alle misère kon het orgel op 28 augustus 1947 ingewijd worden door de befaamde organist Simon C. Jansen uit Amsterdam. Veel lof! Wat een orgel: 3200 pijpen, drie klavieren, pedaal, dertig stemmen en tien koppelingen. Het was elektro-pneumatisch. Dat laatste werd de bottleneck. Er kwam nog een narekening van fl. 4.000. Als dat betaald was, werd de Bazuin 16' alsnog geplaatst. Het geld was op en de Bazuin klonk nimmer in de kerk. Hangers overal en bedrading die kortsluiting veroorzaakte baarden grote zorgen. De Haagse organist Adriaan Engels concludeerde: "Dit oorlogsorgel met weinig kwaliteit van een laag artistiek niveau" moest hoognodig vervangen worden. Unaniem werd die conclusie aanvaard.

De orgelcommissie toog aan het werk

De vier organisten en twee kerkvoogden vormden de orgelcommissie die voorstel-

len moest doen over een nieuw orgel en een bouwer. Geen gemakkelijke opdracht. De commissieleden beluisterden vele orgels in Nederland en enkele over de grens. De eensluidende conclusie werd: Jürgen Ahrend uit Leer (Duitsland) is onze orgelbouwer. Ondertussen was binnen enkele weken een bedrag van fl. 170.000 bijeengebracht door de Hervormde Gemeente. Ahrend bleek vol te zitten met opdrachten in Edinburgh, Melbourne, Toulouse en Groningen (Martinikerk). Onder andere de laatste klus werd uitgesteld, want de subsidiekraan ging voorlopig dicht. In Joure kon zodoende gebouwd worden. Maar wel snel. Er kwam onder leiding van burgemeester Houben een 'bliksemactie' voor een derde klavier. Een breder comité uit de burgerij werd ingezet. Totaal 455 adressen werden bezocht. Het derde klavier maakte van het orgel een volwaardig concertinstrument. Kosten totaal DM 429.856. Het geld kwam er.

Jürgen Ahrend kon de bouw beginnen in 1978. Hij was al begonnen in de Werkstatt in Leer. Ahrend had het vak geleerd bij orgelbouwer Paul Ott in Göttingen. Met zijn collega Gerhard Brunzema stichtte hij een orgelbouwfirma in Leer (1954). Samen hebben ze hun licht opgestoken bij Metzler (Zwitserland), bij Marcussen (Denemarken) en bij Flentrop (Zaandam). Veel leerden ze ook van de orgelkundige Cor Edskes (Groningen). In 1971 emigreerde Brunzema naar Canada en pakte daar de orgelbouw weer op. Ahrend bouwde en restaureerde door met zijn medewerkers in Leer. In o.a. Scheveningen, Aalten en Haarlem klinken Ahrend-orgels. Hij restaureerde barok/renaissance-orgels – een specialiteit van hem – onder andere in Kantens maar vooral in Oost-Friesland (Emden en Westerhusen). 'Orgelbaumeister' is in Duitsland een officiële graad en dat was Ahrend door studie geworden.

Eveneens zijn zoon Hendrik, die de firma overnam in 2005. Hij wist de goede naam van zijn vader eer aan te doen. Alle onderdelen van het orgel worden in de eigen werkplaats gemaakt zoals de tractuur, registers en toetsen. Men heeft het pijpen maken en het meubelambacht in de vingers. De legering van tin en lood is erg belangrijk in het proces van het pijpen maken. Wat een creativiteit van hoog artistiek niveau. Soms wordt een orgel bij sluiting van een kerk teruggekocht, zoals dat van Bant dat nu in een kerk in Brixen (Italië) klinkt en dat van Scheveningen dat nu in de rooms-katholieke kerk van Leer staat.

Het Jürgen Ahrend-orgel in de kerk van Joure (1978).

(Foto: Riemer G. van der Veen, Leeuwarden; fenderlee.com)

Na een jaar was de klus geklaard. Een viertal medewerkers had het orgel in Leer gedemonteerd om het in Joure weer op te bouwen. Stemmen en intoneren deed Jürgen Ahrend zelf. Dat duurde enkele weken. Op zondag 12 december 1978 kon het voor het eerst in de dienst bespeeld worden.

Een orgelcommissie ging concerten regelen. Er kwam enige subsidie voor. De eerste concertgever was dr. Ewald Kooiman (Amsterdam). Vele anderen volgden, o.a. Gerrit Wielinga, Jan Jongepier, Piet Post, Klaas Jan Mulder, Harald Vogel (Bunde), Dirk Donker, Marjan Verrips-Doorn, Piet Woersma, prof.

William Porter (Ohio, VS), John O'Donnell (Melbourne). Ondertussen was een nieuw initiatief geboren: 'Het Joster orgelconcours'. Op 3 mei 1980 was er het eerste in een rij van drie. Alle deelnemers speelden een verplicht werk en een werk naar eigen keuze. Piet Dijkstra (Doezum) werd de winnaar. Helaas heeft de orgelcommissie alle activiteiten gestopt door een tanende belangstelling en te weinig subsidie.

FREARK M. RINGNALDA

Het Van Dam-orgel in Joure.

(Foto uit het archief van de auteur)

Het Spanjaard orgel van 1947.

(Foto uit het archief van de auteur)

Bijster in Fryslân

Vorig jaar was het zestig jaar geleden dat Jacob Bijster plotseling overleed. In zijn vijftigste sterfjaar is door Piet van der Steen, leerling van Bijster, een dubbel-cd uitgebracht, met daarop een groot aantal van Bijsters orgelwerken. Die cd is weliswaar goed ontvangen, maar heeft niet tot gevolg gehad dat de werken van Jacob Bijster alsnog verschenen op de programma's van de vele orgelconcerten in Nederland. Voor velen is hij de componist van één stuk gebleven: De variaties op een Oud-Nederlandsch Lied (Ick wil my gaen vertroosten) uit 1934. Hoewel dit op zichzelf geen slecht stuk is, blijft het een vroeg werk dat niet representatief is voor het oeuvre dat de componist heeft nagelaten.

Jacob Bijster in 1937 nabij zijn huis aan de Bloemhofstraat in Haarlem.

(Bron: Archief familie Bijster)

Jacob Bijster (1902-1958) heeft als organist van het Flaes-orgel van de doopsgezinde gemeente in Haarlem altijd wat in de schaduw gestaan van vakgenoten die een groot, historisch instrument bespeelden, zoals het Müller-orgel in de Bavo in Haarlem. Als docent aan het Amsterdams conservatorium genoot hij niet dezelfde faam als zijn collega Anthon van der Horst (hoewel Bijster een betere pedagoog moet zijn geweest dan Van der Horst). Als componist heeft hij een oeuvre nagelaten dat nog minder repertoire gehouden heeft dan dat van een tijdgenoot als Hendrik Andriessen.

De veronachtzaming van Bijsters orgelwerken is als zodanig typisch Nederlands. Zelfs de werken van Alphons Diepenbrock (1862-1921), naast Sweelinck Neerlands grootste componist, worden door Nederlandse orkesten slechts zelden uitgevoerd. Vergelijk dat eens met de wijze waarop de Denen Nielsen, de Noren Grieg en de Finnen Sibelius koesteren. In het geval van Bijster speelt ook een rol dat de romantische inslag van zijn werken niet meer gewaardeerd werd in de tijd van de neobarok. Bijster heeft daar wel aansluiting bij gezocht, wat vooral in het middendeel van zijn Ricercare goed te horen is, maar zijn idioom blijft te kleurrijk om voor neobarok te kunnen doorgaan. Daar komt nog bij dat Bijster zich bij het schrijven een nieuw werk liet inspireren door composities van tijdgenoten. Zo is zijn Passacaglia duidelijk geënt op die van Hendrik Andriessen en zijn Ricercare op die van Albert de Klerk. In het orgelwereldje werd daarom door sommigen smalend gesproken over de composities van Bijster, als zouden die slechts een vorm van namaak zijn. Daarmee werd de bescheiden Jacob Bijster onrecht aangedaan. Want ook al volgde hij zijn tijdgenoten na in de vormen die zij gebruikten, Bijster spreekt toch wel degelijk een heel eigen taal.

In het voorwoord bij zijn Triptyque geeft Bijster inzicht in het door hem gehanteerde toonstelsel, dat hij "een systeem van statische drieklanken" noemt. Blijkbaar voelde hij zich door Van der Horst met zijn modus conjunctus uitgedaagd om ook met een eigen systeem te komen. Bijsters systeem is

echter van een heel andere aard dan dat van Van der Horst, omdat het systeem van Van der Horst de melodie bepaalt en het systeem van Bijster de harmonie. Nadere bestudering van Bijsters systeem roept de vraag op of er wel sprake is van een nieuw systeem. Bijster noemt de drieklanken die hij hanteert statisch, omdat de tonen in die drieklank hun harmonische functie verloren zouden hebben. Dat is echter niet het geval. Het bijzondere van Bijsters klanktaal is juist dat de tonen hun harmonische functie behouden. Een ais kan bij Bijster alleen als ais genoteerd worden en niet als bes. Hierdoor ontstaat een voor Bijster typerende vorm van bitaliteit, die in alle fugatische passages in zijn werken terug te vinden is. Wel kan een toon van kleur verschieten, waardoor een ais in de harmonie alsnog de functie van bes krijgt. Maar dan wordt hij ook zo genoteerd. Hoewel dit het notenbeeld wat druk maakt, geeft juist dit gebruik van enharmoniek Bijsters werken hun bijzondere coloriet.

Bijsters kleurgebruik treedt het meest naar voren in de zachte middendelen van zijn orgelwerken. Het is daarom jammer dat Bijster geen groot zacht werk voor orgel geschreven heeft: een adagio of een nocturne. Bijna al zijn werken eindigen fortissimo. Uitzondering is de Passacaglia, die afsluit met een herhaling van het openingsdeel. Dit werk is misschien wel het meest typerend voor Bijsters kleurgebruik: impressionistisch, maar dan met fellere kleuren.

Omdat Bijsters idioom zich bleef ontwikkelen, laat zijn werk zich moeilijk op één orgel uitvoeren. Piet van der Steen gebruikte voor zijn opnamen het Witte-orgel in de Oude Kerk in Delft. Ook al is die keuze goed te verdedigen, het is ook goed hoorbaar dat dit instrument niet Frans genoeg is voor Bijsters Deuxième Choral en weer niet helder genoeg voor zijn Ricercare. De organist David de Jong, die in 2018 de mogelijkheid kreeg om twee concerten te geven met uitsluitend werken van Bijster, is in zijn zoektocht naar een geschikt instrument voor een cd-opname uitgekomen bij twee orgels in Friesland. Twee werkjes voor orgel manua-liter heeft hij opgenomen op het lieflijke Bakker & Timmenga-orgeltje in De Knipe. Met zijn vier achtvoetsregisters op zeven stemmen bleek het geknipt voor de Variaties over 'Komt, wilt u spoeden naar Bethlehem' en de Prelude en Fughetta over 'Vaste rots van mijn behoud'. Wat dat laatste werkje betreft, het tekent Bijster dat hij zich niet te goed voelde om een bewerking te maken van een lied dat voor veel tijdgenoten niet meer was dan een romantische smartlap. Bijster slaagt erin een bewerking te schrijven die sfeervol en stijlvol is.

Voor de grotere werken is de keuze van De Jong gevallen op het Bakker & Timmenga-orgel in de Sixtuskerk van Sexbierum. Dit orgel is in 2010 gerestaureerd naar de toestand van 1924, nadat de kans op een reconstructie van het Hinsz-concept uit 1767 verkeken was. Kerken die beschikten over Hinsz-pijpwerk uit Sexbierum, dat door Bakker & Timmenga gebruikt was bij de bouw van nieuwe orgel, bleken toen het erop aankwam niet bereid dat materiaal aan Sexbierum af te staan. Bovendien had het Bakker & Timmenga-concept uit 1924 met het verstrijken van de jaren inmiddels zelf de status van monument gekregen. Omdat er misschien ook weer een Hinsz-orgel in Sexbierum had kunnen staan, wordt het orgel dat er nu staat door velen alleen beoordeeld om wat het niet

is. Maar om het orgel recht te doen, zal het beoordeeld moeten worden om wat het wel is.

Dan is het in elk geval niet een typisch Bakker & Timmenga-orgel uit het interbellum, getuige een register als de Cornet-Mixtuur (een niet-repeterende tertsmixtuur) en een tweede klavier met zachte stemmen die in een zwelkast zijn geplaatst. Op voorspraak van de plaatselijke organist had Bakker & Timmenga de opdracht gekregen tot de bouw van een instrument van Duits-romantische signatuur. Maar als zodanig heeft het tot 2010 nooit gefunctioneerd. Het pijpwerk dat Bakker & Timmenga uit Duitsland had laten komen werd op een te lage winddruk gezet en het zwelwerk kwam buiten de kerkzaal in de onverwarmde voorkerk te staan, waardoor het altijd onstemd was. De zwelkast zelf had weinig effect, omdat de wanden te dun en onvoldoende geïsoleerd waren. Bij de restauratie door Mense Ruiters Orgelbouw en onderaannemer Hans Kirchner Orgelbau zijn de fouten uit het concept van 1924 rechtgezet. Achter het orgel werd een nieuwe, geïsoleerde achterwand opgetrokken en in de muur links en rechts van het hoofdwerk werden twee openingen in gotische vorm gemaakt. Daardoor kwam het hele orgel in de verwarmde kerkruimte te staan. De schoonheid van het orgel kwam echter pas aan het licht toen bij de restauratie proefondervindelijk de juiste winddruk werd bepaald. Het orgel had in 1924 een winddruk van 75 mm waterkolom gekregen. Bij een reparatie in 1949 is die winddruk verlaagd. Bij de restauratie bleek echter een winddruk van 92,5 nodig. Nu klinkt het orgel pas zoals het bedoeld was: als een Duits-romantisch instrument.

Dat komt ook door de forse uitbreiding van de pedaaldispositie. Aan de Subbas 16' en de Cello 8' werden door de firma Mecklenburger Orgelbau drie stemmen toegevoegd, gemaakt van grenenhout: Contrabas 16', Fluitbas 8' en Bazuin 16', waarvan de bekera

de volle bekerlengte kregen. In 2018 werd het pedaal nog eens uitgebreid met een Trompet 8'. Er staat daardoor nu een orgel in Sexbierum dat gerust uniek in Friesland genoemd mag worden. De orgelwerken van Bijster lijken het orgel in elk geval op het lijf geschreven te zijn. Merkwaardig genoeg blijkt ook de meer neobarokke Ricercare het in Sexbierum uitstekend te doen. Want ook al heeft het instrument slechts één vulstern, de functie die de Mixtuur in een barokorgel heeft wordt in Sexbierum vervuld door de zeer boventoonrijke prestanten 4' en 2'. Het zou mooi zijn als de cd die in Sexbierum is opgenomen eraan bijdraagt dat niet alleen de werken van Bijster, maar ook het orgel in Sexbierum de waardering krijgt die het verdient.

Op de cd zijn vier grotere werken van Bijster vastgelegd, die ook door Piet van der Steen zijn opgenomen: Deuxième Choral, Passacaglia en Toccata et Ricercare. Deze worden afgewisseld met kleinere werken, die niet door Van der Steen zijn opgenomen: Fantasie over 'Komt nu met zang', Variaties over 'Komt, wilt u spoeden naar Bethlehem', Variaties over 'Stort tranen uyt, schreyt luyde' en Prelude en fughetta over 'Vaste rots van mijn behoud'. De cd krijgt extra waarde doordat ook het nooit gepubliceerde lied 'De morgenstond' van Bijster, voor mezzosopraan en orgel is opgenomen. Het lied wordt gezongen door de bekende mezzosopraan Valeria Boermistrova. Zo is er een afwisselend Bijsterrecital ontstaan dat zich als een geheel laat beluisteren.

De cd zal op gepresenteerd worden tijdens een presentatieconcert op vrijdag 10 mei, in de Sixtuskerk te Sexbierum, dat begint om 20.00 uur. De cd komt uit bij Excellent Recordings, onder het label Diamond Line. Het bestelnummer is ER136819.

DAVID DE JONG

David de Jong in de Sixtuskerk van Sexbierum.

(Foto: David de Jong)

Een unieke foto

Enkele maanden geleden kwam ik in contact met mevrouw Dekkinga-Bron (*1927). Zij is de dochter van Tjerk Bron die jaren als orgelmaker bij Pieter van Dam heeft gewerkt. Tjerk Bron (1891-1977) werkte in ieder geval reeds in 1912 bij Van Dam.

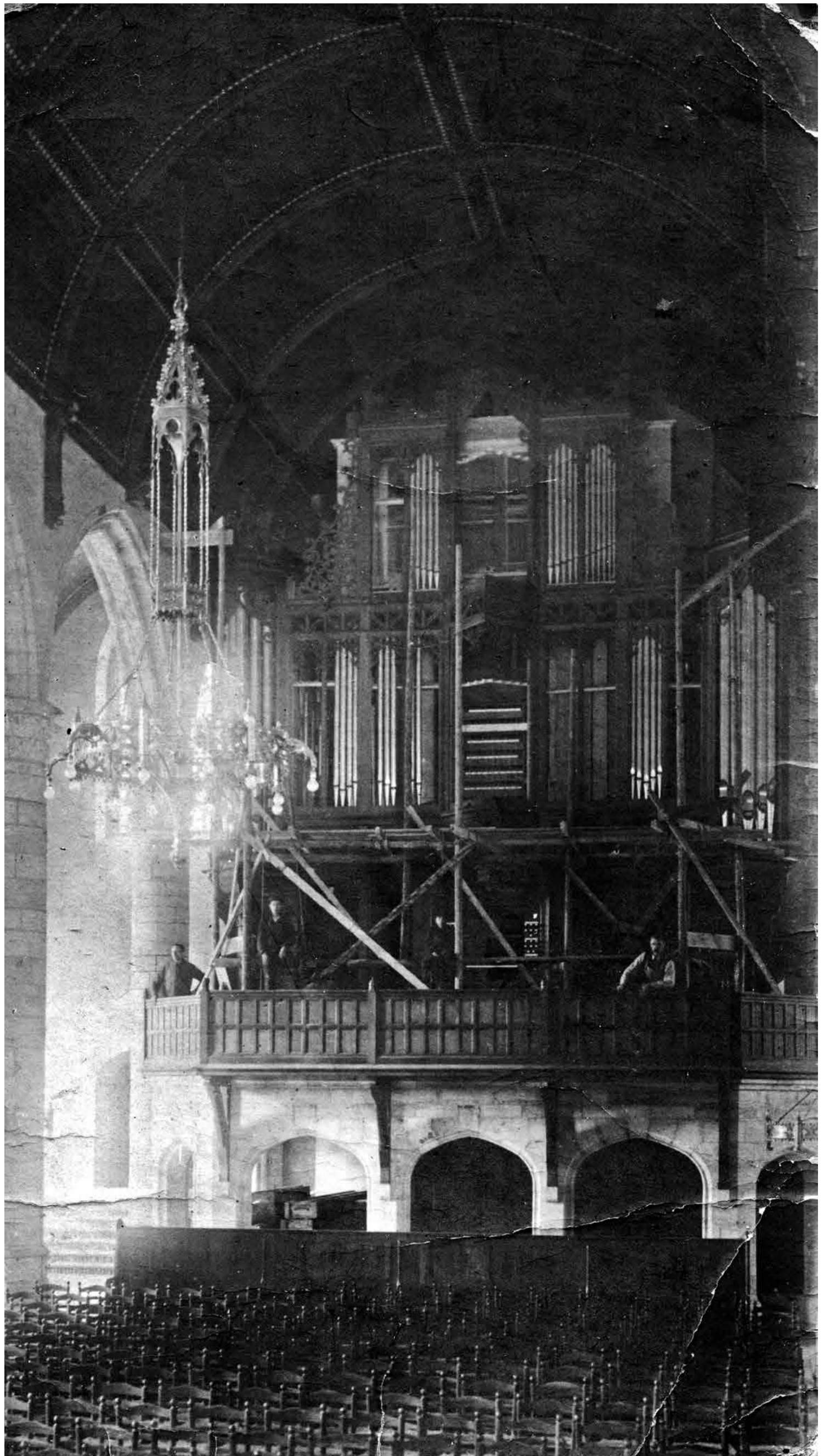
Mevrouw Dekkinga bezat nog een foto van haar vader uit 1914. Hierop zijn vier mannen te zien die poseren voor een orgel in aanbouw. Het betreft het nieuwe orgel van de Jacobskerk te Vlissingen. (Over de moeizame bouwgeschiedenis van dit orgel heeft Dirk Bakker uitgebreid geschreven in de Friese Orgelkrant 2017).

De orgelmaker tweede van links is haar vader. De man uiterst rechts is waarschijnlijk Goffe van Gelder (1866-1945) wiens zonen Gerben en Anne in 1912 ook bij van Dam werkzaam waren. Wie de andere twee mannen zijn is helaas niet bekend. Achterop de kaart is met potlood geschreven: "Vlissingen 1914" en "kwam terug met Zeeuwse kralen voor Baukje". Met deze Baukje Sinning huwde Tjerk in 1922. Samen met collega Johannes Vaas (1887-1978) startte hij in januari 1932 een eigen bedrijf onder de naam: Vaas & Bron. In 1964 verkochten ze hun bedrijf aan Pels in Alkmaar.

AD FAHNER

Oude ansichtkaart met het interieur van de Grote of Jacobskerk in Vlissingen met het orgel in voltooide staat. (Bron: collectie Dirk Bakker)

Jubileumboek

‘Orgelbouw na 1945 in Friese kerken’

Op 28 september 2019 verschijnt een belangrijk boek over de ontwikkelingen in het (Friese) orgellandschap na de Tweede Wereldoorlog. Auteur is Theo Jellema, die het boek schreef ter gelegenheid van het vijftienvig jarig bestaan van de stichting Organum Frisicum.

Jellema is naast organist van de Grote Kerk in Leeuwarden en docent aan het Prins Claus Conservatorium, orgeladviseur bij tientallen projecten en één van de oprichters van de Stichting. Daarnaast is hij ook stadsorganist van de Friese hoofdstad.

Friesland bezit een schat aan historische orgels. Na 1945 werd deze provincie met meer dan 100 nieuwe orgels verrijkt, waarvan de meeste mechanische orgels waren. Die instrumenten vertellen een verhaal. Zij brengen dromen en idealen van organisten, orgelbouwers en orgeladviseurs tot uitdrukking. Theo Jellema beschrijft 21 representatieve orgels en plaatst deze in de bredere internationale context van de veranderende ‘ideologieën’. Sommige orgels sluiten aan bij de traditie, andere zijn bewust ‘modern’. Zeventig jaar naoorlogse orgelbouw biedt een fascinerend mozaïek van verschillende klanken en vormgeving. Jellema maakt gebruik van uniek documentatiemateriaal, zoals nog niet gepubliceerde brieven aan en naar orgelbouwers, adviseurs en organisten. Dit materiaal vertelt verhalen over idealen van organisten en orgelbouwers in en buiten Nederland. Dit maakt dat het boek een grotere importantie heeft dan het regionale belang.

Het boek bevat ook een cd met opnamen van een aantal representatieve orgels, die ook in het boek worden behandeld. Deze karakteristieke instrumenten zijn met grote zorgvuldigheid gekozen om met name naoorlogse muziek van Friese componisten te laten horen, zoals Johan Koers, Jan Jongepier, Piet Post en Gerrit Stulp. De organisten zijn Theo Jellema, Jochem Schuurman, Broer de Witte en Peter van der Zwaag.

Het boek is een vervolg op ‘Vijf eeuwen Friese orgelbouw’ van Jan Jongepier, in 2004 uitgegeven bij het tienjarig jubileum van Organum Frisicum. Een jaar eerder verscheen ‘De Friese orgels tussen 1500 en 1750’ van Auke Hendrik Vlasma. Deze drie uitgaven maken Friesland de best gedocumenteerde orgel-provincie van ons land.

Het boek (inclusief cd) is te bestellen voor € 25,50 als u in de jaren 2017 en 2018 (of 2018 en 2019) donateur bent. Bent u geen donateur, dan kunt u het boek bestellen voor € 29,50. U bestelt het boek door het bedrag over te maken naar rekeningnummer NL64 INGB 0002 3777 93 van de Stichting Organum Frisicum o.v.v. ‘jubileumboek’, postcode en huisnummer.

Haalt u het boek op 28 september niet af, maar wilt u het boek plus de cd toegestuurd krijgen, dan brengen wij de verzendkosten in rekening. De verzendkosten voor 1 boek zijn € 5,75 en voor 2 of 3 boeken € 8,75. Graag overleg met de administratie voor het toezenden van meer dan 3 boeken.

Jubileumboek ‘Orgelbouw na 1945 in Friese Kerken’

Auteur: Theo Jellema

STICHTING
ORGANUM
FRISICUM

Jubileumuitgave 1994 - 2019
informatie: www.organumfrisicum.frl

Het Noordmans-orgel terug in Fryslân

Naamplaatje op het Noordmans-orgel.

(Foto: Victor Timmer, Leek)

Zaterdag 16 juni 2018 was voor de protestantse gemeente Burchwerd-Hartwerd-Hichtum een bijzondere dag: toen vond de ingebruikneming van een rond 1860 door de Gebroeders Adema te Leeuwarden gebouwd huisorgel plaats, in het koor van de kerk van Burchwerd. Het gaat om het instrument dat bijna een halve eeuw het eigendom geweest is van de bekende theoloog dr. Oepke Noordmans (1871-1956). Tijdens de bijeenkomst vond samenzang van Psalm 21 plaats onder begeleiding van Noordmans-telg en organist Harmen Westra. Daarnaast was er orgelspel door Wim Kuipers en Dick Sanderman. De laatste speelde werken uit een 'Orgelalbum' van Noordmans. Tevens verzorgde hij een improvisatie over Psalm 24. Drs. Victor Timmer, kenner van de orgels van de firma Adema, vertelde over het instrument in Burchwerd en over de restauratie ervan door Henk Hoekjen te Nijverdal (de kast, de windvoorziening en de kruk) en mensen van de firma Pels & Van Leeuwen te Rosmalen (de klaviatuur, de windlade en het pijpwerk). Dr. Liuwe H. Westra, oud-predikant van de gemeente, las de meditatie 'Deze drie' van Noordmans. Zelf hield ik onderstaande toespraak.

"Op het orgel in mijn ouderlijk huis stonden drie lange en wijde eikehouten pijpen. Zij waren eigenlijk een toegift van de orgelbouwer. Want zij hoorden thuis op een 16-voets register, waarvoor overigens in dit instrument geen plaats was. Alleen deze drie konden er nog net staan: de a, de bes en de b. Zij gaven grond aan het hele spel. Wanneer ik op stille avonden, op het uur waarop de avondpsalm gezongen werd, van elders thuis kwam, drongen deze drie stemmen reeds op een halve mijl afstand tot mijn oor door. Dan werd ik van verre reeds opgenomen in deze kathedraal van geluid. Ik ging er binnen, lang voordat ik de deur der woning had bereikt. Rondom het huis, naar alle zijden en naar boven, stond de hele atmosfeer hoorbaar in trilling en het

hart beefde mee vanwege de heiligheid van deze tempel, waarin ik minuten lang kon gaan, voor ik de zangers en de speellieden bereikte. Geen domorgel heeft mij ooit een zo sterk gevoel van wijding kunnen geven als deze drie, wanneer zij rondom die woning een tempel deden rijzen. En geen kerk bracht mij ooit een zo grote zekerheid bij van thuis te komen bij God." Aldus Noordmans in een meditatie over 1 Korintiërs 13:13a. In de 'Dankrede' bij zijn promotie honoris causa in 1935 in Groningen zei hij met het oog op 'de hele levenssfeer' die rondom de huiskerk van zijn jeugd in beweging was: "Symbool daarvan blijft mij een zeldzame ervaring toen ik eens van de academie terugkerende op een afstand van nog geen vijf minuten gaans van mijn ouderlijke woning de 64 trillingen van de lage C van de bourdon op het huisorgel kon waarnemen. Zo heb ik de kerk leren kennen, vol sfeer en stemmen."

Het gaat om het orgel dat volgens familie-overlevering voor G.O. (Gerbrig Oepkes) de Roos is gebouwd, mogelijk bij gelegenheid van haar huwelijk in 1860 met Pieter Jorrits de Jong uit Hijlaard. Na diens overlijden in 1862 werd de waarde van het instrument in de boedelinventaris gesteld op 300 gulden. In 1870 hertrouwde weduwe De Jong-de Roos, en wel met D.P. (Durk Piers) Noordmans, die de vader van O. Noordmans zou worden. Het gezin Noordmans-de Roos woonde eerst in Oosterend in Friesland, vanaf 1879 in Scharnegoutum, eveneens in Friesland.

Reeds als jongen speelde Noordmans orgel, zo is uit enkele brieven uit de tijd van zijn jeugd op te maken. Ook op latere leeftijd deed hij dat. Een collega, ds. R. Dijkstra, schreef in 1956 over het instrument, 'een vaderlijk erfdeel': "Bij dit orgel hebben wij samen veel gezongen, vooral toen hij te Lunteren kwam wonen en ik hem dus gemakkelijk vanuit Putten kon bereiken, als slot bijna altijd psalm 21, de koningspsalm:

Het gerestaureerde Noordmans-orgel in de kerk te Burgwerd (Meubelorgel Gebr. Adema, type II).

(Foto: Dick Sanderman, Rijssen)

O, Heer de Koning is verheugd
Om uw geducht vermogen.
Uw heil zweeft hem voor d'ogen
En met wat blijde zielevreugd
Zal Hij door al uw daan
Verrukt ten reie gaan.

Dan liet hij zijn pijporgeltje jubelen, met de drie lange en wijde eikenhouten pijpen."

Nadat het orgel van Noordmans jarenlang in zijn pastorie gestaan heeft, kreeg het een plaats in de woning in Lunteren, waar hij als emeritus-predikant woonde. Nadat hij en zijn vrouw waren overleden, bleef het daar staan. Want hun zoon J.A. Noordmans bleef er wonen. Uit zijn nalatenschap heb ik het instrument, dat toen in een deplorabele staat verkeerde, gekocht. Kort daarvoor had orgeladviseur Aart Bergwerff mij verzekerd: "In ongerestaureerde staat heeft het instrument thans alleen symbolische waarde. (...) Na restauratie zal het een klinkend voorbeeld zijn van de opleving van de huisorgelbouw in het midden van de negentiende eeuw." Medio 2014 heb ik opdracht gegeven tot restauratie.

Het is nooit mijn bedoeling geweest het Noordmans-orgel met winst te verkopen,

aan wie dan ook. Wel is het altijd mijn wens geweest er een publieke locatie voor te vinden, bij voorkeur in Friesland, waar het instrument tenslotte vandaan komt. In 2016 toonde het college van kerkrentmeesters van de protestantse gemeente Burgwerd-Hartwerd-Hichtum via dr. Westra belangstelling. Men was bereid het orgel te over te nemen voor de aankooprij, vermeerderd met restauratie- en vervoerskosten. Zo kreeg het instrument begin 2018 een plaats in deze kerk. Ik hoop dat het nog veel gebruikt zal worden, voor liturgische bijeenkomsten en concertante uitvoeringen. Misschien zijn er dan mensen die net zo'n ervaring bij het orgel krijgen als Noordmans in zijn vroege jeugd.

dr. JAN DIRK WASSENAAR

Meer informatie: J.D.Th. Wassenaar, 'Vol sfeer en stemmen'. Het Adema-huisorgel van de familie Noordmans, Uitgave van de Stichting tot behoud van het Nederlandse Orgel, publicatie nr. 88, voorjaar 2018; mede op basis van J.K.G. Brouwer en V.H.M. Timmer, 'Huisorgels. 38. Salonorgel', in: de Mixtuur 39 (augustus 1982), p. 359-362.

F.J. Cirk
Sinds 1970

Belastingadviseur-Administrateur

Lid Register Belastingadviseurs

Persoonlijke thuiservice door heel Nederland

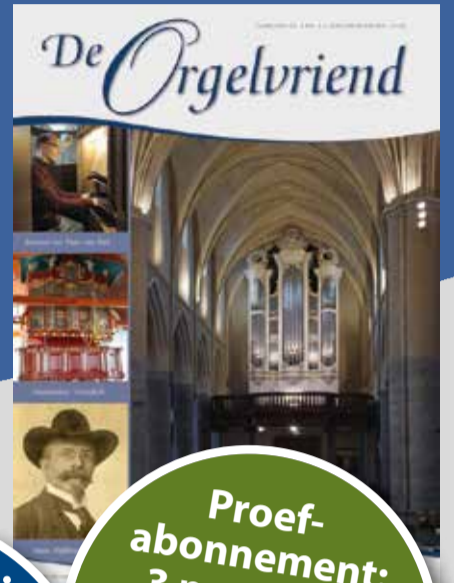
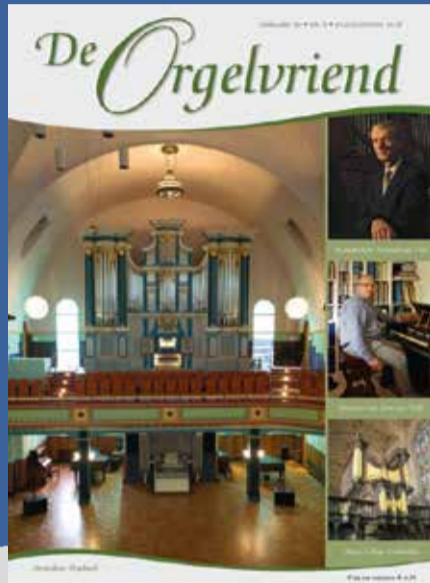
Particuliere aangifte op formulier, ondernemers digitaal

Postbus 86
1780 AB Den Helder
Tel. 0223-637689
b.g.g. 61 85 33

Res. de Garst 28
1785 RK Den Helder

De Orgelvriend

Jaarlijks 10 nummers met aantrekkelijke reportages voor orgelliefhebbers. Van bladmuziek tot interviews met organisten en van orgelrestauraties tot concerten.

oude en nieuwe pijporgels • restauraties • uitgebreide concertagenda • interviews • muziekbijlage (ook in klavar) • orgelbouwers • componisten • concoursen • cd-nieuws • audio- en videofragmenten

Neem nu een (proef)abonnement op *De Orgelvriend* of geef het aan iemand als origineel cadeau!

www.orgelvriend.nl

Jaar-
abonnement:
1e jaar slechts
€41,75
i.p.v. € 56,-

Proef-
abonnement:
3 nummers
€14,-

KokBoekencentrum
tijdschriften

Ik steun mijn dorpskerk! En u?

WORD DONATEUR!

Of steun ons met een eenmalige bijdrage

Kerktorens bepalen het beeld van het Friese landschap. Ze zijn niet weg te denken. Stelt u zich eens voor: mooie Fryske doarpen zónder kerkgebouwen. Wat zou er veel verloren gaan: cultuur, architectuur en historie. Die geschiedenis van mensen en gemeenschappen moet bewaard blijven. Daar maken wij ons sterk voor. Wij hebben 51 kerken in beheer. Een grote verantwoordelijkheid, die we samen met u willen nemen. Wij "tille de tsjerke nei de takomst ta".

VAN ONS ALLEMAAL!

De monumentale kerken in Fryslân zijn van ons allemaal. We stellen de kerken daarom ook graag voor u open. We organiseren excursies,

donateursbijeenkomsten en allerlei culturele activiteiten in en rond de kerken. Ook in de zomer en het najaar gonst het van de activiteiten. Voor dit bijzondere werk hebben we uw steun nodig. Word daarom vandaag nog donateur. Dat bent u al voor € 17,50 per jaar.

BIJZONDER WELKOMSTCADEAU!

Wij verrassen u met een bijzonder welkomstcadeau: de prachtige CD 'Libbene Stiennen' van Piter Wilkens of het boek 'De Friese Elfkerkentocht' van Justin Kroesen.

STEUN ONS!

STICHTING ALDE FRYSCHE TSJERKEN

Word vandaag nog donateur van de Stichting Alde Fryske Tsjerken

- Ik steun de stichting voor (minimaal) € 17,50 per jaar en ik ontvang als welkomstcadeau:
 - De CD 'Libbene Stiennen' van Piter Wilkens.
 - Het boek 'De Friese Elfkerkentocht' van prof. dr. Justin Kroesen.
- Ik machtig de Stichting Alde Fryske Tsjerken € 17,50 jaarlijks van mijn rekening af te schrijven.
- Nee, ik word geen donateur, maar stort een eenmalige gift van € op ING-rekening NL07 INGB 0000 7307 89 o.v.v. eenmalige gift.

Naam: _____

Adres: _____

PC/Plaats: _____

E-mail: _____

Tel: _____

Iban: _____

Geboortedatum: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

STEUN ONS!

Meld u aan via: www.aldefrysketsjerken.nl/donateur

Stuur deze bon in een gesloten envelop naar:
Stichting Alde Fryske Tsjerken, Antwoordnummer 76,
8900 WC Leeuwarden - Een postzegel is niet nodig. ORGEL19